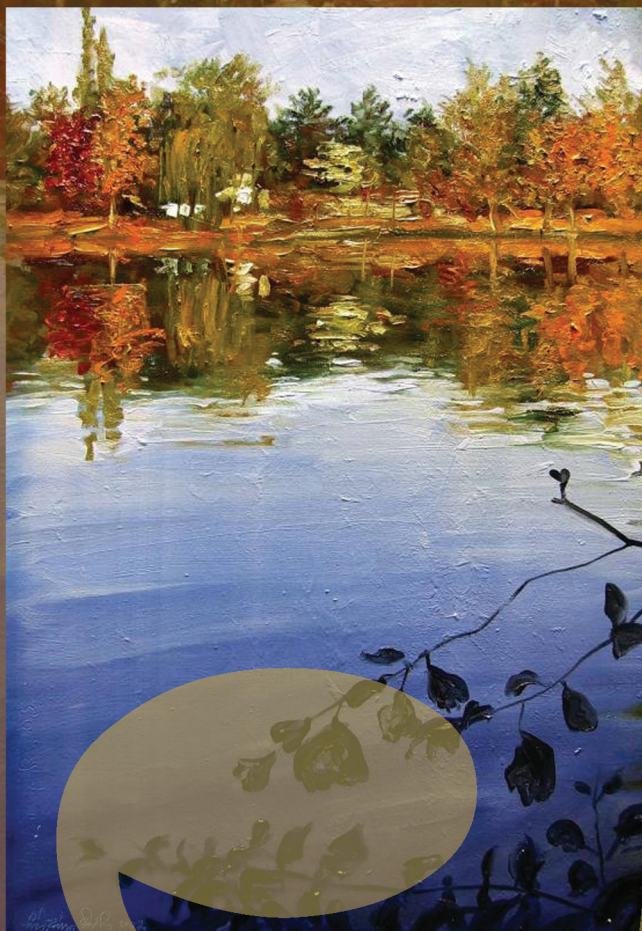

XIII. évfolyam, 145. szám

2013. november

Irodalmi Jelen

Böszörményi Zoltán versei

Keszthelyi Rezső:
Cuocere

Vörös István:
Keresztelő János
evangéliuma

Barna Róbert:
Apus

Végh Attila versei

Szóke Imre:
Nem tudom, bánom-e?

Payer Imre versei

Ritter Lenke regényrészletei

Nyolc égtáj:
Nézőpontok – ikernovellák

Boldog Zoltán:
Visszanyeri-e méltóságát
a novella?

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Mányoki Endre (főmunkatárs), Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szőcs Tekla (fotó).

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Makkai Ádám (főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Mészáros Szabolcs** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN versei

MAJORANA LÁTOMÁSA

lángok emésztik fel silány testem
már épül a visszatérő képzelet
szavaim ti égbe kiáltó estek
lassú tűz lusta fénye lélegez
itt vitorlákat bont a szél haragja
kékre festve áll az ámult mindenség
köpenyére imát ír egy betűhangya
pálmaágot tükröz a szende szemű ég
haragnak nyoma sincs a vézna tájon
Odüsszeusz vitorlái idegen
vizeken dagadnak s a végtelen álmon
vonaglik lázam türkiz folt hitemen
kudarcba fulladva törötten állom
olvad a lélek napégette ágon

MAJORANA ALKUJA

alku a titok
mohóságát
csendesítse
a borúra
derűt karcol

MAJORANA LEMERÜL

alku féltett titok kincse
mire felébred a tengerész
lázát a sós vízbe hintve
a messzeségbe hiába néz

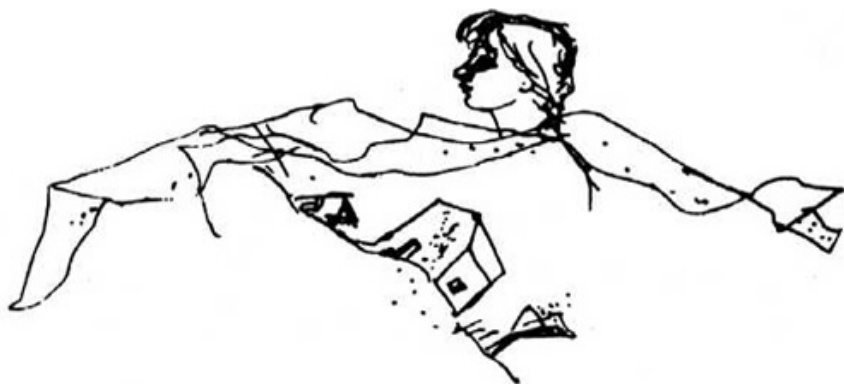
az alkut és a titok kincsét
látni még egyszer lemerül
halat ébreszt álomlepkét
az ég alján a fényre ül

jóságos Isten néz le rá
alkudná a titok kincsét
építene neki kalodát
némaság vérzi át az ingét

az ingét némaság vérzi át

MAJORANA A TÉR TENYERÉN

Fergeteges múlt: ifjúságom láza,
 ajkak és mellek között némán pihent.
 Éden és tiltott gyümölcs volt házam,
 kardot vontam, százszor szóltam az igent.
 De nem lestem rést, amelyen kilátok.
 Vállaltam hazátlanok hűlt fekhelyét.
 Nem kellett a lélek, s díszes szilánkok,
 száguldoztam a vérmes tér tenyerén.
 Bősz fát nevelt bennem az alázat,
 képzeltem, fény leszek egyszer, üstökös.
 Ragyogó csillagok ereje támadt,
 sebesen pörgött spiráljuk; ködös
 fényruhájuk díszbe öltözött látszat.

Ámos Imre grafikája

MAJORANA SESTINÁJA

Nyugtalan homlokon csillan az eszme,
Mélyre merül a szeszélyes fényesség.
Mint a kéklő kristály, a lét sebén ég.
Lángol, új kalandra indul a szellem,
Puha fészket készít a fürge tudat,
A kövek mélyén fúr számtalan utat.

Máris képzelsz hozzá járható utat,
Melléd szegődik a váravárt eszme.
Szikrázva tárja kapuit a tudat,
Az ösztön, a lélek és a fényesség
Hálójába akad a kufár szellem.
Meggyújtja felette tüzeit az ég.

Titkos máglyáktól füstös a táltos ég,
Villanó csillagok mutatnak utat.
Hazatalál-e a csavargó szellem,
Ha puha felhőkbe lép az eszme,
Ha áttetsző takaró a fényesség,
És erős várakat épít a tudat?

Szirén gondolat, átsejlik a tudat,
Távol lobogó fáklyák tüzeben ég,
ölts magadra ruhát: itt a fényesség!
Termékeny ihlet mutat neked utat.
S míg forradalmait éli az eszme,
Ösvényeit beragyogja a szellem.

Maradandó élményt készít a szellem,
Játékkockáit megőrzi a tudat.
A múltadból, ha felsejlik az eszme,
Fenséges ünnepet ül a lélek-ég.
Magad mögött hagysz minden megunt utat,
Koszorút fon hajadba a fényesség.

Karját kitarja, rád vár a fényesség.
Gubancai között matat a szellem,
Napi gondok közt vág magának utat.
Elvont régiók bércén ül a tudat,
És rejtett érzelmet csurgat rá az ég.
Esti sétáról tér haza az eszme.

Magába feledve várja a szellem,
A fájdalom a sötétben halkan ég.
Fényesség álcázza, halkul a tudat.

Keszthelyi Rezső

Cuocere

Az én vallomásaim, az érzelmiek, mondtam Jagdishnak, elgondolhatatlanok nekem; nincs efféle eleven értékük vagy efféle minőségük – semmi; meddig számíthatok magamra, mikor beszélek élményekről, iparkodom megmutatni őket; az ő életüket, kérdezte Jagdish, megfontoltan is, huncutkásan is, és, szinte csak a társalgás végett, hozzáfűzte: a vallomások – ahogy elvarázsolt hercegekként virágzó hangacserjék között sétálnak; kicsit csücsörített a szavaihoz, és kiegyenesedett a karosszékekben, hol, nem tudom, mily sok időtöltéstől kezdve üldögélt velem szemben, a tornác padján, körülvéve szirmok privo de senso színével, és eszerint váltunk láthatóvá, mert mi controsenso vagyunk színünkben, miként eszünk hajnalpírja eszünk szavaink gyűrött ködfátylában; sejtelmem se volt, sugallatom se, mióta tanyázunk itt az időnkkel az időben; idő, ami néminemű: hol a szél, mikor nem fúj; az meg hol van, kérdezte enyhén ingerülten Jagdish, mire én ezt feleltem: körülhatárolhatatlanul tartózkodik, ám túlzottan messze esik ez attól, amilyen baszottul érzem jelenleg magamat – álmaim formálják dolgaim anyagát, majd aztán fordítva; de az álmaim ne használjanak engem, én meg ne gyümölcsöztessen az álmaimat, ne; és evégből kérdem, Jagdish, valódi vagy-e vagy sem; ami személyemet illetheti most: az említettekre szánt műgond, fecsegve, természetesen, amibe nem kaphat igazán helyet olyan tény, amilyen az, ami van, és amivel törődgetünk néha-néha: szülők, kedvesek, barátság, múlandóság, természet, ellenben ami maradandóan székelhet benne: a hozzájuk passzított mesterkéeltség, de ne essék több szó

erről, hisz' legfeljebb hasonlatfogalmainkat hangoztathatjuk beszélgetéseinkkor; bár nem múlik ezen semmi, nem ezen múlunk el, vetette közbe Jagdish, somolyogva meg nem is somolyogva; akkor min múlunk el; mire Jagdish: effélét még csak kiejteni se szabad a számon; miért nem, faggatództam; menjünk be a konyhába cuocere, állt föl a padról Jagdish; aki hindu olasz, én meg egy nyelven sem értek igazán; mire invitált vajon: főzni, sütni, égetni? – ; a tűzhely egyik rózsájára fazekat, a másokra pedig serpenyőt, csak úgy; napraforgóolajat öntöttünk az edényekbe, fakanalat kerestünk a konyhaszekrény fiókjában, miután találtunk, hokedlit húztunk magunk alá; miért a konyhában, kérdeztem; mert a legközségtelegebb színhely, hol ami lelhető: petrezselyem, ernyős virágú, illatos, szárnyult levelű, elvékonyodó, fehér gyökeres konyhakerti növény, és amit még hozzáadtunk a felforró vízbe: sárgarépa, erős virágzatú, gyökérért termesztett növény, és ennek vastag, narancssárga gyökere, és vele az ízerős és fűszecsípős vöröshagyma; illatfa levele, só, bors. Kisvártatva szimatolhattuk zamatukat, mintegy párolgó testet, és eközben neszezni kezdett a nyitott ablak mögül az eső, mire az Uránusz tapintott a szemre, zümmögött a fülemben, bár nem is sejtettem, miért éppen ő, talán azért, mivel semmit se értek, ha érzem, vagyok, emiatt vélhettem a fényét, hallhattam a hangját, ám nem mertem említenem ezt Jagdishnak, annál is inkább, hiszen igazában nem láttam semmit a szememmel, nem hallottam semmit a fülemmel, viszont eltűnődtem azon: hogyan is láthatnám a testemből testemet, hallhatnám hallásomból a hallásomat – igencsak belegubancolódnék; jóformán a csöndig himbáldzik az eső, én pedig átélhettem eközben azt, amit leírt már valaki: ha nem tudunk magunkról, élünk, és felrémllett, nem rémisztően, hanem hozzáerősítésként az iméntihez: mikor mit sem értek magamból fölülműlhatatlanul meg...; ezt se hoztam szóba Jagdishnak, szívesebben szóltam befelé: engem elégetnek – csont, füst, jázminág és pillanatok nélkül halad a végtelen –, elporladok a petrezselyemben, a

zamatában, a sárgarépa színében, az illatfa balzsamában, és mit is fájlaljak még; mindenekfölött a terminális feledést, mely még önmagára sem emlékezhet soha, mert emlékezet-nincstelen, nem visz magával semmit, nem követi őt semmi, pedig minden nap felkelt eleddig a mennybolt, nemcsak égitestekkel, hanem személyekkel is (kik oly sokat tettek: fölérték a leélést); az évszakok számolhatatlan virágzását vagy havazását; hadd baromkodjam imígyen, kitérve a már-már felsorolhatatlanok elől és a részleteik elől; Jagdish eloltotta a gázcsoportot, nem kócsoltuk meg a levelet; bár ínycsiklandozó volt; Jagdish csak pislogott, és nem fogalmazott meg az égvilágon semmit, mígnem mélyrehatóan végigmért: ülünk be a kocsi-ba, és vezess ahová akarsz, és minél gyorsabban, törd össze azt az autót, ha úgy adódik vagy kívánod; és kinézett az ablakon át az esőre – nagyon komolyan.

VÖRÖS ISTVÁN

KERESZTELŐ JÁNOS EVANGÉLIUMA

ÉN, JÁNOS

1 Könnyű gyerekkorom volt.

És a fiatalkorom is! Római
nők szerelme. Meglehetős
jómód.

2 Aztán egyszercsak szédülés.

Azt hittem, beteg vagyok.

Ki a sivatagba az emberek elől!

3 Teveszőr ruha, bőrv.

Negyven nap éhezés a csupasz
sziklák között. Vagy több.

A szélsikálta tetőről
beláttam Júdea városait.

4 Láttam, ami még nincs, de lesz.

5 És elkezdni prédikálni
a pusztában. Nyolc napig teljesen
magam. Már lebegtem a táj
fölött, mint fejem
fölött, egész alacsonyan,
a keselyűk.

7 És ez csalta oda az első karavánt.

Ajándékokat hoztak, meghallgattak,
sátort vertek, sírtak.

8 Az volt a jó, hogy valaki másról
kellett beszélnem. Aki majd jön.
Nem én. Én senki, én csak előszél
vagyok, ébredés előtti motyogás.
9 Nem értem, mért hallgattak
olyan sokan. Vásár szerveződött körém.
10 Vezeklőruhát lehetett venni.
Furcsa szobrokat. Kis fakereszteket.
Széztavartam őket.
11 Itt minden ingyen van,
különben megfizetni úgyse lehetne,
ahogy a nap se gyűjt be fényadót!

ÉN, A KERESZTELŐ

1 Ne irigyeljete! Nem könnyű
látni és beszélni. Nem könnyű
prédikálni, az emberek lelkére hatni.
2 Nem könnyű Júdea vad, bogáncsos
pusztáit járni, mezítláb, mikor a szemed
vérzik az egyiptomi napisten szúrásától,
talpad a vándortüskétől,
a hasadról a bőrt lekoptatta
a daróc és bentről az éhezés.
3 Nem könnyű lesoványodva
szerelmes nők áldásért tapogató
kezét érezni a combodon,
és berángatni őket a Jordán
sekély, de jegesen hideg vizébe,
hogy új életre ébreszd őket.

ÉN, AZ Ő

1 Az nem számít, hogy én
ki vagyok. Azt szeretném tudni,
ki ő. Mért várom?
Hogyan fogom megismerni?
2 Király lesz vagy koldus?
Lázadást hoz vagy megváltást?
3 Hatalmat vagy szeretetet?
Időt vagy öröklétet?
Fölemel vagy nekem kell fölemelni?

A FARIZEUSOKHOZ

1 Mérges kígyók fajzatai!
Viperanép! Kaméleonbanda!
Azt hiszitek, kikerülhetitek
Isten tekintetét? Hiszen be
van csukva a szeme. Ő nem néz,
hanem tud.
2 Az a fa, amelyik
nem ágának és levelének
megfelelő gyümölcsöt hoz,
kivágatik és elégettetik.
Jó is lesz, mert nagy
hideg van éjjelente itt
a sivatagban.
3 Tessék, járjatok a befagyott
Jordán jegén meztelen talppal!

4 Én ugyan vízzel
keresztelek,
de majd jön, akinek
az árnyékába
húzódni se vagyok méltó.
5 Neki nem is lesz árnyéka,
mert maga lesz a tűz.
Tűz, ami nem benne ég,
hanem tibennetek
fogja kigyújtani egy pillantása,
az, ha megérintitek
a vállát, vagy ha csak
hallotok is cselekedetiről.

AZ APA

1 Jézus, zaklatott kiskori
élmények után, melyeket
azonban elfelejtett, és
gondosan vigyáztak,
hogy ne is meséljék el neki
a királyok érkezését,
a gyerekgyilkosságokat,
az egyiptomi éveket,
meglehetősen
nyugodtan nőtt föl,
sem őt nem keresték
messzeföldi idegenek
vagy helybéli bérgyilkosok,
sem ő nem tett zavart keltő csodákat.
2 Nem tartotta magát
se egészen zsidónak,
se egészen rómainak,
de lélek és test urait
egyformán tisztelte.

3 Nem hódított meg
a pillantásával nőket,
sem ügyes ácsmunkájával
birodalmi nagyvállalkozókat,
és József már kezdett
megkönnyebbülni,
hogy ez a középszerű
gyerek mégiscsak tőle van.
4 Aztán évek teltek el,
de nem nősült, nem alapított
családot, nem próbált
önálló üzletbe kezdeni.
Akkor az apja megértette,
hogy el kell engednie
a maga útjára.
5 Egy este, mikor kifizette
a többi segédet,
a fiát magához rendelte,
és azt mondta neki:
Te nem kapsz egy fillért se.
6 Jézus belevörösödött,
nem értette az apját.
7 Neked nem itt van a helyed,
nem az anyád szoknyáján,
az apád kisszerű vállalkozásában!
8 Teérted követeket küldött az ég
és a pokol kisgyerek korodban.
Szabad vagy. Nem állok tovább
az utadba.
9 De mit csináljak most, apám?
10 Menj a Jordánhoz,
ott egy kispróféta, egy őrjöngő
tisztasághívő már hetek, hónapok,
talán évek óta hívogat és vár valakit.
11 Attól tartok, te vagy az.

AZ ÚT

1 Hosszú az út Galileából a sivatagba.
Még hosszabb az út a tudatlanságtól
a mindentudásig. A leghosszabb
a békés közepességtől az idegesítő, zseniális,
sírnyaló, csodálatos megváltásig.

A sivatagból le a Jordánhoz.

2 Elmaradnak az olajfák. Az évek óta
nem látott Jeruzsálem sárgán világító
falai mint egy fáklya kilobbannak
mögötted. A vaksötét sivatagi
éjszakában egy oroszlán puha
bundája ér a lábadhoz.

3 Ott kell megértened, hogy te nem
az vagy, akinek hitted magad,
hanem az, akinek majd: most hamarosan
és évekkel, évszázadokkal
haláloed után hisznek téged.

4 Lefelé a sziklák között, mintha zuhannál
a víznyelőkön keresztül, mintha
még a hiénák villogó szeme
is védene, talán épp az emberekétől.

5 Aztán reggel megérkezni abba
a zavaros táborba. Micsoda nyomor.

Micsoda nyomorult alakok.

Ez lesz az én országom.

6 Akarom ezt? Nem.

Ők akarnak engem.

7 És még valaki, akinek
most érzem meg a jelenlétét.

Már megint nem vagyok
egyedül. Apám helyett
atyám lesz. Nem hittem
soha, hogy ilyen mély a világ.

A KERESZTELŐ

1 Szemtől szemben a két nagy.
János meglátja őt, összerándul,
térdre rogy a vízben, egymaga
eltorlaszolja a folyót, úgyhogy
egy kisebb tó kezd felgyűlni
mögötte, a tóban sohase látott
halak nyüzsögnek.

2 Cethal uszonya int,
mintha már a túlvilágra hívna,
ahová mindkettőjüknek
elég hamar belépése lesz.

3 A fák között szélroham,
érett olajbogyó és füge potyog,
sőt datolya is, pedig még
nincs itt az ideje.

3 A táborban riadalom,
szenzáció csap föl.

A sátrakból az árvíz mindenféle
szennyet mos ki.

Italos tömlők úsznak, injekciós tűk,
öngyújtók, kamerák, óvszerek.

4 Az idő itt és most beomlik,
mint az évtizedek óta
elhagyott istálló teteje Betlehem
határában. Éppen most
a jászol mellett zokogó
gondnok csontvázára
potyog a korhadt gerenda,
nádtető, cseréptető,
parabolaantenna,
még nem érvényes naptár,
amit a szénapadláson rejtegetett
a múlt elől.

5 Római katonák találják rá a táborra,
pajzzsal, páncélban közelednek.

6 Csináld már, nincs sok időnk! –
ordít Jézus.

7 A Keresztelő felkapja ezt a megáradt
vizet, ezt a kisebb tavat, a jövőnek
ezt a fölhabzó sejtelmét, mint egy
borostömlőt, Jézus feje fölé emeli,
és pár cseppet kifacsar belőle,
Jézust és az eljövendő kétezer évet
megkereszteli.

AZ ÖRÖKBEFOGADÁS

1 Te jössz énhozzám? – kérdi
János. – Én. Az apám
küldött.

2 Te jössz énhozzám? – kérdi. –
Én. Nem én.

3 Te jössz? – kér.
Ez az én

fiam. – ad az Atya
egy-két szót. –

Gyönyörködöm!

4 Az ott állók
a fülükhöz kaptak.
Te jössz?

5 Ekkor vette Jézust
végleg a nevére az Úr.

BARNA RÓBERT

Apus

Apus volt az, aki engem megtanított írni. A humoromat is, már amikor még volt, tőle örökölttem. Ha erről meséltem régebben, mindig úgy adtam elő az első próbálkozásaimat, hogy az apus először hamuba rajzolta bele a betűket. Akkor még nem tudtam, hogy honnan szerezte a hamut. Aztán kiderül, hogy a nagy hamuja volt. Egy kicsit kiöntött belőle. Aztán megmutatta nekem, hogy kell a nagyit leírni. Leírtuk. Leírtunk mindenkit. Azt mondta, hogy neki is így tanították meg az írást, annak idején. Talán ezért is érdekelt engem is annyira az írás. Talán ezért is kapcsoltam össze az írást mindig a halállal és a halottakkal. És ő már jó ideje halott volt. Talán a halállal neki volt a legszorosabb kapcsolata a családban. Hiszen könyvtáros volt. Öreg gyermeknek hívtuk. Magas, hosszú fülű, nagy szemű, széles homlokú és vastag ajkú ember volt. Magam előtt láttam, ahogy a könyvtárban jött-ment, ahogy helyreigazított egy-egy könyvet a polcon. Bejártam hozzá. Újra és újra felidéztem, ahogy a könyveket igazgatta. Az jutott eszembe, hogy egy időben megbízott igazgató is volt. Megmosolyogtatott ez a mondat. Felidézte a humorát. Mert mindig szeretett valami hasonlóan vicceset mondani. Szerinte soha sem volt derűsebb zug egy könyvtárban. Halottak laktak, akik nem tettek mást, csak írtak. És ha volt életük, akkor azt csak könyvekből ismertük meg. Már halottak voltak azok is, akik írtak róluk. Tehát halottak írtak más halottakról. Én pedig feltámasztottam, életre keltettem őket. A feltámasztás egyszerű művelet volt. Akkoriban ezt olvasásnak nevezték. Nem volt ez más, mint egyfajta megszállottság. Az ember odaadta a testét, a szemeit, a belső hangját a halottaknak, hogy szólaljanak meg, hogy feléledjenek. És ez a gondolat hamar átvezetett az apus könyvéhez, kinyomtatott naplójához.

*

Amikor először olvastam az apus naplóját, jegyzeteit, a szöveg egyenetlennek tűnt. Voltak benne olyan leírások, amik arra késztettek, hogy átugorjam őket. Aztán amikor újra olvastam, a távollevő részekből összefüggések bukkantak fel. Rá kellett ébrednem, hogy én olvastam kerek egészzé az általa írt szöveget. Hiszen ez a napló csak a rendszertelenül lejegyzett gondolatait tartalmazta. Ő nem alakította kerek egészzé mindazt, amit leírt. Én azonban olvasva, egyetlen művé változtattam. Én teremtettem meg a művet, amikor olvastam. Életre keltettem a mondatait. És nem csak a mondatait. Én voltam az, aki éltetni kezdtem őt. Amikor először kezembe akadtak az apus feljegyzései, és olvasgatni kezdtem, fogalmam se volt arról, hogy mit találok benne. Ám amikor újra elővettem és beleolvastam, egy sor olyan gondolat bukkant fel, amiről nem is álmodtam volna. Olvastam és olvastam, valósággal beleolvastam magam. Benne voltam, és bennem volt minden, ami vele történt. Bennem volt minden, amiről tudtam, amire emlékeztem, az összes olvasásélmény, az összes könyv, amit ő javasolt, amit megbeszéltünk, amire azt mondta, hogy jó. És valósággal megrázott az a néhány mondat, amiben az apus arról írt, hogy miután egy sor könyvet egymás után elolvasott és kijegyzetelt, hirtelen szembe találta magát a szünet nélkül sorjázó állapotokkal. Élete minden pillanatában látta magát, mintegy tanúként újra gondolta mindazt, amire valaha is gondolt. Olvasás közben hirtelen felragyogott minden, ami a papírra került. Olvasás közben nekem is megvilágosodott az, hogy miért kezdtem én is leírni az emlékeimet. Egyszerre csak, így őt olvasva, tovább láttam önmagamnál. Úgy tűnt, mintha az ő emlékeire is emlékeztem volna. Hirtelen életre kelt bennem az, amiket mesélt. Az, hogy ő hogyan is emlékezett az apja emlékeire. Emlékeim szerint azt mesélte, hogy az apja eleinte teherautót vezetett. Vagyis mint vezető lett ismert – mondta egyszer nevetve nekem. Apámnak hatalmas szerszáma volt – ironizált egyszer. Mindig is látható volt, hogy mit hordozott a nadrágjában. El is volt telve magától. Mivelhogy első osztályú szerelőnek mondta mindenki. De azt csak az anyám tudta igazán, hogy való-

jában milyen is volt a szerszáma, mivel előttem soha sem vette elő. Mosolyogva idéztem fel ezeket a mondatokat. Élveztem, ahogy kibontakozott egy kis nevetni való is a mondatain keresztül.

*

De nemcsak nevetni, sírni is tudtam, ha fellapoztam azt az oldalt, ami rólam szólt. Újra és újra elolvastam azt a mondatot, amit rólam írt, amit ő látott belém. Látta a láthatatlant, a későbbi életemet. És olvasás közben én is átláttam hozzá. Arra gondoltam, hogy az ő szemem keresztül néztem át arra a láthatatlan területre, ami valamikor ő volt. Az a néhány mondat életre keltette azokat a régi gondolatokat, amiket még gyerekként gondoltam, és a rejtett rétegek egyszerre csak mozgásba lendültek, és felfénylettek, mintha áramot vezettek volna beléjük. Úgy tűnt, mintha lehetséges lett volna átérezni azt, amit a valóságban nem is tapasztalhattam meg. A napló olvasása közben egyszerre volt minden lehetséges és lehetetlen. Egyszerre két helyen voltam, az ő múltjában és az enyémben is.

*

Képzeletben visszautaztam a gyerekkoromba. Felidéztam azt az időszakot, amikor még egyedül éltünk az anyámmal. Akkoriban még nagyon szép nő volt az anyám. Egy idő után egy férfi került hozzánk. Apusnak neveztem. Emlékszem, hogy eleinte sokat leselkedtem utána. Felidéztam, hogy milyen is volt a kulcslyukon át lesni a bezárt szobába. Csak lábakat láttam. Azt, ahogy lecsúszik egy kis fehér bugyi. Eszembe jutott az is, hogy az apus szerette azt képzelni magáról, hogy ő két személy. Az egyik az önzetlen, a másik a rámenős. Valójában mást sem csinált az emlékeimben, mint szerelmeskedett az anyámmal, vagy ha ezt nem lehetett, akkor hanyatt feküdt az ágyon, és szülte a mondatokat. Az anyám szerint az apus mindig a fellegekben járt, nem közénk való volt. Képes volt hazudni is, ha valamit fontosnak tartott. Engem nagyon szeretett. De az írást

talán még jobban szerette nálam is – ahogy az anyám ezt sokszor előadta nekem. Ahogy az is állandó témája volt az anyámnak, hogy az írás miatt hagyta el őt.

*

És az írás miatt került végül valamiféle szegényházba, ott pusztult el végül betegen, elhagyottan, úgy, hogy nem is tudtunk róla semmit, még a haláláról is csak évek múlva értesültünk, véletlenül. Mert mielőtt örökre elköltözött volna ebből a világból, otthagyt minket. Ismeretlen helyeken bukkant fel, míg végül, legutoljára egy öregek otthonában húzta meg magát. Amúgy a naplója könyv alakban is megjelent. Állítólag a jogdíjaiból élt. A naplójából készült könyve hatalmas népszerűségnek örvendett. De többet már nem adott ki művet, és nem adott interjút, visszahúzódva élt, és csak olyankor hallottak róla, amikor beperelt valakit. Utoljára például azért perelt be egy férfit, mert az fiktív interjút készített vele. Aztán az illető elállt a beszélgetés közlésétől, így ő is elállt a pertől. Miután a napló egy részletéből készült film megbukott a mozikban, makacsul elutasította a naplójának megfilmesítési jogára irányuló kéréseket. Elállt mindentől. Menekült a világból. Elzárkózottan élt, emberek közé nem járt, újságírók nem fogadott. Egy állítólagos életrajzírók beperelt. Rejtély maradt a számomra, hogy az, aki az írást gyönyörnek tartotta, alkotott-e ez alatt az idő alatt. Állítólag álnéven mégiscsak megjelentek művei. Sokan úgy vélték, hogy írt, de mindent elégetett. Állítólag az utolsó időkben sokat barangolt a városban, önmagában és a múltjában. Még mindig a maga módján látta a világot. Elfáradt, és elege volt az egész szemét világból.

*

Miután úgysem tudtam mit kezdeni magammal, a naplójának újraolvasása jó ötletnek tűnt. Elővettem hát. És csodálkozva olvastam egy sor dolgot, amire már nem emlékeztem. Azt írta, hogy ő mindig is kereste a társaságom. És sokat beszélgetett velem, mert látott bennem valamit. Amikor ezt elolvastam, köny-

nyeztem egy kicsit. Meghatott az a kedvesség, ahogy rólam írt. Elfogult volt velem. Nyilván többet tudott rólam, mint én magam. De erről sohasem beszélt. Ezt soha nem mondta el. De az biztos, hogy az utolsó írásaiban megjósolta a találkozásomat a rólam írt szöveggel. És megjövendölte a róla készült írásomat. És szinte pontosan megírta azt, ahogy én gondoltam rá. És én egyre odaadóbban olvastam azt, amit írt. Olvasás közben csak egy szempár voltam, amely itta a múltat. Éjfél is elmúlt, amikor letettem a könyvet. Felálltam és az ablakhoz tántorogtam. Rám terhelődött mindaz, ami a könyvben volt. Kint csendesen és szelíden újra esett az eső. Megkérdeztem magamtól, hogy mit akart tőlem ez a napló? Talán azt akarta elmondani, hogy nem vagyunk egyedül, hogy nem csak odáig terjedt a világ, ameddig ellátunk. Azt gondoltam, hogy amiről az apus írt, az nem volt más, mint önmagunk meghaladása. Amit olvastam, tökéletesen szép volt. A benne leírt élet olyan életnek tűnt, amit tökéletesen megcsinált valaki, amiben nem lehetett kételkedni. Egyszerre csak felismertem annak a nagyszerűségét, amit addig nem csináltam meg. Kiderült, hogy én csak az vagyok, amit már meg mertem csinálni. Hirtelen bizonyítva láttam, hogy az apus megcsinálta. Hiszen ott volt. A kezem közt tartottam. Érzékeltem. Felfogtam. Az apus naplója elszakított onnan, ahol addig se voltam szívesen. Szóval addig se kellett ott lennem. Ugyanazt az utat jártam be, mint amiről az apus írt a naplójában, mint amivel ő birkózott minden írásában. Hiszen egyfolytában arról igyekezett meggyőzni mindenkit, hogy ő itt volt valamikor, hogy létezett, még akkor is, ha sokan úgy élték le az életüket, hogy nem hallottak róla. Persze, a létezését már az is bizonyíthatta volna, hogy írt egy naplót. Ott volt a könyv, ami a jegyzeteiből keletkezett. Olvasás közben persze az is eszembe jutott, hogy az apus elégedetlen volt a neve ismertségével. És a sajátos humorával felírta a nevét jó néhány falra. Jókat nevetgélünk azon, hogy a neve az utcanévtáblákon is szerepelt. Aztán, a könyve megjelenése után, nyilvános felolvasásokat tartott.

*

Néha az utcán, a villamoson maga elé tartotta a könyvet, és egyszerűen felolvasott belőle. Számára mindez természetes volt. Élvezte a közönséget. Az anyám emiatt is sokat veszekedett vele, az ő meglátása szerint utálták az utasok a felolvasásokat. Amúgy a szomszédok is feljelentették, a hangoskodások miatt. Mert túl hangosan olvasott fel. Egyszer fel is jött az egyik alattunk lakó, és szólt, hogy csendesebben vigadjunk, mert az édesanyja beteg. Aztán ő is beteg lett attól, amit hallott. Mert az apus elmondta mindennek. Persze, hogy nem mertek többé feljönni, csak felkopogtak. Később már valósággal püfölték a plafont. A fölöttünk lakók meg dobogtak a lábukkal, verték a padlót, ami amúgy is nyikorgott az apus lába alatt. Mert fel s alá járt felolvasás közben. Nekünk ilyenkor ülnünk kellett, és pisszenni se volt szabad.

*

A könyv ötlete – ahogy elmesélte nekem – egy temetésre utaztában született meg. Amikor először eszébe jutott, megörült neki, de aztán nem látta értelmét megírni. Kit érdekelt volna a halottak könyve? – mondogatta magában. Pedig mindig is valami ilyesmit szeretett volna csinálni, vagyis egy könyvet a meghalásról. Apus egy ideig könyvtáros volt. Neki, mint minden könyvtárosnak, erős és mély kapcsolata volt a halottakkal, egy elmúlt világgal. Többször is beszélt arról, hogy volt egy olyan érzése, hogy azt a könyvet, amit ő szeretett volna megírni, már megírta valaki más. Így ő már másról se írhatott volna, mint arról, ami már megvolt valahol. Sajnálta magát. De azért odaállt a könyvespolc elé, és kereste a könyvek közt azokat, amelyek a halálról szóltak. És egyre magasabbak lettek a könyvkupacok mellette a földön, aztán az asztalán. És egy idő után már nem is tudott az asztalon dolgozni. Állt az asztal előtt, és állva írta le azt, amit gondolt. Úgy tűnt nekem írás közben, hogy ő egy égő, világító álló lámpa. Hiszen egészen kifényesedett, sőt vöröslött, valósággal világított a feje. Az biztos, hogy a könyvének megjelenése után nagyon meg-

nőtt a szememben. És számomra egyre nagyobb lett az írás értéke is. Én is író akartam lenni. Számomra ő lett a követendő példa. Hiába is panaszkodott a maga módján nekem. Mint kiderült, a kollegái nem vették észre, hogy megjelent a könyve. Ott volt a polcon. Ő tette oda, hogy meglepetést okozzon nekik. De mindig másfelé néztek. Hiába krákogott, hiába hívta fel a figyelmet magára, vagyis arra, hogy ott van egy könyv a halottakról. Senki se figyelt rá. Én igen. És ő azt mesélte, hogy ő mindig is a régi könyvekbe volt szerelmes. A régiek nyelvi világa állt hozzá közel. Újra és újra visszament oda, ahova már nem volt érdemes visszamenni. Odahúzta a rokonság. Olyanokra vágyott, akik már régen meghaltak. Elveszett világ után vágyódott. És nem is csinált mást, csak kiegészítette az olvasottakat. Változatokat készített. Mint elmondta, így született a könyve. Más könyvek születték, vagyis ez lett számára a könyvek könyve. Amikor beszélgettünk, egyre csak azon sajnálkozott, hogy milyen keveset tudott megörökíteni abból, amit elolvasott, vagyis abból, amit megismert. Azt mondta, hogy ennek nyilván az volt az oka, hogy valójában önmagát soha sem ismerte meg. Azt se tudta megállapítani magáról, hogy igazán élt-e, vagy tetszhalott volt már egész életében.

*

Amúgy nemcsak őt, nálunk az egész családot foglalkoztatta a halál gondolata. Aztán lassanként én is tele lettem halottakkal. Mintha egyre növekvő halálfélelmem lett volna. Eleinte ugyan keveset gondoltam azokra, akik eltűntek mellőlem. De egyre többször jutott a tudatomig egy-egy emlék megjelenése nyomán, hogy az én életem is véges lehet. Tudat alatt lehetett bennem a félsz. Pedig sokáig nem hittem abban, hogy mindez rám is vonatkozik. Hallottam ugyan, hogy mások meghaltak, de magamat nem tudtam elképzelni halottnak. Ám az apus halála nagyon megérintett, megdöbbsentett, és végtelenül szomorúvá tett. Mert azt a gondolatot vetette fel, hogy talán mégiscsak meghalhatok.

VÉGH ATTILA versei

Punk

A rend után nem jön semmi,
tanulj meg jól eltévedni,
ha a japánkert füstbe ment,
ott a bozótos enjambement,
lélegző, nyirkos szövedék,
talán épp ide rejtették
az ősök a szent csendeket,
ha mégsem, akkor cseszheted.
Ki viszi át egy új sorba, mintha
folytatása volna,
a túlírt, kifáradt létet?
Mikor jön a dús enyészet,
beszöve majd a lényegét:
eredetiség = eredet?
Franc tudja, de nem is számít,
nézgelődj csak, mondj akármit,
ezek úgyse hisznek neked.
Tedd le szépen a seggedet.
Korai lenne megírni,
hogyan lesz vége majd. Így, ni.

Célok fogytán

Biztos, hogy még nem éltem soha.
Biztos, hogy többé már nem élek.
Nem vagyok az időd orvosa,
te nem vagy orvosa enyémnek.

Nincs honnan, ahonnan a fények.
Nincs hová, ahová az esték.
Legyen elég az, hogy most élek.
Sorsom a percek ne keressék.

A sors ökölbe szorult óhaj.
Villámlás lecsukódó szemben.
Cél felé süllyedő hajóraj.
Könnyű érintés a lehetetlenben.

István utcai séta

Bella István emlékére

A galaktikák szíve átlátszik rajtad,
föld alól szól egy vers. Havazik.
Menekvő, alkonyi képek suhannak
át a színen. Tán hajnalig
állnék itt, próbálnám meglesni, hogy
az éj eszi a tájat,
és kivárni, amíg fájni fog
a szótlán alázat.
Nem megy. Súlytalanság fátyla
rajtam, a fákon.
Az élő már nem látja,
ahogy átvon
hófénylap-tereket
a semmi.
Késő. Nem lehet
lenni.

VÉGH ATTILA

Utassy, holdvilág

Íróasztalom fölött halottak.
Fényképről néz Kosztolányi, Ady.
Mennyi könyvet írtak a Holdnak!
Éjjel a szuszogásuk hallani.

A szobám szellemtemető.
Szőnyegét finom hamu lepi.
Szitálják, szűrik a levegőt
elmúlt barátok festményei.

Kezemben Utassy-kötet.
Költő siratja a fiát.
Honnan lopjon tüzet,
hogyan meg ne fagyjon a világ?

Húvös szél vág be az ablakon,
a temetőt szellőztetem.
Megjelenik minden hajnalon,
a virrasztásban itt terem,

és leül az íróasztalomhoz.
Azt mondja: ne félj, Dzsó vagyok,
azért jöttem, hogy dolgozz,
ünnepeled meg az új napot.

És rám néz. Hold nő bal szemében,
jobb szemébe fullad a Nap.
Ólomba merülök. Majdnem megkérdem
tőle: mindenén túl vajon mi marad?

Felhő úszik a néma égen.
Dzsó eltűnt, fekete léptű alkony.
A Határtalan énekében
kígyózik a hangom.

Ott ébredek, ahol elhal.
Felejtetni kell a létet.
Nappali, menekülő szavakkal
üldözni a Semmit. Ami éltet.

Milton Avery: Japán kert

SZÓKE IMRE

Nem tudom, bánom-e

(Csepel, gyerekkor)

Első barátom mindjárt egy furcsa szempár. Nagyanyám könnyörtelen megfogalmazásában: „annak a kölyöknek kiégette egyik szemét a mész”. Ettől persze a mama még nem érzékenyült el, inkább sorompóba állt, hogy semmiképp ne barátkozzak olyan fiúval, aki nagyobb és furcsább nálam, akinek „a szeme sem áll jól”, sőt, a szemébe nézni ennyire rossz érzés.

Mama nagy, szürke dézsában mosogat és közben énekel. „Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék...”

Úgy énekel, mint Honthy Hanna, talán egy kicsit szebben. Mindjárt következik, hogy „Hajmási Péter, Hajmási Pál...”

Piros-fehér kockás konyharuhával törölgetek, és egy életre megtanulom a dalokat. De csak nagyon sokára tudom meg, mi az a barométer, mi az, hogy imponál.

Mama és papa nem barátkoznak senkivel. Körülöttük mintha mindenkinek kiégette volna szemét a mész. Talán azért, mert nem idevalók, ahogy a többiek sem, erre a gyártelepre, mindenki csak úgy, nemrég jött valahonnan. Mondjuk, húsz-harminc éve.

Apámnak állítólag vannak haverjai, de nyilvánvaló, hogy csak a pénzéért szeretik. Mama biztos benne.

Apám festő-mázoló, maszekban keres egész jól, de mi ebből sohase látunk semmit. Elkölti az egészséget nőkre meg haverokra valahol Pesten. Vacsora után piros arccal áll a szoba közepén és kiabál a mamával: „Mert maga aztán mindent jobban tud!” Semmi kedvem megint öblíteni és törölgetni a tányérokat. Sietek lefeküdni, és dúdolgom magamban, hogy „aki ...neka szeme fekete”. Ez a lezárás végtelenül tetszik.

A mész: fehér por. Vászonnadrágos, pecsétes trikós férfiak hordozzák körbe-körbe a gyártelepi utcákon, nyeles teknőben, fakerekű talicskában, nejlonzsákban, vigyorognak és dohányoznak, minden falat le fognak meszelni, minden budit fertőtlenítenek, vizet öntenek a mészbe, fröcsköl, és fúj a szél, egymásra dőlnek a fekete eperfák, beteg számárhangon bőgnek a szőlőtőkék, ribizlibokrok és kardvirágok, a kíváncsi kisfiúk csapata csattogva fut, rohan hazafelé, kigyulladt szemgolyókkal, szemükre szorított apró ujjaik közül láng csap a szúnyoghálós ablakokra. De velem minden rendben. Nagyanyám a kapu előtt áll a szoknyaszakító szélben és a nevemet kiáltozza. „Jani! Jani!” Elkészült az ebéd, finom illatok szállnak. Húsleves, főtt kukoricát, piros dinnyét és rántott húst fogunk enni. Ilyen ez a nyár. Mielőtt asztalhoz ülünk, megkérdezem a mamát, hogy szép vagyok-e. Szemeim érintetlenek és kékebbek, mint a betonút. Vigyáztam. Elkerültem az emésztőgödröket és nem néztem oda, mikor a fekete maszkos ember hegeszteni kezdett. Pedig az a legizgalmasabb, ellenállhatatlanul vonzó látvány erre felé.

A barátom egyik szeme.

A Petőfi utcát kettérepezte a Petőfi tér, folyót egy ék alakú sziget, és ennek a szigetnek kiszélesedő medréjén nem is állhatott más, mint a Petőfi Sándor Óvoda és Általános Iskola, cementlábú, piros, kék, okkersárga vasrácsok közé kerítve. A nem túl széles folyó egyik ága hirtelen elhalt az iskola sarkánál, míg a másik vígan folydogált tovább, messze-messze,

akác- és vadsóska illatban, vagy jégcsapokkal díszített ereszek alatt, a Posztógyár utcai kereszteződésig. Itt éltünk mi, ezen a hosszanti ágon, zöld kovácsoltvas kapu mögött, az ötvenkilences számú házban. Petőfi Sándor mellszobra pedig a Petőfi téren állt, nézett az örökkévalóságba vakon, míg esténként a kisdobosok és úttörők körülötte fogócskáztak, vagy homlokukat a hűvös, fehér kőnek támasztva kezdték a bújócskát. Aki ezen a környéken nőtt fel, és mégsem lett belőle költő, forradalmár, vagy legalább posztógyáros, az magára vessen. A kiégett szemű fiú és én nem lettünk azok. Azt hiszem.

Mama pesti lány. Valaha még a Róbert Károly körúton is lakott, és én mondom, hogy ez a Róbert Károly körút csodálatos egy környék lehetett, mert mindenkinek megváltozik a hangja, ha szóba kerül, elegánsabban, mesésebben kell kiejteni, nem úgy, mint azt, hogy Csepel; de akkor a mamának még másik munkája volt, másik szoba-konyhája és másik férje, valami rongyos csirkefogó.

Ötéves koromtól kezdve neveltetésem fő iránya, hogy efféle rongyos csirkefogó ne legyen belőlem. Ne igyak, ne kártyázzak, ne legyek lusta és ne nőz-
zek, szóval, ne legyek olyan, mint állítólag az apám, a mama apja, a férjei, a szomszéd, a szomszéd apja és fia, a teljes gyűlölt rokonságunk, és általában véve minden férfi. Nekem erre, hála istennek, van is némi esélyem. Mert az én kis kerek arcom annyira szép, ha rendesen megfésül engem a mama, akár egy kislá-
nyé, és ha az volnék, egy kislány, akkor hívhatnának engem Zsuzsikának.

„Megy a Zsuzsi vonat, csattognak a kerekek...”

Előveszem a főzőkanalat!

Ne!

Kikapsz!

Ne!

Ó, te rosszaság!

Én nem vagyok rosszaság!

Csak a rosszaságot tanulod mindenkitől.
Nem!
De!
Nem!
Előveszem a főzőkanalat!

Negyven évvel később feminin alkatomat így nyugtázta egy bedühödött autós a volán mögül:
„Miért nem takarodsz innen a kurva anyádba, te hormonzavaros idióta?!”
Nem az ital beszélt belőle.

Viszont íme, a fenti párbeszéd édelegve és bájologva talpcsiklandozás közben:
Előveszem a főzőkanalat!
Ne!
Kikapsz!
Ne!
Jaj, te rosszaság!
Én nem vagyok rosszaság!
Csak a rosszat tanulod mindenkitől. m – m
Nem is!
De is!
Nem is!
Megmondalak az apádnak.
Engem nem, engem nem, én kiskutya vagyok.

Az emlékeimben szinte mindig nyár van. Mintha minden, ami számításba jöhet, nyáron történt volna velem, vagy mintha soha semmi nem számított volna, csak az, hogy süt a nap.

„...vígán énekelnek az úttörőgyerekek.”

Mama most Honthy Hanna-hangján, a fürdővíz melegítése közben megtanít nekem egy dalt, amit ő maga is a saját mamájától tanult, repesve várom. Közvetlenül és humorosan azt akarja mondani vele, hogy lopni nem szabad, átvitt értelemben pedig azt, hogy a rosszaság mindig lelepleződik, a kis csalafin-

táknak reménykedniük nem érdemes, előbb-utóbb úgylis megkapják büntetésüket. Hallgassuk meg ezt a tisztán áradó természetes szopránt, amint hangról hangra fölfelé kapaszkodik, majd ugyanilyen szabályos léptekkel ereszkedik alá:

Dó, ré, mí, fá, szó, lá, tí, dó,
szalonnát lopott a zsidó.
De a hentes észrevette,
a kolbással jól elverte.

Egyetlen hangot sem téveszt el. Nekem is jók az adottságaim, könnyedén tanulok, főleg, hogy közben végig felszabadultan kacagunk. Amikor mama azt énekli, hogy „a kolbással jól elverte”, fenyegetően felemeli egyik vaskos, szeplős kezét, de ahelyett, hogy megütne, csak csikiz és hajtogatja: „Úgy ám, bűdös kölyke, úgy ám, bűdös kölyke!”, én meg csak nevetek és nevetek. Olyan kicsi vagyok még, olyan friss és vidám. Csak az éjszakák ne jönnének. Mert a sötétben valami borzasztó dolog történik velem, és reggelente magam alá vizelve, hideg, sárga tócsában ébredek.

Mama gyakran kérdezgeti, mit csináltak velem odaát, ki ijesztett meg ennyire, talán rémtörténeteket mesélt valaki? Három fiát felnevelte, de egyikük sem pisált az ágyba. Nem tudja elképzelni, mi történhetett, mérgelődve gyúri mosógépbe a lepedőt. Most vizet kell melegíteni. „Rád ijesztett az a fiú?” – kérdezi közben, és anyám öccsére gondol. „A Lajcsi volt, ugye?! Biztos az beszélt be neked valamit.” Tény, hogy egész életemben undorodni fogok ettől a sráctól, és mindenkitől, akit Lajcsinak hívnak, Lajosnak, Lajos bácsinak vagy néninek, igazán mindegy. Pedig ő volt az egyetlen, aki „odaát” játszott velem, és nemsokára majd ő tanít meg biciklizni is.

Visszajön a szobába, feltérdelek az ágyon, és amennyire bírom, átkarolom kövér derekát.

– Itt most már nálatok mindig lakhatok?

– Hát persze! Ha jó leszel.

Szűnyoghálós ajtónkra alul-felül mágneszárat szerelt a papa, jellegzetes kattanással nyílik és csapódik be; szeretem ezt a hangot, amennyire szeretem a vékony, zöld-fehér nyílászárót kézzel taszigálni, de ki- és berúgni még ennél is jobban, mondjuk hátranyújtott lábbal, belsővel, mérlegállásban, vödörrel a kezemben, mint egy kis köteltáncos, de a családban senki sincs elragadtatva ettől a mutatványomtól, folyton csak rettegnek, és szajkózzák szigorúan, hogy mindjárt leesik a zár. Pedig igenis ki lehet számítani a mozdulatot, amelyik se nem túl erős, se nem túl gyenge, amikor lábunk érintése nyomán a vas éppen megfelelő sebességgel közelítheti meg a mágnest, hogy végül olyan csöndes, gyönyörű kattanással zökkenjenek egymásba, amilyet azóta sem hallhattam sehol. Apám viszont, ha bedühödik, tényleg azt csinál, amit akar. Ezt a szűnyoghálót is csak úgy „bebassza” maga után, „mint egy őrült”, és mindenki el van keseredve, és azt mondják, hogy „nézzenek oda, zeng tőle a ház”.

Bemenni Pestre, az nagy szó. Tisztára másképp kell öltözni, mint Csepelen, és muszáj felkészülni rá, nehogy az ember valami módon szégyent hozzon magára, vagy bajba kerüljön, vagy baleset érje a veszélyes és hatalmas közlekedési eszközökön, amelyek közül a leghatalmasabb, bár nem a legveszélyesebb, egyértelműen a csepeli HÉV zöld-sárga szerelvénycsíkja, csúcsidőben hat tömött kocsival, napközben három majdnem üressel. Amikor szikrázó pikkelyein a Szabadkikötő felől bekúszik a Rákóczi út földszintes házai közé, tényleg olyan, mint egy nyelvét öltögető óriáskígyó a gyerekszoba játékkockái között. Igazi veszélyt és kalandot azonban az újabb és újabb generációk számára csak az „erzsébeti tuja” tartogat, mert ennek az ütközőire felkapaszkodva bliccelnek néhány megállót a legvagányabbak, vagy épp hátul széthúzva a fémesen csillogó harmonikaajtót kiállnak a magas lépcsőre, arcukat a menetszélbe fúróják,

és azután majd leugranak, ha jön a kalauz. Egyébként úgy alakult, hogy az enyém lett szinte az utolsó generáció, amelyik ebből a szórakozásból kivehette a részét, mielőtt az erzsébeti tuját elavultsága miatt kivonták a forgalomból, és helyette rövid, farmotoros buszok kezdtek arra járni. Nem tudom, hogy bánom-e. Nem tudom, hogy bántam-e valaha, de azért, hogyha rágondolok, egy kicsit mindig szomorúvá tesz. És igen, kipróbáltam az ütközőt, szédítő és félelmetes volt. Jobb szerettem a lépcsőkről ugrani lefelé, amikor a tuja, akár egy sebesült vad, már csak szuszogva, lomhán vonszolta magát.

Anyu Erzsébetre költözött.

SAJÓ LÁSZLÓ

(rom)

Íme, a ház. Ez a konyha. Itt főztétek a kávé,
főtt teavíz, feketült pirítós, hallgattátok a
híreket, hátha bemondják. Mit is? Már nem tudjátok,
mire vártatok akkor. Tán eszetekbe jut, hogyha
bemondják, de nem, soha. Most meg már minek. Hol van a
kávé illata? Megvan a konyha köve. Kopások,
csusszanások, hol huzigáltunk hokedlit, csikorgott,
hiába ordibált apánk, emeld meg! Itt állt az ágy,
a szülőké. Nem, kicsit arrébb. Ablakra, tévére
nézett. Az ágy alatt a fű magasabb, figyeled? Ki
tudja, miért. Menjünk a szabadba. Alig van fal, de
itt bent nem kapok levegőt. Beroskadt az ég, a föld,
a pince, a padlás. A kút betemetve. A csövek
rozsdafoltokat cseperegnek. Volt itt annyiféle
fűtés! Kályha, radiátor, gáz. Most csak a szél fú. Hol
van a kamra? A kinti budi? Emészti a föld a
lakókat. Pozdorjává préselve a gardrób, szerte-
mászta a spájzból a hernyók. Nem lesznek már molylepkék
sem. Járólap, mint emléktábla a földben, jó mélyen
besüppedve, félek is rálépni, nehogy én is
elsüllyedjek. Innen nincs kiút, húz magához a föld,
mennék én, de hová? És honnan? Nem látok ki a
gazból, kietlen a kert, televény enyészet, fekszem.
A futás elfut mellettem, nem is zihál, visszajön,
vigyorog. Mi van, papa, épp feldobjuk a patkót? Na
nehogy már! Felsegít, fut tovább, a nyomában ösvény
nyílik a gazban. Arra az út. Indulni is erre
kellott volna, akkor, időben. Most már tudom ezt is.
Vissza se nézek, tudom, nem állnak már a romok sem.

PAYER IMRE

Visszhang az árnyékban

Itt minden árnyékban van. Ide nem hatol a fény.
A víz színén szó visszhangja bugyborékol.
Mélyben terjed hangtalan hang:

– Ütni, ütni, vigyázni.
Rést ne hagyjak, ki ne üssenek.
Folyamatos a nyomás.
Egyszer kihagy a figyelmem,
abban a pillanatban
kiütnek, lenyomnak.
Ütni, ütni, vigyázni.
Nyomás. Nem hagyom.
Ütök. Vigyázok.
Ezért születtem.
Ebbe a közegbe.
Arra biztattak, készüljek.
Hogy edzem magam
a Nagy Mérkőzés előtt.
Mikor végre elkezdhettem,
letiltottak, kizártak.
Rájöttem, eleve így döntöttek.
Nem vehetek részt.
Sorsom az igazság pillantása.
A fénybe te nem léphetsz. Ha mégis belépsz,
kiűznek a fényből.
Nyitott szemed tenger mélyébe süllyed –

A sarokháznál

És feljön a nap. Érvényes vényben
felnyílik majd egy utca!
Rejteksáv az éghez. Romos sarokház.
Kacsintó kerub. Ünnepi huzalok.
A remény-kéken fekete vonal.

Másnap meghallásom zajt iktat a ködben.
A sarokház: tömb a tömbök között.
Magánidőm közhelyén fagyos esőcseppek.
Az ég szürkéjének fojtó árnyalata.

*

Megszűnt hely nem köt teret.
Kihulltak volt egy egészből.
Széthulló arcok. Lebegő névtelenek.

RITTER LENKE

Egy készülő regény részletei

Egy nyilas naplójából

Nem kérdezte senki tőlem, hogy akarok-e nyilas lenni. Apám hazajött a szovjet fogságból, s rögtön útba indított engem a nyilas jegye felé. Még akkor sem volt tudatába annak, hogy miféle kalamajkát okoz, ha leányát a nyilas jegyébe hozzák majd világra. A nyilasokról máskülönben nem lehetett túl jó véleménye, hiszen ő fogságba esett akkoriban, Nagybácsim meg a szmolenszki táborba jutott, de furcsamód mi ezért akkor nem a nyilasokat okoltuk, hanem az oroszokat. Hiába, roppant hiányos volt az ideológiai nevelésünk, de ezt csak később tudtam meg, amikor kijelentettem a gimnáziumban, hogy nyilas vagyok. És akkor meg akartak lincselni, csupa szocialista humanizmusból.

Na, de ne ugorjunk akkorát. Mert az én Naplóm ott kezdődik, amikor Anyám kivitt a kulák rokonokhoz, hogy világot tanuljak. No, hát tanultam is. Az első kép, amire visszaemlékszem, hogy jó Kulákföld tankja. No, nem az a piros zászlós, hanem a piros ormányos.

Mindenki kiabál, Lenke fussál, mert jön a koca! Látom, hogy iszonyú iramban fut felém nagymama disznója. Jézusom, mi van, meg akar enni? Akkor rohan a kocsis, és elkap előle. Nagymama délután talicskán tol ki a szőlőbe. Nagyon szeretem ezt a talicskázást. A falu furcsa. Pesten egy nagy bérházban lakunk, óriási lakásban, nagyon sokan. A pesti nagymamámat sokkal jobban szeretem, ez a falusi nagyon szomorú, nagyon szigorú. A pesti sokat beszélget velem, vele járok moziba meg színházba is. És sokszor. Minden héten. És szeretem a

munkahelyét is, ott a Duna partján, a minisztériumot. Ha bevisz magával, ötször kipróbálom a páternoszt, és a büfében az oroszul beszélő katona bácsik dobnak fel a levegőbe, kakaja kraszivaja gyevuska és megkérdezik a nagymamát, hogy milyen süteményt vehetnek nekem? Nagymama hebeg-habog – szegényke gépíró nő a hatalmas minisztériumban –, motyog valamit. Nagypapa hozta ide dolgozni, mert nagypapa nagyon ügyes, nagyon jól titkolja, hogy nem szereti ezeket, hanem a Kormányzót szereti, akitől lakást kapott, amikor öt árva gyermekével Szabadkáról átjött Pestre. Nem is az igazi nagypapám – az igazit alig látom, ő nagymama második férje. A harmadik nagypapám, anyukám papája meghalt a háború alatt, amikor meghallotta a rádióban, hogy ezek átlépték a határt... Ezek, azaz az oroszok... Az oroszoknál hadifogságban halt meg anyukám öccse is, de erről nem szabad beszélni, nem is beszélünk. A Szabadkáról eljött nagypapám fürdetett, mert ő értett a kisgyerekekhez, neki öt volt... Szegény anyukám a lázcsillapító kúpot sztaniolpapírral akarta a fenekembe nyomni, amikor lázas voltam... Hol van Szabadka? Most az országhatáron túl, de régen hozzánk tartozott. Régen Magyarország nagy volt és erős, most kicsi és fél. Mindenki fél. Nagypapa és nagymama visszaadják a telefont a postának, nehogy lehallgassák a lakásunkban folyó beszélgetéseket. Arról kell a legjobban hallgatni, hogy mennyire utáljuk az oroszokat, meg a kommunistákat, meg a postarablót, meg a kopaszt, a két vezért.

Vasárnap mindig templomba megyünk. Hol nagymamával a domonkosokhoz, hol anyuval az apácákhoz. Az egész család katolikus, római. Anyu és nagymama gyakran veszekednek, nem is értem, min. Ha nagyon nagy a veszekedés, Apu és Kálmán nagypapa – a szabadkai – veszik a kalapjukat, és lemennek sétálni, de legtöbbször a Stadionnál – nemrég épült – lévő Szitakötő kocsmában kötnek ki. Anyunak persze igaza lehet, nagy a lakás – négy szoba –, de nekünk csak egy szobánk van, egy van nagymamának és Kálmán nagypapának, az ebédlőben alszik a dédnagymamám, nagymama anyja és a negyedikben Gyula, az albérlő. Anyu szerint nincs rá szükség, de nagymama, aki a házban a parancsnok, sajnálja ki-

tenni a szűrét. A dédnagymamát, ahogy hívjuk, öregmamát is nagyon szeretem, délután – alvás helyett – órákig mesél nekem. És én mindig mondom: még egyszer, még egyszer! Mesél királyokról, tündérekről, palócokról és tótokról, mert ő is messziről, északról jött Pestre. Nem szereti a tótokat, ha valami nem tetszik neki a rádióban, azt mondja: zárjátok el ezt a tót bregyót... Nagyon szeretem őt, fáradhatatlanul mesél nekem – fejből – teleken, nyarakon át. Néha azt mondja nekem: Kislenke, nem szép, hogy miattad ennyi hazugságot kitalálok... Azt, hogy később falom a könyveket, ezeknek az Öregmamával töltött délutánoknak köszönhetem. Öregmama szereti Anyukámat, ő inkább a nevelt lányával, Lenke nagymamámmal veszekszik. Nem is veszekszenek, csak nem ad neki igazat. Kálmán nagypapával gyakran járunk a gyerekeihez, ahogy Anyu és Nagymama mondja a Kissekhez, a Stadion mellé, a Juranics telepre. Ezt a telepet – télen ide járunk szánkózni – még a Kormányzó építette a menekülteknek. A Kormányzót mindenki szereti, tiszteli, de a nevét nem ejtjük ki mások előtt.

Kálmán nagypapa öt árva gyermekével, amikor Szabadkáról átjött, egy vagonban lakott, és a Kormányzótól kapott itt lakást a Juranics telepen, amit itt hagyott a már felnőtt gyerekeinek, amikor elvette feleségül Lenke nagymamát. A gyerekei Árpád, Pista, Feri, Juci és Bözsi, az ő gyerekeik annyi idősek, mint én. Gyakran járunk hozzájuk, sok a névnap, sok a születésnap. S ezeken mindig van torta. És Kelebiából ősszel vödörszámra küldik az ottmaradt rokonok a szőlőt, a körtét, nekünk is jut. Ezeken a névnapokon a Kisseknél mindenki politizál, mindenki arról beszél, mit halott a Szabad Európában, meg az Amerika Hangjában. Ilyenkor elsül egy-két vicc a kopaszcól meg a postarablóról. Apu tudta a legtöbbet, meg egyébként is nagyon tud viccelődni, ő a társaság központja, mindent tud. Nagy könyvtárunk volt, és én mindent olvashattam, amit akartam, olvastam is éjjel-nappal Jókait, Nyíróót, később vagy tízévesen Lev Tolsztojt is.

Az iskolába már az első napok után egyedül jártam, kertes villák között vitt az út, és a téli estéken gyönyörködve néztem, hogy a hóesésben hogyan gyűjtja meg

a gázlámpákat egy bácsi. Nagyon szerettem iskolába járni, és nagyon jól tanultam. Amikor harmadik elemista lettem, körzetesítették az iskolákat, így kerültem a híres elitiskolába, amely a háború előtt a zsidó fiú-gimnázium volt. Az általános iskolában még nem volt semmi baj velem. Kézről kézre jártak a fogalmazásaim a tanító nénik között, minden osztályban felolvasták. Imádoztam apám halála után a muszkavezető író nővére, az igazgató asszony kimondottan támogatót. A bajok a gimnáziumban kezdődtek. Körzeti árva lányként, jó tanulónaként ide sima utam volt. De a gimnáziumban már más társaság fogadott. A főügyész fia jelentette, hogy ki megy be a templomba iskola után – gyerekkorom kedvenc temploma, a Domonkos ott volt az iskola mellett. Észveszejtő gyönyörűség volt részt venni a körmenetben, együtt lenni a mieinkkel, és büszkén nézni, hogy bámulnak ránk dühösen a járdáról... Azt is megtudtam a mellettem ülő lánytól – akiről akkor még nem tudtam, hogy a nyugat-magyarországi főávós lánya –, hogy a mezőgazdaság kollektivizálása Magyarország legégetőbb problémája. És az államtitkár lánya gúnyosan említette, hogy az egyik tanárnőnk elment a szüleihez lakásért könyörögni...

Apám halála után társbérletbe kerültünk, két szobába anyu, a húgom meg a kitelepítésből nyugdíj nélkül hazaengedett falusi nagymamám. Én a lakáskérdést láttam akkor a legnagyobb problémának meg az egekig érő szegénységet. Az államtitkár lányának gyakran magyaráztuk mi, egy-két körzeti szegénygyerek, hogy mi a bukta, mert, szegényke, olyant ő még nem evett. Az osztályfőnök a funkcionárius gyerekeket kiemelten kezelte, ezekkel törődött, a körzetiek a megtűrt kategóriába tartoztak, a butábbakat egyszerűen kirúgták. A gimnázium igazgatója – úgy öltözött, hogy karján a koncentrációs tábori szám jól látható legyen – rosszul lett egy iskolai ünnepségen, mert hosszasan, felindultan, magából kikelve üvöltötte, hogy csak a fasizmus, csak a fasizmus nevelt nem gondolkodó embereket... Az iskola átlaga rossz volt matematikából, és aki a matekot nem tudja, az nem gondolkodik... És amikor a legjobb tanulók jutalomutazásként a Szovjetunióban

tölthették a nyarat egy építőtáborban, hazatérve egy-két fiú beiratkozott dzsúdóra, mondván, hogy nemcsak a magyarok, az oroszok is antiszemiták. Az egyik magyartanár nő repült az iskolából, mert kikérte magának azt, amit az államtitkár lánya mondott... Azt mondta ez a kis internacionalista, hogy Rákóczi csak a nagybirtokait védte a Habsburgoktól.

Később történt a kubai blokád alatt, hogy az egyik fiú a nagyszünetben röpgyűlést rendezett az igazgató tudta nélkül, és arra buzdított mindenkit, hogy tiltakozzunk a kubai blokád ellen. Az érettségizők közül sokan rebesgették, hogy önkéntesnek jelentkeznek a vietnamiakhoz... Ezeket a fiúkat és lányokat harminc évvel később ott láthattuk a Parlamentben, az SZDSZ soraiban. A templomba járók nem beszéltek arról, hogy templomba járnak, de valamennyien a körzetisek közül nem ebben az elitiskolában érettségiztünk. Én érettségi előtt mentem át a legközelebbi klerikális-reakciós iskolába, de ki is rúgtak volna. Özvegy anyámat behívatta az osztályfőnök, és virágnyelven megkérdezte, hogyan lehet, hogy nem zsidó, hóttszegény lány ilyen magabiztos és hangadó... De legyünk igazságosak, volt ott egy barátnőm, akinek a szülei akkor is jártak a zsinagógába, amikor azt titkolni kellett. Ez a lány hozta be nekem kétnaponta a leckéket, amikor hónapokig kórházban feküdtem. Ügyvéd lett, minden peremet megnyerte. Azt hiszem, barátok maradunk, amíg csak élünk...

Kerényi Grácia

Egy jól tanuló lány az Ilka utcából – a hatvanas évek elején járunk – elhatározza, hogy megtanul lengyelül, és elmegy innen, amilyen gyorsan csak lehet, Lengyelországba. Nemrég elhunyt édesapjától tudja, hogy a lengyelek a legjobb barátaink, és hogy jó magyar nem lehet, aki a lengyeleket nem szereti, és hogy Lengyelország menedék volt mindig a magyarok számára. Legkedvesebb írója

Jókai Mór és Lev Tolsztoj, és elolvas mindent a lengyel irodalomból, ami magyarul megjelent, és beiratkozik Varsányi Pista bácsi lengyel nyelvtanfolyamára a Lengyel Intézetbe. A telefonkönyvben megkeresi Kerényi Grácia címét és felhívja – az utcáról, mert ott hon nincs a társbérletben telefonjuk. Grácia meghívja egy kávéra. Így kezdődött több évtizedes barátságom Kerényi Gráciával, miután a HÉV elvitt az óbudai Fő térig. A legvadabb nyomorban éltünk – anyám a laboránsi fizetéséből tartotta el lányait és a kitelepítésből hazatért, semmilyen nyugdíjat nem kapó nagymamát. Az igaz, hogy a társbérletet a kutatóintézet párttitkára, Natonek Mária szerezte neki, nem is tudni, miért, lehet, hogy volt szíve, és sajnálta a hallgatót, szegény özvegyasszonyt. Grácia segített, hogy az érettségi előtti nyáron két hónapig pesztonkaként – így hívták akkoriban a bébiszittereket – Gdanskban dolgozhassak. Pedig Grácia barátai, akiknél dolgoztam – színházi emberek – sok hasznomat nem vették, mert még igazán krumplit sem tudtam pucolni. De a kislány, akire vigyáztam, a babáit utánam Lenkének nevezte el. Máig őrzöm azt a levelet, amit Grácia írt anyámnak, hogy ne aggódjon értem, jó helyen vagyok... Varsó a hatvanas években a szabadság városa volt Budapesthez képest. Amikor megérkeztem a Glównyra – mert akkor még nem volt Centralny pályaudvar –, Grácia várt a peronon az elmaradhatatlan piros harisnyájában, és azt mondta: „A Foksalra megyünk, az Írószövetség éttermébe, mert ott a legjobb a borjúhús... Borjúhúst talán még soha nem ettem, és Budapesten az Írószövetség környékét sem láttam. Aztán három évig intézte, hogy felvegyenek a varsói egyetemre, mert itthon felsőfokú nyelvvizsgával sem vettek fel, háromszori próbálkozásra sem. Valaki megírhatná, hány magyar fiatalnak nyújtott menedéket Lengyelország 1956 után. Amikor az X-es származásúak elől elzárták a továbbtanulás lehetőségét, de a muszkavezető szocialista hazáért érdemrendesek gyerekeit felvételi nélkül felvették. És hogy Kerényi Grácia hány magyar fiatalnak intézte el a varsói, krakkói tanulmányokat. Arról, hogy Grácia miként élt Varsóban, Miron Bialoszewski könyveiből meg

a Bialoszewski életéről készült filmből kaphatunk bepillantást. Aztán itthon találkoztunk a Fő téren, a Batthyányi utcában, na meg Dobogókőn. Nagy születésnapokat rendezett itt, a háza tele volt szamizdatokkal, innen küldte ezeket – velem is – Jacek Bochenskinak. Barátai, egy-két kortárs íróat leszámítva, mindig fiatalok voltak. A tanítványait is barátként kezelte. Az ELTE Lengyel Tanszékén csak akkor kaphatott állást – ő, a háború utáni irodalmi élet legnagyobb lengyele –, amikor egy lengyel, Janusz Bancerowski professzor lett a tanszékvezető. Grácia órái igen népszerűek voltak. Ott ültünk a Piarista-közben, az utolsó emeleten, és az elmaradhatatlan moszkauer sütemények mellett mindent megtudhattunk tőle a lengyel irodalomról és kultúráról és nemcsak ezekről... Azt is tőle tanultuk, hogy érdemes nagylelkűnek lenni, mert az mindig jó befektetés. És hogy a langyosakat kiköpi az Úr. Személyes példával járt elől, bátor volt, soha nem félt a hatalomtól. Félt bizonyos dolgoktól, például a repülőgéptől, nem utazott metróval sem. És pont ő nyert egy Trabantot. Soha nem tanult meg vezetni. A kocsit mindig tanítványai vezették. Rossz utas volt, soha nem kötötte be a biztonsági övet. Ez okozta a vesztét '84 őszén, a csúszós, sáros úton árokba fordult az autó, és csak ő sérült meg. Útjaim már csak a Farkasréti temetőbe vezethetnek hozzá. Ahová mindig kimegyek, ha életemben valami fontos történik. Megköszönni. Mert hiszem, hogy akiket szerettünk, vigyáznak ránk ott fent.

Utószó

Kerényi Grácia hazájában soha díjat, kitüntetést nem kapott. A lengyelektől mindent megkapott – díjat, kitüntetést, szeretetet –, amit megkaphatott. Hála Bús Balázsnak, Óbuda polgármesterének és Grácia hűségese tanítványainak, akik kijárták, emléktábla hirdeti a Fő téren, hogy ott lakott Kerényi Grácia, a lengyel–magyar kapcsolatok huszadik századi legendás asszonya....

A lengyelek

Te hozzám jössz, és bemész előtte reggelizni a tejbárba! Ne viccelj már!” – kiabál velem Paulina Federman, akinek varsói lakása a Nowotkin teljes zsibvásár. Vendégek jönnek-mennek, állandóan csapódik az ajtó, ki a kutyát viszi sétálni, ki vásárolni megy, a hámszobás lakás minden zugában rokonok vannak, az egyik szobában az elvált férj a középső lánnyal, a másikban Paulina a másik két lányával, az ebédlőben az állandóan cigarettázó repedtfazék-hangú színésznő nagynéni meg kártyát vet. „Szóval Te hozzám jössz, és képes vagy előtte reggelizni!” – kiabál velem Paulina, de a szeme nevet. Itt lett volna náluk a lakásom, illetve szállásom varsói egyetemi tanulmányaim alatt, de mire én kijövök, ők már rég nem lesznek itt, mennek Svédországba. A lányuk, Rajka miatt, akit ki akarnak hozni Izraelből.

Honnan is ismerem Rajkát? Hétágra süttött a nap azon a nyáron, Balatonföldváron vezettem lengyel csoportokat. És akkor a tábortűznél, az Expressz Iroda táborában vitába keveredett egy orosz és egy lengyel. A vitában a hangadó egy sovány, szemüveges lengyel lány volt a csoportomból, Rajka. A varsói – 1968-at írunk – márciusi tüntetésekről szólt a vita, lám, milyen jól érthető az egyikből a másik szláv nyelv. Ott ültünk éjszaka a Balaton partján rémes orosz vodkához még rémesebb szibériai uborkát szopogatva, és ezek arról beszéltek, hogy mi történt márciusban a varsói Nemzeti Színház előadásáról kiinduló tüntetésen. Az oroszok meg voltak döbbenve, hogy Rajka milyen jól beszél oroszul, persze nem tudták, ahogy Paulina szokta volt mondani, hogy gyermekei egy szovjet katonatiszt lányaként születtek, aki persze félig lengyel, félig ukrán, félig meg zsidó volt. Rajka szidja a Szovjetuniót, az oroszok megpróbálnak vitatkozni, és persze óvatosan körülnéznek, ki hallja őket. Egy grúz fiú, Zaur Manzsgaladze a fülembe súgja „poceluj menja”... Na, még ez hiányzott, gondolom dühösen magamban, a hülye...

Másnap Rajkával sokat beszélgetünk, elmesélem, hogy itt háromszor nem vettek fel, de Grácia elintézte, ősztől varsói egyetemista leszek, csak még nem tudom, hol fogok lakni. És erre ő: „Elférsz nálunk, anyám biztosan belemegy”. És most itt ülök nála, hallgatom, ahogy kiabál, hogy képes voltam bemenni a tejcsárdába, és pirogot enni. Hát úgy, hogy mindig képes vagyok pirogot enni, bárhol és bármikor meglátom ezt a csupasz barátfüléhez hasonló, húsos tésztát... Csapódnak az ajtók, pakolnak, készülnek a svédországi kivándorlásra... Muszáj menni, mert Rajka a balatoni nyár után kiment, kivándorolt Izraelbe, ahol be akarták szervezni szovjet kémnek – kitűnő orosz nyelvtudása, helyismerete okán. Nem vállalta, és egy kibucban szedi a zöltséget ő, aki a varsói bérházban nőtt fel. Mennek Svédországba, rosszabb, mint a Szovjetunió nem lehet... És így is lett. De még előtte elintézték a szállásomat. Paulina elvitt egy kollégájához, Leszekékhez, azaz Leszekhez és Miluszkához, és ők hárman eldöntötték, hogy itt fogok lakni. Meg voltam döbbenve, először láttam őket, és azt mondják, lakjam náluk! A lakás kétszobás, de a konyha nagyobb, mint a két szoba együtt. Milusz és Leszek mindig főznek, a fiuk kicsike, úgy 10–12 éves. Az asztalon pompás ételek, ilyeneket az Ilka utcában csak ünnepekkor vagy akkor sem eszünk. Sonka, pástétom és a paradicsomon hagymakarikák. Szégyellem magam, hogy jövök én ehhez, hogy mindezt ingyen kapjam tőlük? A nyáron eljönnek hozzánk. A román tengerparton nyaraltak, egy éjszakát alszanak az Ilka utcai társbérletben, a két szobából egyet átengedünk nekik. Látják a vad nyomort, és megnyugtatták anyámat, hogy ne féljen, vigyázni fognak rám. Anyám nagyon bízik bennük, komoly, becsületes embereknek látja őket. És azok is. Halálukig. Leszek harminc év, Miluszka negyvenöt múlva megy el. Családtagjuk vagyok, ők lesznek később református lányom lengyel katolikus keresztszülei.

Elmúlt a nyár, készülök Varsóba. Felmondok a könyvtárban, ahol érettségi után három évet dolgoztam, és ahová iszonyú protekcióval kerültem. Anyá-

mék kocsisának a fia a szocializmusban nagy karriert futott be, és ennek ellenére nagyon rendes ember. A posta vezérigazgatója, és odavett a könyvtárba. Pénzem alig, valami készpénz kellene egy külföldi egyetemi úthoz, a pécsi keresztapám és keresztanyám – anyu nővére meg a férje – nem ad, mert ugye miből fogom visszaadni az 500 Ft-ot. És a zsidó osztálytársnőm anyja azt mondja: „Te Lenke, a lengyel ágyne-műk nagyon jók, itt van pénz, hozzá, amikor tudsz, egy év múlva, két év múlva ágyne-műt nekem, mindegy, mikor, amikor lesz rá pénzed...” Az első hazajöve telemkor hoztam, és a zsidó temetőben meglátogatom Trudi néni sírját ma is...

Varsóban minden más volt, mint itthon. Ott ültem az idegen család otthonában, melyről azt akarták, hogy az én otthonom is legyen. A szlavisztika kint volt a 18-as villamos végállomásánál, Varsó végén, egy ötvenes években épült házban. Nem is volt egyetem jellege, inkább egy kultúrházra hasonlított. De az alapelőadásokra Krakowskie Przedmiejen, a Belváros–Óváros kereszteződésénél lévő központi egyetemi épületbe jártunk be. Ide jártam a külföldi diákok számára szervezett lengyel nyelvtanfolyamra is. A csoportomba főleg európaiak jártak, franciák, bolgárok, csehek. Én voltam az egyetlen magyar ebben a csoportban. Az órák este voltak. Már ősszel sűrű pelyhekben hullt a hó, s gázlámpák világítottak az egyetem kertjében, mint gyerekkoromban az Ilka utcában. Jól fűtöttek, s majd elaludtam az esti szemináriumokon. Arra gondoltam, milyen jó lenne az egyetemi könyvtárban olvasni vagy a kávéházban teát inni és hozzá wuzetka tortát enni. De ilyesmire nem volt időm, mert korrepetálásból tartottam fenn magam, a követségi magyar gyerekekhez jártam. Apám féltestvére – nem az imádott mostoha, Kálmán papa oldaláról, hanem a pestiről, akit talán ha életemben ötször láttam – a külügyben dolgozott, a neve ismerős volt a követségben, azt hitték, tartom vele a kapcsolatot, így jutottam munkához. Milusz és Leszek otthona igazi otthon volt, veszekedés soha, jöttek mentek a rokonok, főztek, főleg Leszek, és mindig

gondoskodtak valakiról. Janina néniről vagy 10 évig. Ott lakott a nagynénjük a munkahelyük mellett, munka után nála kávéztak, hogy ne legyen egyedül. Reggelenként én vittem a cicájának a maradékot. Tejet nem kellett vinni, mert a tejet kihordták Varsóban minden ajtó előtt, a lábtörlőnél reggel ott volt a friss üveg tej... Az egyetemen az irodalomórák voltak a legjobbak, végre azt csinálhattam, amit akartam, csak az olvasás és az irodalom volt a dolgom... Varsóban az utcasarkok is mások voltak, mint Pesten, Varsóban minden utcasarkon virágárus volt. Mert Varsóban senki sem megy vendégségbe virág nélkül, és mindenkit virággal vártak a pályaudvarokon. Itt a férfiaknak is szoktak virágot adni... Varsóban más-ként él az ember. Varsóban valóban Isten tenyerén éltem. Mint a szivacs ittam, szívtam be az előadásokat, és döbbeneten vettem észre, milyen előnyt jelent, hogy magyar vagyok. Óh, egy magyar diáklány, mi-ben segíthetek? Ez volt a hozzáállás. Az óslávot tanító professzor félrevont, és azt mondta, nézze, látom, milyen nehezen megy magának, mentesse fel magát, hisz a magyar nem indoeurópai nyelv, elég magának lengyelül meg oroszul tanulni... Így lett egyetemi éve-imtől máig, s így lesz halálomig, hogy Lengyelország számomra maga az élet... A lányom keresztszülei is lengyelek lettek, és a lányom is kislányának lengyel keresztszüelőket választott. A lengyel barátok sokszor jobbnak bizonyultak, mint a rokonok, és ha sokáig – mondjuk fél évig – nem utaztam Lengyelországba, honvágyam volt. Két hazám lett, mint drága tanáromnak, Kerényi Gráciának. Lengyel írók hosszú sorát fordítottam, és a lengyel kulturális miniszter kitüntetését kaptam érte...

Erdély

A hogyan apámtól azt tanultam, hogy jó magyar nem lehet az, aki a lengyeleket nem szereti, azt is tőle tanultam, hogy nekünk a legfontosabb Erdély. Első utam oda a hetvenes évek elején veze-

tett. Egészen pontosan a férjemmel és két lengyel fiúval – huszonévesek voltunk mindannyian – nekiindultunk egy-egy hónapos erdélyi útnak. A bázis, ahonnan elindultunk, Liba kolozsvári lakása volt. Liba a művészneve volt, amúgy a kolozsvári magyar színház színésze volt Bencze Feri, s férjem nagybátyja. Világraszóló nagy bohém, kis lakása a kolozsvári főutcán a zsinagóga mellett igazi bohémtanya. Éjjel-nappal oda jártak a filológiáról a lányok, színészek és színésznők a Magyar Színházból, írók, festők. Ott tudtam meg huszonéves koromban, mekkora erő a színház, micsoda katarzis lehet egy színházi este. Végignéztük az összes Sütő- és Páskándi-darabot, és láttuk, hogy vannak, akik Pestről csak egy-egy színházi előadás miatt jönnek le /vagy fel/ Kolozsvárra, ahogyan kijavítottak nemegyszer az ot-taniak. Feri tanácsolta nekünk, menjünk el Emeséhez és Árpádhoz Gyergyóalfaluba, a rokonukat, Elemért, a rendezőt jól ismertük, nagyon vendégszerető, érdekes emberek. Neki is indultunk a két lengyel fiúval Syrenka kétütemű járművükön a székely hegyeknek. Emese tanár, a férje, Árpai orvos, az egész falu ismerte őket, könnyen megtaláltuk házukat. Először Tamás merészkedett be: „Tudod, Bencze Feri küldött...” „Gyere beljebb.” „De velem van Lenke is.” „Hát ő is jöjjön...” „De velünk van még két lengyel fiú is.” „Hát mindannyian ellehet-tek nálunk...” És valóban, két hétig az ő otthonuk volt a bázisunk, innen jártuk be a hegyeket, a Szent Anna- és a Gyilkos-tavakat, a Békás-szorost. A lengyelek csak ámultak-bámultak, hogy itt mindenki magyarul beszél, noha majd 1000 km-re vagyunk Pesttől. Persze tudták, miről van szó, őket 1946-ban szüleikkel együtt vonat-ra rakták Lwówban, azaz Lembergben és áttelepítették Wroclawba, a németektől visszakapott városba, ahol minden német volt. De Lembergben a lengyelek hozták magukkal a nemzeti könyvtárat, a Fredro-szobrot és minden lengyel dolgot, ami mozdítható volt. Bejártuk a környező falvak portáit, bokályokat vásároltunk, sőt még egy tulipános ládát is, mondván, hogy a románok a lengyel kocsit nem fogják szétszedni. Nem is szedték szét, és a tulipános ládánk azóta is megvan. Akkor még kevés román volt Székelyföldön, láttuk, hogy Szovátán

a turisták milyen bizonytalanul mozognak a magyarok között. Alfaluban esténként nagy beszélgetések és nagy pálinkázgatások voltak. „Mi innen nem megyünk el” – mondta Árpád, az orvos, „mit tudnak velünk csinálni”? Mit tud az USA a négerekkel kezdeni? És húsz év múlva Árpádot tört bordákkal holtan találták meg egy félelemleti erkély alatt. Részt vett egyetlen magyar orvosként egy kongresszuson Nagybányán. Igen, a patkányok menekülnek a süllyedő hajóról, de mi nem megyünk. Nem is ment, inkább meghalt. Emese férje halála után sorra írta kiváló regényeit, és mindkét gyermekük Székelyföldön él, pedig élhettek volna – mert olyan tehetségesek – Nyugaton is. Akkor jöttem rá, hogy az erdélyi magyar értelmiség sokkal különb, mint az anyaországi, gerincesebb és műveltebb is. „A magyarországiak nem is tudják, hogy milyen nagy nép leszármazottai” – mondta Emese. És ettől fogva, ha nem Lengyelországban, akkor Erdélyben töltöttük minden időnket. Mindketten dolgoztunk, de ekkortájt vezették azt be, hogy minden második szombat szabad szombat lett, na és mi akkor felültünk a vonatra, és irány Kolozsvár. Minden este színház, utána nagy beszélgetések, kirándulások a hegyekbe, a gyönyörűségecs zöldségi piac meg a jópofa ócskapiac, és akkor csak észrevettük, hogy egyre többen hiányoznak a társaságból... eltűnnek... Van, akit letartóztatnak, van, aki áttelepiül Magyarországra, legtöbben úgynevezett névházassággal. S amikor Bencze Feri szinte egyedül maradt, ő is fogja magát, és elvesz egy helyes pesti lányt. Először mentek a zsidók, aztán a németek s végül a magyarok... De továbbra is Kolozsvárra jártunk, egészen addig, míg be nem vezették azt, hogy csak közvetlen rokonnál lehet lakni, barátnál nem... És akkor már sok öröm nem volt az utazásban, csak félelem, szuronyos katonák, sötét utcák, a rettenetes birodalma....

KABAI CSABA

Hazatérés

Véget ér az állóháború:
a Kettő delejes ceruzavonásai,
a félig kinyílt ajtó állott szagú
sejtelme, az ablakon át

bezuhanó fény és az érintő
eső, madarastól – marasztalnak.
Ki nem bontható ígéink mellé
homályos alanyt pingálunk,

tevőt-levőt, ki az éj talányos
pizsokidejét siratja és
titokmuzsikára ingatja gondfejét.

De az otthon itthon lesz, érett
enteriőr gyerekkacajban mosdatva. Csak
a fejfájás marad, a mi délutáni próbánk.

NÉZŐPONTOK

ikernovellák

BALÁZS ISTVÁN

AZ ALMA

(I.)

„Az asszony látta, hogy a fa élvezhető, tekintetre szép, és csábít a tudás megszerzésére. Vett tehát gyümölcséből, megette, adott férjének, aki vele volt, és az is evett belőle.”

(Teremtés könyve 3.7)

– Rengeteget tanulunk. Tudni akarsz valamit? Tanuld meg! Nekünk, korunk polihisztorainak, művészeinek rengeteg mindent meg kellett tanulnunk és tapasztalnunk, hogy itt ülhessünk, és még nincs vége.

– Persze, hogy nincs vége. Mi ezzel a bajod? Szeretsz olvasni. Szeretsz új dolgokat csinálni.

– Unom, vagy inkább egyre biztosabb vagyok abban, hogy soha nem lesz vége. Soha nem leszek képes eleget tanulni.

– Ó, vagy úgy. Isten akarsz lenni? Ne legyél’...!

– Ne mondd ki! Nem vagyok telhetetlen, csak figyelj már rám egy kicsit! Hova mész, ha tudni akarsz valamit?

– Ezt hogy érted?

– Hova mész, ha tudni akarsz valamit?

- Könyvtárba.
- És még és még?
- Levéltár... könyvesbolt.
- Vonatkoztass már el egy kicsit jobban!
- Iskola, egyetem...
- Nagyon jó! Könyvtár, iskola, egyetem etc. Tudástárak.
- Tudástárak. Ez igen...
- Maradj már, és hallgass meg! Mi lenne, ha volna egy „tudástárad”? Mindig ott lenne veled, mint egy könyv.
- Könyv?
- Igen, ami mindent tud. Bármilyen kérdés felmerül, ott nyílna ki, ahol a megoldás. Na?
- És a keresés, ráeszmélés izgalma?
- Micsoda? Izgalom? Ne legyél már ennyire veszélyesen stréber!
- Igen. Jár az agy, tekeregnek a tekervények és használsz a fejed. Nem gondolod, hogy egy ilyen könyv mellett csak véglény lehetnél? Egy rabszolga? Alá lennél vetve annak a tudástárnak vagy minek.
- Á, értem! Csak irigykedsz, mert túl jó az ötlet. Gondolj bele! Továbbmegyek. Mi lenne, ha bele tudnád helyezni a fejedbe és mindig veled lenne? Nem tudnád elveszíteni.
- Azt nem, de valami nekem ebben nagyon gyanús. Ki írná azt a könyvet? Ki állítaná elő? Ki rakná a fejedbe?
- Gondolom, az emberiség összes eddigi tudását tartalmazná, és valahogy beültetné az agyamba a borbély vagy Poisson doktor.
- Na, látod, itt a veszély! Feltétlen megbíznál abban az emberben. Vagy ne adj'isten az elmetöltő gépezet nálunk is okosabbá fejlődne és leigázná az emberiséget.
- Uraim, a nagy eszmecsere közepette nehogy kiszáradjanak. Kérnek valamit inni?
- Két abszinthe. Köszönjük!
- Hogy egy szerkezet majd megmondja, mit csináljak? Ezt azért már te sem gondolhatod komolyan.
- Igen, ez erős volt, egy kissé elszaladt velem a ló.

– Kissé... Egyébként a bizalommal meg nem lehet probléma. Ugyanis éppen én lennék az, aki összeállítaná a tudástárat, és én mondanám meg, hogy mások mit és mennyit tudhatnak. Gondolj bele!

– Mibe? Te akarsz lenni az Egy? Ez veszélyes és unalmas! Egyedül fogsz szorongani a titkoddal.

– Nyugi, pár tucat embert még felvilágosítok majd – mondjuk, magát, tudós uram. Mit is kutat?

– Te beteg vagy.

(II.)

„Egy decemberi estén (...) megérkeztem Párizs egyik eldugott negyedébe, egy olyan különös oázisba, melyet mindkét oldalról a folyó karjai öleltek át úgy, hogy az ember azt gondolná, ezzel akarja megvédeni a civilizáció túlkapásaitól. Az oázis az Ile St. Louis egyik öreg háza volt, a Lauzun által épített Pimodan Hotel, ahol egy különös társaság – melynek nemrégiben lettem tagja – rendezte meg havonta szeánszait. Ekkor jártam ott először.”

**(Le Club des Hachichins”,
Théophile Gautier,
Revue des Deux Mondes, 1846)**

A vacsorával egybekötött szeánsz véget ért. Az eddig méltóságos tekintetű urak arca lassan végleg eltorzult. Fejükre nehéz felhő szállt. A nagy gondolatok otromba szürke fellege. Kis körök alakultak ki. Egy négyfős társaság a sarokba bújtt. A kandallónál újabb klikk volt alakulóban.

Én teljesen elteltem. A gyomrom nem hagyott nyugodni. Folyadékot és valami savasat kívántam. Átsétáltam egy másik szobába. Nagy lila köd közepén két férfi beszélgetett a tálalókredenc mellett. Charles és Pierre urak, ha jól emlékszem. Nem is rajtuk akadt meg a szemem. Ott

volt a kredenc, rajta öblös tál tele gyümölccsel. Szépen lassan odaszédelegtem az urakhoz, és helyet kértem magamnak. Lehuppantam egy karosszékbe, és elkezdtem csodálni a velem szemben elhelyezett gyümölcstálat. Nem bírtam sokáig, kérdezés nélkül elemeltem egy formásabb, gömbölydedebb termést, és beleharaptam. Teljesen elcsábultam. Édes, lédús, de mégis fanyar. Isteni csoda. Megnyugodtam. Csendben majszoltam tovább, és figyelni kezdtem a mellettem ülőkre.

– Maradj már, és hallgass meg! Mi lenne, ha volna egy „tudástárad”. Mindig ott lenne veled, mint egy könyv.

– Könyv? – fitymáló mosoly a partnertől.

– Igen, ami mindent tud. Bármilyen kérdés felmerül, ott nyílna ki, ahol a megoldás van.

– És a keresés, ráeszmélés izgalmas folyamata?

– Micsoda? Izgalmas? Ne legyél már ennyire veszélyesen stréber!

– Igen. Jár az agy, és használod a fejed. Nem gondolod, hogy egy ilyen könyv mellett csak véglény lehetnél? Rabszolga?

– Csak irigykedsz, mert túl jó az ötlet. Gondolj bele! Mi lenne, ha bele tudnád helyezni a fejedbe, és mindig veled lenne? Elveszíteni se tudnád.

– Ebben nekem valami nagyon gyanús. Ki írná azt a könyvet? És ki rakná a fejedbe?

– Az emberiség összes tudását tartalmazná, és valahogy beültetné a borbély vagy Poisson doktor – mutatott rögtönözve a helyiségbe épp bekukkantó, kissé bandzsa Poissonra.

– Na, látod, itt a veszély. Feltétlen megbíznál abban az emberben.

Touche! Ezt jó volt. Nem tudtam, hová fog vezetni ez a vita, de nagyon szórakoztatónak bizonyult.

Betoppant egy pincér a szobába. Megkérdeztem a két Monsieur-t, hogy a nagy eszmecsere közepette isznak-e valamit. Nehogy kiszáradjanak...

– Két absinthe. Köszönjük! – vágta oda gyorsan az egyik. Nem akart kiesni az észből.

– Lesz három la fée verte, és egy kis doboz... Merci!

– a pincér összecsapta a bokáját és katonásan kivont a szobából. Nem tudom, miért csinálta ezt, de

nekem mosolyra hajlott a szám. Lekaptam a tálról egy újabb almát, és elkezdtem farigcsálni. Komótosan hátradőltem, és hallgattam tovább az elméleti csatát.

– A bizalommal meg nem lehet probléma. Ugyanis én lennék az, aki összeállítaná a tudástárat, és én mondanám meg, hogy mások mit és mennyit tudhatnak. Gondolj bele!

– Mibe? Te akarsz lenni az Agy? Ez veszélyes és ez unalmas. Egyedül fogsz szorongani a titkoddal.

– Nyugi, néhány embert még felvilágosítok majd – mondjuk, magát, tudós uram. Uralni fogjuk a világot.

– Te beteg vagy.

– Uraim, három absinthe! – kiáltott a pincér, mint ha a feletteseinek jelentene. – És Önnek, Monsieur, az aprócska doboz...

– Miféle csomag ez, biológuskám? – horkant rám Pierre és Charles.

Nyugalomra intettem őket és kigurítottam az asztalra az almából faragott pipát.

KERTÉSZ JENŐ

ALMÁK ÉS FÁIK

Ne félj, elintézem

A hepehupás út egy erdő között kanyargott. Nyár eleji finom esőcseppeket törölt az ablaktörlő. A szerpentes út egyszer csak lejtetni kezdett. A férfi lassított, és az út jobb oldali szegélyét fürkészte.

– Eltüntették az útszéli almafákat – mondta.

– Hogyan?

– Kivágták az útszéli almafákat! – kiáltotta. – Néhány kilométerrel lejjebb lesz a büdös vízü forrás. Állítólag remek gyógyhatású, csak ihatatlan.

– Olyan fontos volt erre jönni? – kérdezte a nő. – A faluba sem mentünk be.

– Szeretném, ha a falu úgy maradna meg az emlékeimben, ahogy utoljára láttam – mondta.

– A pocsolás falu. A gyalogút a néhol sárba süllyedő deszkapallóval. És itt ez az erdő! Átnyúlik a határon. A diktatúra idején irigyeltem, hogy büntetlenül megteheti azt, amit az ember nem – gondolta

Az erdő völgy felé közelítve ritkult. Jobboldalt még tartotta magát, de a túlsó oldalon ázott legelő lejtett a bivalyúsztatóig.

Megálltak.

– Úgy emlékszem, itt már voltak almafák – mondta a férfi. Kiszállt. Gondterhelten, az esőtől nem zavartatva magát. A nő egy kicsit tévovázott, de követte. Ernyőt nyitott. A férfi mellé állt, és úgy tartotta, hogy lehetőleg ő se ázzon.

– Közel negyven esztendeje férjecskeddel itt toltuk lejtőnek felfelé a bringáinkat.

– Az Imivel? – kérdezte a nő hitetlenkedve.

– Igen, vele. Tízévesen még nem volt ennyire elkényelmesedve. A suliban meséltem neki a titokzatos erdőről. Kíváncsivá tettem. Negyven kilométert karikáztunk. Itt a lejtőn hőségben baktattunk. Annak idején a sebváltós kerékpárról egy tízéves kisserác csak álmodni mert. Ezen az úton, nyári hőségben, szomjasan nem lett volna leányálom felfelé pedálozni. Megpróbáltunk inni a büdös forrásból. Csak szomjasabbak lettünk. Én majdnem összehánytam magam.

– Itt végig az útszélen a kiszáradt árok mellett letarolt almafák sorakoztak. Egy szem szaftos, leves alma lett volna a megváltás! Végül, az egyik fán jó magasan, felfedeztünk egyetlenegy vörösen mosolygó szemet. Közel, fadarabbal próbáltuk leverni. Az Imikéd ötlete volt, hogy aki eltalálja, az eheti meg. Én eltaláltam. Az alma az árokszéli bokorba pottyant. Mindketten ugrottunk. Imi közelebb volt, engem mégis fellökött és elvágódtam. Ez volt a szerencsém! A bokor tele volt ujjnyi méretű vő-

rös darazsakkal. Pillanatok alatt ellepték Imi koponyáját, arcát, testét...

Artikulátlan hangon üvöltve, groteszk mozdulatokkal rohant a völgy felé. Kínjában bevetette magát a bivalyúsztatóba. Kétségbeesetten dörgöltem egyre dagadó fejét. Szemüregei pillanatok alatt bedagadtak. Csak két keskeny rés jelezte hollétüket. Majd jött egy parasztember ökrösszekérrel. Kerékpárostul felraktuk, és az bedöcögött a faluba. Én a szekér mögött lépésben kerekézve követtem, és próbáltam vigasztalni.

– Életemben nem láttam ekkora rohadt darazsakat – nyöszörögte.

– Imi ezt egészen másképpen mesélte – mondta a nő.

– Rávall – gondolta a férfi.

Boszi nagymama egyáltalán nem volt meglepve. Lefektette a konyhai dikóra, ecetszagú lötytyel bedörzsölte, és valami gyanús színű főzetet is kotyvasztott. Nem lehetett ízletes, mert Imikém fanyalgott tőle, de legalább egy idő után elaludt. Többórás alvás után ébredt. Állítólag elkezdett egy kicsit látni.

Szülei kocsival érkeztek. Majdani anyósod fel akart nyársalni a szemével. Szerinte mindenért csak én voltam a hibás.

– Jellemző! – hagyta rá a nő. – Miért csaltad el magaddal?

– Nem csaltam! Ő akart jönni. Pedig mondtam neki, hogy több mint negyven kilométer. Meg is haragudott volna, ha nem jöhet.

Kórházba szállították. Csak ősszel, a suliban láttam viszont. A fején már nem látszott semmi, később tudtam meg, többet nem tudta teljesen behunyni a szemeit.

Egy darabig mindketten hallgattak.

– Ennek ittrad meg később a levét! – mondta kajánul mosolyogva a férfi.

A válasz elmaradt. A férfi folytatta:

– Ennek így kellett lenni. Ezen már képtelenség változtatni. Elvégre te is így akartad.

A nő nem titkolta, hogy sír.

Mire a városba értek, kisütött a nap. A felhőket mintha elnyelte volna a mély kékség, vagy a szípor-

kázó fény. Leparkoltak az impozáns irodaház előtt. A férfi szállt ki először és ajtót nyitott a csinos, sportosan öltözött nőnek, és karját nyújtotta.

„A férjem még a kezdetekkor sem volt ilyen udvarias, már húsz évvel ezelőtt rosszul választottam”-gondolta a nő.

Az ügyvédi irodában egy testes, szemrehányó tekintetű Imi várt rájuk. Műbőr fotelben ült, és ujjaival idegesen a kartámlán dobolt. Az íróasztalnál vézna, őszes, kopaszodó emberke tüsténkedett. Kizárásos alapon az ügyvéd lehetett. Imi térfogatát meghazudtoló gyorsasággal ugrott fel. Köszönésüket is csak az ügyvéd fogadta. Imi fenyegetően, egészen közel megállt a nő előtt.

– Egy fityinget sem fogsz kapni! – sziszegte egyenesen az arcába. – Ne félj, elintézem!

A férfi készen állt a várható meglepetések kivédésére.

– Uraim, javasolnám, hogy rendezzünk mindent kulturált emberek módjára – szólt rájuk az ügyvéd.

– Patkány! – suttogta Imi a férfi képébe, és sunyin lökött rajta egyet. Csakhogy most a férfit ez nem érte váratlanul, mint negyven éve az almafa alatt.

A drótszamaras

Az álmos falu, az országhatáron túlra kanyargó erdő és a majdnem kiapadt ér mellett húzódott. A patak medre szinte kiszáradt, víz alig csörgedezett benne. Kanyargós, idomtalan csíkban csordogált, mint az ökörhúgy a puskapor-száraz nyárban.

Gyerekkorom nyarait töltöttem ebben az álmos faluban. A misztikumot fokozta az óriási erdő és a legendákra fogékony falusi emberek. Nem kételkedtek, ha mondjuk vajákosságot feltételezett valaki a másikról. Legfeljebb óvatosan elkerülte az illetőt. Így volt evvel nagyanyám is. Tudta, hogy a faluban boszorkánynak tartják, és egy idő után erre a szerepre rá is játszott. Az is gyanús volt,

hogy írni és olvasni tudott. Érkezésekor fiatalasszonyként egy koffer olcsó ponyvaregényt is lepakolt. Pedig csak jövevény volt, és minden begyepesedett konvenciót felrúgott. Betolakodónak számított. Második férje hozta ide, aki időnek előtte kihalt mellőle. Nagyanyám még kétszer férjhez ment, és ugyanúgy megözvegyült. Utoljára hatvanévesen állt oltár elé, bekötte egy negyvenöt éves „legényember” fejét. Tíz év sem kellett, és az ifjú férj jótállási időn belül felmondta a szolgálatot.

Szürke, esőt váró vasárnap délelőtt. Határ széli poros falu főterén artézi kúttal, két templommal, tanácsházával. Az utóbbin hanyagul kifüggesztett trikolór. Ez a békeszerződés éve. A román trikolór jelzi az újbóli hovatarozást. E templomokba többnyire csak egymásba kapaszkodott, fekete kendős, varjúképu öregasszonyok jártak. Ők nem félnek az ateista rezsimtől. Pedig az elvtársak azt hajtogatták a Bibliára utalva: „Még a teremtetést is átszervezik.” Az öregasszonyoknak már nincs vesztenivalójuk. Viszont ideje megbékélniük Istennel. Szembetűnően kevés férfit látni. Nem mindenki jött haza a háborúból.

Fullasztó porfátyol kíséretében érkezik a terepjáró. A néhai öreg Bubu omladozó, tornácos háza előtt lefékeznek. A ház az öreg halála óta tanácsi tulajdon. A porfelhő utoléri őket, amikor hárman kiszállnak. Két elvtárs és egy vézna, csapzott kesehajú negyvenes férfi. Az utóbbi öltözete hibrid. Átmenet a civil és a kiszuperált katonai egyenruha között. Félvállára kapja a kincstári hátizsákját, és leemeli a spárgával átkötött, kopott, ócska kofferét. A másik kettő bekíséri a házba. Az öregasszonyok megszakítják útjukat. A közeli házak ablakaiból is kilesnek.

„Mi lehet ez? – Ki lehet ez a kofferes?”

Kisvártatva mindhárman kijönnek. Az egyik elvtárs beül a terepjáróba. Társa előremegy kurblizni. A motor felzúg, és elhajtanak. A vézna ember kifejeztelen képpel áll a porfelhőben, kapukeretben. Test alakú kérdőjel, akit Lalának hívtak.

Lala nem volt beszédes ember. De szorgalmasnak és leleményesnek bizonyult. Leszámítva, hogy állandóan

köhögött, elég jó erőben volt. A néhai öreg Bubú házát rövid időn belül kipofozta. Tetőt cserélt. A használhatatlan kacatokat kihordta az udvarra, és elégette. Hetente bejárt lejelentkezni a rendőrsre, ahol egy iszákos őrmester és két, kijózanodni képtelen közrendőr szolgált. Kezdetben az új tanácselnök kinevezte csősznek. Így naphosszat a határt járta. Jószántából senkinek sem köszönt. Ha ráköszöntek, fogadta. Ócska, szedett-ve-tett alkatrészekből kerékpárt eszkábált magának. Lala evvel sem elégedett meg. Valahonnét dongómotort szerzett, és felszerelte járgányára. Naphosszat zajosan cirkálta a határt. Nem érdekelte senki véleménye. Az embereket bosszantotta, hogy keveset tudnak róla, Templomba nem járt. Vasárnaponként templomozás után kinyitott a kocsmá. Egy sarokba ő is beült. Úgy két órán át elszopogatott kétszer egy deci törkölypálinkát, és így azt is megtudta, mit prédikált a református lelkész, vagy a katolikus atya. Az aratás kellős közepén a háború előtti ékszíjas, gőzhajtású cséplőgép felmondta a szolgálatot. A falu népe tanácstalan lett. Téesz még nem létesült, de a cséplést már évtizedek óta kalákában végezték. Már egy fél napja elakadt a munka. Matyi, az egykori uraság gépésze valahol muszkaföldön ragadt. A tanácselnök a fejét fogta, amikor Lala robogva arra kanyarodott. Körbejárta az élettelen monstrumot.

– Mindjárt visszajövök,

Felpattant a zajos drótsamarára, és elfüstölt. Egy szatyor szerszámmal érkezett vissza. Derékig meztelenre vetkőzött, majd nekilátott a szerelésnek. Késő délutánra az óriási masina biztatón felbőgött, jó irányba terelve a tökig olajos, győztes mosolyú Lala jövőjét.

Idővel megalakult a téesz, ahol ő lett a mindenes.

A faluban nem volt áram, és ő oldotta meg vasárnaponként a kultúrotthonban a filmvetítést. Az áramfejlesztőt egy traktormotorral hajtatta. A vetítés alatt behallatszott a zúgás, de egy idő után meglehetősen szokni.

A kíváncsi falubelieket továbbra is bosszantotta, hogy semmit sem tudnak Laláról. Sejtették, hogy politikailag nincs minden rendben vele. Folytatódtak a színes fantáziálások, találgatások. A rendőrozmester biztos tudja, hogy kifelé-mifelé. Tőle senki sem merészelte megkérdezni.

Lala néha elkarikázott az ötven kilométernyire lévő városba, ahonnan nagy halom olvasni valót és egy alkalommal kurblizható gramofont hozott lemezekkel. Éjszakákon át olvasgatott, és szanzonekat hallgatott. Nagyanyámmal is az olvasás hozta össze. Meg a közös jövevényi státus.

– Magáról azt mondják, hogy valahonnan a szerencsenektől jött – provokálta nagyanyám.

– Magáról meg azt, hogy boszorka!

Nagyanyám legyintett, és jóízűen felnevetett.

– No meg azt is rebesgetik, hogy mindig megvásárolja saját koporsóját, amiben babot és borsót tárol a padláson. Majd mindig dupla áron eladja.

Nagyanyám arcára merevedett a mosoly.

– Ki mondta magának? Úgy hírlik, maga rajtam kívül senkivel sem beszél!

– A kocsmában mindenfélét beszélnek. Csak hallgatnom kell...

Akkor még egyikük sem tudta, hogy ez egy fura románc kezdte lesz. Lala először fog nősülni, és nagyanyám utoljára lesz özvegy. És amikor az ő ideje is eljött, halála előtt hat héttel adta el az utóbb bevásárolt koporsóját.

A téeszésítést követően Lala kiváltságos státust élvezett. Ő lett az al- és főgépész, a patkolókovács és a borbély. Már nem kellett jelentkeznie a rendőrőrsön, a hatóságok úgymond politikailag megfeleltek róla. Egy alkalommal pálinkafőzéshez engedélyért folyamodott a tanácselnökhöz.

– Milyen pálinkát akar főzni? – érdeklődött a tanácselnök, aki kopasz fején keresztül fésülte oldalról növesztett, ritka haját. Csak egy beosztottja volt, a santa Pityu személyében. Pityu volt a portás, a titkár és a takarító is egyben.

– Calvadost – mondta Lala. – Almapálinkát! – helyesbített, mert biztos volt benne, hogy a Calvados nem lehet magyarázat, és valami gyanús dolognak tűnhet.

A pálinkafőző vakolatlan, düledező épülete az év nagy részében nem üzemelt. De ilyenkor szezonjában éjjel-nappal. Az őrmester és a tanácselnök reggelente beugrott egy kis ellenőrzésre. Onnan támolyogtak be a munkahelyükre.

– Ezt is a légióban tanultad? – kérdezte Lalától az őrmester. Mélyeket slukkolt a gyöngyöző italból.

– Ott kóstoltam először, de főzni csak most tanultam. Lehítve sokkal élvezetesebb.

Az őrmester és a tanácselnök együtt dülöngéltek a falu főtere felé. Az utóbbi ihletetten bámult a nagy, kék reggeli semmibe.

– A közigazgatási határon belül az utak szélére almafákat fogok telepíttetni – dadogta határozottan.

Az őrmester helyeslően hümmögött, de nem értette. Egy dologban biztos volt. Ebéd előtt még be fog ugrani Lalához, megízlelni, hogy milyen is ez az itóka lehítve.

GERLE KISS ÉVA

LASSÚ MÉREG

I.

Almát evett minden nap. Kosárszám. Kenyér helyett, kolbász helyett. Mióta az orvos diétára fogta, csak zöldségeket ehetett, meg néha egy kis almát. Utóbbit igen szerette, és bizony gyakrabban ette, mint ahogyan az elő volt írva. Felesége ezért mindennap kikészítette almafejadagját, abban bízva, férje végre abbahagyja a gyümölcs mértéktelen fogyasztását. A természetes asszonyosság a fehér porcelántányér mélyedésébe illesztette a jól megmosott, feszes héjú gyümölcsöt, a tálka peremére pedig a gyógyszereket rakta, nehogy elfelejtse az öreg bevenni. De ő csak az almára fente a fogát. A pirulákat óvatosan lepöccintette a tálkáról, kaján vigyorral leste röppályájukat, majd lopva, nehogy az asszony észrevegye, összeszedte, és egy szalvétába tette őket. Így ni. Azután egyenest a kukába. Nem veszem be, azért sem, gondolta dacosan. Önkényesen úgy

döntött, napi kettő elég lesz. Ő nem lesz élő vegyi labor, nem lesz kísérleti nyúl. Őt ne mérgezze ez a sarlatán, és Kócián doktorra gondolt. Éljen az egészség, mondta, és rávetette magát a kifényesített, mélybordó almára, fogai alatt harsant a gyümölcshús, fröcskölt az édes almanedv. Elég lesz már, szólt rá a felesége, elég már az almából. Ennyit nem szabad, megmondta az orvos, apukám, légy eszednél! Hagyjál, anyjuk, morogta az öreg, és kisomfordált a konyhából. A vénasszony mindenbe beleüti az orrát, dohogta, miközben a nappaliba csoszogott, és behuppant rozzant karosszékébe, majd lerúgta lábáról bumfordi papucsát. Az asztalról felvette a legfrissebb újságot, olvasni kezdte a híreket. Mindeg a sportrovattal kezdte, hátulról lapozott visszafelé. Miután értesült hazai kiválóságaink újdonsült eredményeiről, a Tudomány rovatot vette górcső alá. Csupa érdekes dolgot talált: Naprendszerünkhöz közel, 36 fényév távolságra, új Föld méretű exobolygót találtak... valóban meglehetősen közel, dünnyögte értőn, mint aki rögtön felméri a harminchat fényév csekély voltát. Szeme a következő cikk címére siklott: Mesterséges megtermékenyítéssel mentik a kihalásra ítélt folyami delfin utolsó fogamzóképes példányát... megrendülten olvasta tovább: ... A faj egyedeinek száma nem haladja meg a tizet, félő, hogy a folyami delfin eltűnik a Föld színéről... Pár percre elmerengett, majd újabb hír után nézett. A lap alján talált egy érdekes írást... az almáról. Nocsak, dünnyögte, szeme elé tolta orrnyergére csúszott olvasószemüvegét, és száját beharapva a cikk olvasásába fogott. Szemöldöke azonmód homlokára szökött, többször elismételte magában a leírtakat. A legfrissebb tudományos kutatások szerint a világ legkedveltebb gyümölcse, az alma, alamuszi gyilkos. Magas savtartalmának köszönhetően hamar megtámadja a fogzománcot, és rövid időn belül szétmarja azt. Te jó ég, kapott a szájához, nyelvével pedig végigtapogatta még meglévő fogait. Mi van, ha ezt a pár, épségben megőrzött fogát elemészti az a gaz alma?

Szalad ki a konyhába, kezében lobognak az újság lapjai, nézd, anyjuk, mit olvastam, nézd, s mutató-

ujjával a cikkekre bök. Olvasd! Mi van már, inti le az asszony, hát nem látod, hogy nem érek rá, megyek, viszem ki a szemetet. Tele van dobálva szalvétával. Nem értem, miért dobod ki, ha nem törlöd bele a szád, Józsi. Ez aztán a pazarlás, te vénember, te. Igen, Irmácska, igen, motyogja hajsztoltan az öreg, figyeld csak, mit írnak. Az asszony egy pillanatra megáll, kelletlen odanéz. Tévhit, hogy az alma egészséges, olvassa hangosan. Na látod, nem megmondtam, Józsi, mondtam, hogy ne egyél annyit, és azzal elindult, hogy kiüríti a szemetes kosarat. Jaj, ez az öregember, morogja, mindent elhisz. Még hogy az alma káros az egészségre! Azután eszébe jut, mit hallott nemrég Kócián doktor rendelőjében. Egy fiatalember mesélte síró hangon a mellette ülőnek, hogy a rengeteg almától pár hónap alatt úgy elvászott a foga, hogy kihullott mind, egy sem maradt. Akkor legyintett, hát persze, az almától... Te úristen! A Józsi megint pacalt fog kérni ebédre, hagymás tojást reggelire. Már nem hisz az alma erejében. Mi van, ha tényleg igaz? Ha az alma lassú méregeként szétmarja a Józsi maradék fogát, protézist kell majd csináltatni, és az nem olcsó multság! Hisz ez az ember tonnaszám eszi. Tenni kell valamit, forognak gondolatai, akár történetek a tárbán. Holnap megyünk Kócián doktorhoz.

Apjuk a tükör előtt áll. Vicsorog, akár a hamis kutya, tátja a száját, vizsgálgatja barnába hajló fogait. Már elindult, motyogja kétségbeesetten, istenemre, látom! Az erózió elindult. Te meg mit csinálsz? Nézi elhűlve az asszony, ne bomolj már! Az alma, motyogja az öreg, az alma. Odarohan a kamrához, és sorba dobálja kifelé a fonott kosarakban tárolt gyümölcsöt. Kifelé, kiabálja, kifelé! A szép piros almák sorban hullanak a földre, nagyot koppannak a konyha kőlapján. Az öreg, mint egy örült, dobálja őket kifelé. Az asszony felkiált, bolond vagy te, Józsi! Ha nem eszed, majd megeszi más! Mert én sem eszem, annyi szent. Hagyd már abba, nem hallod? Erővel lefogta az öreg karját, hasztalan, a férfi úgy hadakozott, mint aki az életéért küzd.

II.

A házaspár közelharcát végül csengetés szakította félbe. Most mi legyen, nézett kétségbeesetten az asszony a vöröslő almatengerre. Gyorsan, kiáltotta az öreg felé, gyerünk, vissza a kosarakba! És elkezdte visszadobálni a fonott tartókba az almákat. Mindjárt, kiáltott kifelé, azonnal, sikított az ajtó kémlelőlyukába. A csengetés megismétlődött. Az almák a helyükön, az öreg ziláltan állt a kamraajtó előtt. Felesége ideges mozdulattal lesimította megtépázott haját, és kinyitotta az ajtót. A szomszédasszony állt vele szemben, kezében egy hatalmas fedeles kosárral. Irmám, édes, a telekről hoztam. Egy kis alma, néz rókaszemmel szomszédasszonyára. Gondoltuk Ödönnel, hozunk nektek egy pár kilót, tudom, Józsikám nagyon szereti, mondja behízeglő tónussal a hangjában. Szereti, üvölt a férj, majd halkra fogja, úgy sziszegi: Szerette. De már nem. Ma pacalt fogok enni vacsorára. Reggelre meg hagymás tojást, ugye asszony? Néz a megütődött feleségre. Az habogni kezd, hát szerette a Józsi, tudod Rózsám, szerette ő, de hát... A férjére néz tanácstalanul. Már nem szereti – bökte ki végül. Tudod, Rózsám, sokat evett. Megelégtelte a lelkem. Nem fogadhatjuk el, mondja, és csukná az ajtót, de a szomszédasszony beljebb nyomakodik, az ajtófélfába támasztja a lábát. Az öreg tépelődik, azután a konyhába megy az újságért. Rózsa, olvassa, bök a cikkekre. Rózsa úgy tesz, mint aki olvassa, de szeme nem követi a sorokat. Fejtartásából kitűnik, valamin erősen gondolkodik. Nahát, hogy miket írnak, néz meglepetéssel a házaspárra. Azután hátat fordít, és a lépcső felé sunnyog. Felemeli a kosár fedelét, és lezúdíttja tartalmát a hideg kőlépcsőkön.

III.

Nem értem, miért nem kell nekik az alma. Engem még így nem sértett meg senki. Az ember jót akar, és tessék. Ez lesz a vége. Kidobják, egy agyafúrt kifogással. Nem értem én ezt a világot. Jót tett helyébe jót ne várj! Pedig

milyen gonddal szedegettem az almákat. Kiválogattam, fényesre dörzsöltem mind. Ödön nem is tud róla. Úgy loptam őket ide. Mert megint nincs otthon az a szemét. Pecázni ment. Csak ül naphosszat, aztán este téved haza. Szájából meg dől a pia. Bezzeg a Józsi jó ember. Az mindig otthon ül. Nem csinál az egyebet, csak olvas. Most már csak olvas. De húsz éve más volt, jaj, emlékszem én, még a legyet is röptében, ha lett volna rá módja. Emlékszem, a római parton sütkéreztünk Ödönnel. A nap csak úgy tűzött, dél felé járt. Az uram az árnyékba húzta fürdőlepedőjét, úgy olvasott, én meg szalmakalapom alól néztem bágyadtan a fürdőzőket. Csak ücsörögtem abban a gyönyörű piros úszódresszben, felhúzott térdekkel. Nézelődtem, egyedül, elveszetten. Már épp visszahanyatlottam volna a homokra, amikor pár száz méterre megláttam... Őt. A Józsit. Oldalán az Irma, de mit érdekelt ez akkor? Vadul integetni kezdtem felé, és láttam, amit láttam. Hogy a Józsi szemében apró csillagok gyúlnak, és nekem világít mind. Fekete fecskében volt, izmos vállán fehér frottírtörölköző. Mosolya akár egy fogkrém reklám, csodálatos fogai épek, mint egy protézis. Ma meg már alig van neki, oldalt csak az ínyét látni. Hogy mit is mondott? Elvásik az almától a foga? Lófaszt, már bocsásson meg az ég. Az Irmától fél. Hisz egész életében tűrt. Hagyta, hogy az a lotyó sakkban tartsa. Nem csinálhatott semmit. Még pecázni sem mehetett az Ödönnel. Inkább otthon ült. Csak hogy megfeleljen. Naphosszat olvasott szegény, művelte magát. Nem tehetett mást. Hallgatott és szenvedett. A meccset is csak a tévéből élvezhette, még sört sem ihatott, aszongya az a vén kurva, büdös lesz tőle a ház. Pedig hát mit ártott neki az a jámbor? Nem a stadionba ment, a huligánok közé. Csak leste otthonról az eseményeket. A foci volt az egyedüli gyengéje. Az Irma mégsem hagyta őt békén. Pizskálta folyton. Józsi csináld ezt, csináld azt. Ment reggel a piacra, megvette a legszebb karajt ebédre. Irma meg csak vágta a pofákat, sok rajta a zsír. A kenyér, amit hozott, szikkadt volt és csapott. Rád nem lehet bízni semmit, korholta azt a jámbort. Az meg csak hümmögött, csak nyelt. A hentes már nevetett, amikor meglátta. Melyik legyen komám, kérdezte, és felmutatott vagy öt, szebbnél szebb hatalmas húsdarabot. Már

nem tudom, motyogta lehajtott fejjel Józsi. Az asszony-
nak egy sem tetszik. Pedig hát, gyönyörű mind. Ezeket
mesélte nekem egyszer az a szerencsétlen áldozat. Csak
úgy kiszaladt a száján, amikor a piacon összefutottunk.
Mert a Józsi henteséhez járok én is. Gyönyörű húsok
azok, én mondom. Nem úgy ennek a cafkának. Ennek
semmi sem tetszik. Pedig ez a Józsi aranyat ér. Mégsem
becsüli az a ribanc. Kapná meg egy hétre az én Ödönö-
met. Vele nem lehet kekeckedni, és a piacra sem megy.
Nem hoz kenyeret. Se szikkadtat, se semmilyen. Csak el-
megy, mert dolga van. Kérdem, merre mész? Amerre a
szem ellát, mondja. Csak nem a tiéd, röhög hozzá. Hát
így kérdezzem őt. Megy, amikor megy. Jön, amikor jön.
Na de én már megszoktam. Legalább nem les rám. Én is
megyek. Szomszédolok. Almát szedek. Szednék én, neki
mindig, ha az a dög nem lenne. Hogy pusztuljon... Azt
mondhatja vele, hogy elvásik tőle a foga. Az én fröcsögős
levű almámtól. A kötényem csücskével fényesítettem
neki. Hiába minden. Már nem gondol velem a Józsi. A
Rómaid is már csak fotóról ismeri. Amikor a telekre lejöt-
tek az Irmával, megnéztük a családi fotóalbumot. Irma
csodálkozott, hát ez meg hogy kerül ide? – kihúzta az
album közepébe rejtett képet. Négyen voltunk rajta. Az
én kezemben felfújható strandlabda, fejem kicsit a Józsi
felé biccentem. A hátam mögött Ödön. Szamárfület mu-
tat nekem. Józsi keze a vállamon, félszegen fogott, egé-
szem nem merte. Puha tenyere csak úgy égette a bőröm.
Irma meg pöffeszkedik, akár egy hollywoodi filmcsillag.
Mint a Marilyn Monroe, úgy pózolt. Alakja kicsit puffadt,
de arcra kiköpött Monroe. Akkor még kinézett valahogy.
Ma meg már egy tehén. Na. És ezt imádja a Józsi. Mert
látom én. Nem múlik neki. Pedig én is szemrevaló vol-
tam ám. Hosszú, zergelábaim csak úgy bámulták a férfiak.
Az Ödön abba szeretett bele. De a Józsinak is tetszett.
A fél szeme mindig rajta. Láttam én. Ahogyan rám ve-
tette azt az éjfekete szemét, istenem. Mint a fekete lyuk,
vagy mi, szinte elnyelt engem. Lehetett volna köztünk
akármilyen. Minden. Csak hát az Irma. Most meg ez a ro-
hadt alma-ügy. Velem ilyen még senki... Hogy az ég sza-
kadna le rája! Na, még jó, hogy lezúdíttam a lépcsőn.
Hát csak nem vihettem vissza? Az Ödön talán már haza

is ért. Pucolja a halait. Én meg beállítok egy kosár saját almával. Hát mit mondanék? Csak elvittem egy csöppet levegőzni őket? Na, tessék. Pedig még az Irma is ehetett volna belőle. Nem mérgeztem én meg egyet sem. Józsikám, drága istenem! Megöregedtetél. A fogad félted. Vagy csak az Irmától félsz? Ezt mondja meg nekem valaki.

Hideg ez a kurva lépcső, inkább megyek. Gyönyörű almáim szanaszét hevernek. Megsérült mind, oldaluk a sok ütődéstől behorpadt. Hát, hiába, semmi sem kelek. Igaz, Józsikám? Az ajtód csukva előttem. A kosárral meg mit csináljak? Üresen csak nem vihetem! Majd a hátam mögé dugom, hogy az Ödön ne lássa. Bár tőle aztán cigánygyerekek is potyoghatnak az égből. Vagy köténycsücsökkel fényesített almák. Neki aztán édesmindegy.

KÁLMÁN DÓRA

ALMA NYÁRSON

Akkoriban még azt sem tudták, mi az a kanapészörf. Csak mentek bele a világba mind, ha volt pénzük, ha nem. Abban az évben éppen nem, de a lendület, meg egy négyütemű Trabant egészen Csehországig vitte őket, a csomagtartóban egy sátorral, a zsebükben némi költőpénzzel. Már szürkült, amikor a térképen jelzett kemping keresésére indultak. Hosszan bolyongtak, egyre reményvesztettebben, sehol sem látva a sátorerdőt. Helyén már csak egy kocsmá éktelenkedett. A pultos nő kedves volt, igazán. Megengedte, hogy felferjék a sátrukat a kertben, és hogy bejöjjenek zuhanyozni a bódék egyikébe. Még a túsarkain is kitípett, hogy megmutassa, pontosan hova. Miután lepakoltak, kivették a ponyvát, a rudakat, a cölöpöket. Leterítették a ponyvát, bebújtatták a rudakat a fülekbe, a cölöpöket pedig a lukakba. Nem jó. Kihúzták a rudakat, és

bedugták a másik irányból. Így sem. Újra kihúzták a rudakat, és kotorászni kezdtek a leírás után.

– Te – adta fel a pasi –, nem áll össze. Túl rövidek a rudak!

– Hogy lennének már túl rövidek? – fakadt ki a lány. – Na, mutasd, majd ezt is megcsinálom én!

– Tessék, nézd meg, nem megy végig!

– Hát persze, hogy nem megy, bele kell dugni őket a tartóba.

– Miféle tartóba?

– Ezt most nem mondod komolyan? – nézett fel gyanakodva a lány. – Életedben nem tanultál műszaki tárgyakat?

– Kőtekedni akarsz?

– Nem, csak le vagyok döbbenve, hogy ennyire nem látod, hogy kéne felverni ezt a sátrat. A mai pasikkal azért elpusztulnánk a dzsungelben.

– Tudod mit, akkor mutasd te, figyelek! – dobta oda a pasi a rudakat.

A lány vörös fejvel kotorászott az orkán tasakban.

– Nem értem, hova lett a négylukú tartó! Itt kellene lennie!

– Kellene vagy van? – kérdezte cinikusan a pasi.

– Muszáj beszólogatnod? Ettől jobban érzed magad?

A fiú diadalmasan vigyorgott.

– Ugye, nem ellenőrizted a sátrat, mielőtt elindultunk?

– Miért, te ellenőrizted? – fakadt ki a lány.

– Azt hittem, te pakolsz – letörölhetetlen volt a gúny a fiú arcáról.

– Mert te egy óvodás szintjén vagy! Semmit se lehet rád bízni!

– Kész szerencse, hogy rád viszont lehet.

– Nem fejeznéd már be?

– Most persze meg se szólaljak, mi? Pontosan olyan vagy, mint az anyád!

– Hogy jön ide az anyám? Erről a rohadt sátorról volt szó!

– Úgy, hogy csak okoskodsz, de közben semmit sem csinálsz! Egy ekkora hülyével jöttem nyaralni! – dobta le a srác az egész cuccot a földre.

A lány szeme megtelt könnyel. A fiú érezte, hogy a

játszma túlszaladt. Megpróbálta elkapni a lány kezét, de az mérgesen kirántotta, fogta a pulóverét, és harciasan elvonult a bódésor elé, egy padra, hátat fordítva a sátorcirkusznak.

A fiú tanácstalanul pakolászott a táskájában. Mivel lehetne helyettesíteni azt a nyomorult tartót? Fogkefe, cipő, egy zacskó alma. Kivette az egészet, hat darab volt benne. Egy almával? Ez vicc. De végül is... egy próbát megér. Ha elég nagy. És szimmetrikus. Kiválasztott egyet: legyen ő. Kezébe fogta, mint egy hímes tojást. A sötétben próbálta összeállítani a rudakat. Egy táskában megbotlott és elhasalt. A zörgésre kinéztek a kocsmából. No problem, no problem – integetett kényszeredetten vigyorogva. Csak tudná, hol az a rohadt elemlámpa. De hát nem ő pakolt. Ő nyilván ide tette volna, a sátor mellé. Végre elrendezte a rudakat. Óvatosan beledugta az első rudat. Jöhet a következő. Szembe vele behatolt a második, átellenben a harmadik, minden terv szerint haladt. Feszült pillanat következett: a negyedik rúd. Nem esik-e darabjaira, elbírja-e a terhet? Kész, a negyedik rúd is az almában. A sátor váza tökéletes. Rátette a ponyvát, a sátor készen állt. Odasomfordált a lány mögé.

– Kész a sátor – súgta szelíden, és visszakullogott. A fogkeféjét kereste. (Persze, hogy nem találta, mert azt sem ő pakolta el.) Nemsokára bejött a lány is, turkált valamit a táskákban. Nem szóltak egymáshoz. A srác látta, ahogy félszeggel felpillantott a rudakra. Kíváncsi volt, hogy mit tett oda, de a büszkesége nem engedte, hogy megnézzze. Úgy sandított fel, hogy a nyakát meg se mozdította, és bandzsítania is kellett. Megrökönyödött. Még a hold fényénél is látni lehetett, ahogy elmosolyodott az alma alatt.

.... és sütve

Nyolc óra már tuti elmúlt, amikor az a he-lyes kis pár beállított. Éppen poharakat mosogattam. Csendben megálltak a kocsmaja-
tóban, alig mertek beljebb lépni, szorongatták a táskájukat, és ismételtgették, hogy kemping, kemping.

A kemping már 5 éve bezárt, el nem tudom képzelni, milyen térképet bányásztak elő. Mondjuk, az autójuk sem volt egy modern darab. Olyan riadtnak tűntek, mondom nekik, verjétek fel azt a sátrat, gyorsan ki is szaladtam megmutatni, hogy hol van hely, a placcon, ahol bográcsolni szoktunk. Még a zuhanyt is megmutattam, ahol nyáron letusolok néha, mikor már izzadok mindenhol. Felcsillant a szemük, pakoltak is ki rögtön. Ilyen praktikus gondolkodásom van nekem, Milan is mindig mondja, nem teketóriázok sokat.

Nem álltam ám ott, hogy bámuljak, van nekem elég dolgom a vendégekkel. Láttam, hogy szépen rendezkedtek. Peter, törzsvendég, szokás szerint huhogott: Te akárkit beengedsz a kertedbe? De hát miért ne engedném? Én is voltam fiatal, emlékszem, Milannal sokat stoppoltunk, ott aludtunk, ahol ért az éjszaka. Sokszor még sátrunk se volt. Egyszer még az útlevelet is elfelejtettem elpakolni, persze, mert az a tök Milan semmit se segített. Csak megállt a kapuban, hogy na, induljunk, én meg rohangásztam, hogy semmi ne maradjon otthon. Jól össze is vesztünk, fél napig szótlannul gyalogoltunk egymás mellett. Előadta a szokásos maszlagot arról, hogy a nők semmihez sem értenek, nekem meg felment a pumpám. Miért engem szekál, mikor ő is csinálhatna valamit, nem? Ilyenkor teljesen olyan lesz, mint az anyja. De ez a pasi szelídnek tűnt, nem olyannak, mint Milo. Nem panaszkodásképpen mondom, mert bírom a természetét, de azért nem könnyű Milannal együtt élni, elhihetik. Nagy mázlija van, hogy van egy ilyen főnyeremény nője, mint én.

Egyszer kinéztem, hogy minden rendben van-e, in-tegetett a srác mosolyogva, hogy no problem, de még mindig nem állt a sátor. Nem lehet egy műszaki zseni ez a pasas, mert ezeket a sátrakat úgy mutogatják, hogy öt perc alatt kész, ez meg már vagy fél órája szenvedett vele. Segítettem volna neki, de ilyenkor annyian vannak, csúcs van a sörözőben, nem érek rá rudakat dugdosni, gondolhatják. Rajtam nem fogott volna ki egy ilyen sátor, az tuti. Meg hát, nő létemre nehogy már én mutogassak, hogy hogy kell dugdosni, nem igaz?

Már eltelt vagy egy óra, amikor Milo megjött, hozott ne-

kem egy tepszi almás lepényt. Mindig hoz valami kaját este, mert különben nem bírom talpon hajnal egyig. Almás lepény vagy rántotta: ennél többre nem képes, de legalább próbálkozik. Gondoltam, kinézek megint, hogy áll-e már a sátor, és viszek nekik egy tányérral. Ki tudja, mikor ettek utoljára. Már állt a sátor, de olyan rogyadt volt, nem akartam hinni a szememnek. Ennyit sikerült egy óra alatt? Na jó, mondom, eső nem lesz, biztos nem akartak vacakolni a kifeszítéssel. Fáradtnak tűntek, épp fogat mosni indult a fiú, a lány pedig még pakolászott. Nyújtom a tányért, állnak meglepetten, gondoltam, nem tudják miből készült, hát szótagolom, hogy al-ma, a-l-m-a, nem tudok angolul, de talán ők értenek valamit belőle. Erre egymásra néztek, és kirobbant belőlük a nevetés. Mi lehetett olyan marha vicces egy sütiben, gőzöm sincs.

DEÁK CSILLAG

ALMA A FÁJÁTÓL

Húsvéti rozmaring

Rakosgatta a ruháit, csomagolt, másik városban kapott állást. Rajzot fog tanítani és kollégiumi tanár is lesz, szakdiploma nélkül. Hetekig hezitált, elfogadja-e az ajánlatot. Senki se tanította rajzolni. Nagyanyja elfintorította az arcát, ha megmutatta neki, mit rajzolt. Inkább olvass, az hasznosabb, szólt rá. Ő meg csak rajzolt, éjjel és nappal. Fára, papírra, asztalterítőre, falra. Mindenféle élőlényt, figurát, többnyire halakat, oroszlánokat és hatalmas koronájú fákat.

Nagyanyja nem marasztalta, de azt se mondta, menj, éld az életed, csak ült szótlanul. A masszív karosszékekben szinte eltűnt az öregasszony sovány teste.

Fogyott az utóbbi időben. Míg kijárt a piacra, körbejárta a standokat, beszélgetett a kofákkal, mustrálta az almákat, színük és méretük szerint, van-e rajtuk pötty vagy bármilyen elváltozás. Ez meg fog romlani, kislányom, oktatta, nézd, ebbe belevágta a csőrét a seregély, ez meg hulló alma, már rothadni kezd.

Már az óvodában is csúfolták, Csutka, Csuti. Az iskolában Évacsutka lett. Csak egyszer kérdezte meg nagyanyjától, miért lett Alma. Mert apád a körtét szerette, és nem mesélt tovább, mintha valami megakasztotta volna benne a szavakat. A festmény, amelyen az alma körte árnyékot vet, ott függött a nappaliban, apja jellegzetes szignójával: SJ. Selyem János. Valahol a városban lakik, sok éve nem látták egymást, véletlenül sem futottak össze. Az almás kép egy napon eltűnt a falról, piros fonallal hímzett falvédő került a helyére, de ő a régi képet látta ott továbbra is. Almát és körtét, egyszerre. A gyümölcsöstálban gyakran nézegette a fényesre dörzsölt almákat, a cirmos és sárga színeket, de soha nem rajzolta le őket. Nemcsak a saját nevét utálta, hanem az almát is. Egyszer a szomszéd visszahozta az átdobott zöldes-piros almát. A fáról hullott át, hazudta szemrebbenés nélkül. Ez húsvéti rozmaring, kiáltott rá nagyanyja, mars a szobába, ott eszed meg. Forgatta a kezében a gyümölcsöt, de beleharapni nem volt képes. Belevájt a körmeivel, kis darabokat szakítva ki belőle, mintha más formát akarna adni neki, aztán a megcsonkított almát a komód alsó fiókjába rejtette. Alig bírta viszszacukni a nehéz, recsegő fiókot, mappákkal volt tele.

Nagyanyja este gyanakodva nézett körül a szobában. Megettem szárazastól, magostól, hazudta. Az öregasszony nem kutatott tovább. Jövő héten eljön az apád, pont húsvétra, jön a körte, együtt lesz a család, szólt nevetve, kilátszottak foghíjai. Az ajtóból visszaszólt, jövő héten vegyél a piacon húsvéti rozmaringot, az apád csak azt szereti, sántikálva ment ki a szobából. Egy éve szélütés érte, a kórházból fél oldalára

bénán került haza. Nézni is rossz, ahogy béna kezével matat, keres valamit. Semmit sem ér el, semmit sem tud megtartani. Alma ilyenkor elfordította fejét, képtelen volt elviselni nagyanyja savós tekintetét. Én is megöregszem, és ilyen leszek, szíve nyugtalanul vert, éjszakánként gyakran felébredt, és úgy érezte, neki a jobb oldala béna, nem tudja felemelni a karját, és mintha a lába sem az övé lenne. Csak ült az ágy szélén, szeme száraz volt. Eszébe villant, mire gondolt tegnap délután. Hogy került ő a nagyanyjához? Egy kartondobozt talált, benne levelek és fényképek. Az egyik képen almafát látott, virágzott, a fekete-fehér szín ellenére is. Kisgyerekként gyakran felmászott az ágak közé, onnan a ház lapos tetejére. A másik kislánykori fényképén tenyerében csutkákat tartott, kint állt az udvaron. Körötte hó volt és hideg, alakja sovány, hiába volt rajta télikabát. Az ablak alatti almafa kiszáradt, kólikát kapott. Tűzelhalás, mondta a szomszéd kertész.

A piacon a húsvét előtti forgatagban hiába kereste a megadott almafajtát. A korai felmelegedés miatt tönkrement a termés, hallotta sopánkodni a kofákat. Nagyanyja, látva az üres kosarat, dohogva ment ki a konyhába, járása még nehezebbé vált. Alma arra gondolt, nem hiába rejtette el az utolsó darabot, lesz meglepetés, amikor előhozza apjának, még ha kissé viharvert is az az alma.

Húsvét másodnapján este nagyanyja némán ült az asztal mellett. A gyümölcsöstálban, nem tudni, honnan kerültek oda, érintetlenül álltak az almák. Húsvéti rozmaring. Ki fogja megenni, kérdezte az öregasszony és nem nézett a lányra. Másnap már a gyümölcsös kosár sem volt az asztalon.

Kezében az utazótáskával Alma hosszan álldogál a küszöbön. Alig visz valamit. Nagyanyja nem ellenőrzi, mit csomagol be. Leteszi az utazótáskát, és odamegy a komódhoz. Az alsó fiók most is nehezen nyílik. Megcsapja az orrát a rothadó alma szaga. A

mappa ott hever, legfelül az egybemosódott alma és körte figurákkal a pecsétes pasztellkép. Kiemeli, hóna alá veszi a súlyos mappát és kilép az ajtón.

Alma a fájától

Halogatta a döntést, nem szívesen hagyná egyedül öreganyját. Mikor bejelentette, rajztanári állásajánlatot kapott a másik városból, nagyanyja nem szólt egy szót sem. Mindig akad valaki, aki segít rajtam, ha bajba kerülök. Savós szemével Alma felé nézett, de nem a lány szemébe, hanem a feje fölé, mintha egy szentképet nézne.

Húsz évig élt együtt nagyanyjával. Diplomás varrónő volt, szabott, varrt, szegett. Almának egyik nap kezébe akadt a helyi Hírmondó: Eladó a képen látható sorszámozott Singer varrógép (Skóciában készült 1906-ban). Gyönyörű szfinx van ráfestve. Összecsukható, 5 fiókos modell. Működik, csak új szíj szükséges hozzá. Felismerte nagyanyja Singerét. Miért akarja eladni? Egyedi darab, sok pénzt megér. Mindig csak a pénzre gondolsz, torkolta le nagyanyja, akárcsak amikor Alma szóvá tette, olcsóbban is vásárolhatna a piacon, körbejárja a standokat, végül mégis a legdrágábbnál köt ki. Hallja nagyanyja hangját, aki kezében forgatja az almát, és közben hajtogatja, ezt szereti a fiam, hamarosan itthon lesz a fiam. Most sem kérdez rá, eddig hol maradt az apja. Hogy miért kapta az Alma nevet, azt is csak egyszer kérdezte meg. Mert apád a körtét szerette, és nem mesélt tovább. Hozzál egy pohár vizet a nagyinak, kérte a kislányt. Alma sokáig csorgatta a csapvizet, legyen hideg.

Már az óvodában is csúfolták, Csutka, Csuti. Csutkababa, hívta magához az óvónéni, ő ilyenkor leszegett fejfel ment oda. Az iskolában Évacsutka lett. Csukott szemmel feküdt az ágyában, nem tudott elaludni, neveket sorolgatott. Zsuzsi, Mari, Kati, Ági, egyik név sem tetszett. Nem akart sem Cílike, sem Alexandra,

sem Viktória lenni. A saját nevét akarta. De úgy, hogy ne jelentsen semmit. Néha eljátszott a gondolattal, ha meglátná az apját, felismerné-e. Biztos, hogy nem halt meg, mint ahogy a szomszéd gyerekek állították. Csutkababa árva, félreáll a szája, hallotta gyakran, amikor tejért ment a csarnokba. Igenis van apám, kiáltotta, lábával dobbanva, kiállítás is lesz, ti birkák.

Egy kép maradt az apjától, sokáig ott függött a napaliban, hatalmas alma, körte árnyékot vet, rajta apja szignója SJ, Selyem János. Aztán eltűnt a kép is.

Nemcsak a nevét utálta, megenni se szerette az almát, de nagyanyja erőltette. Ilyenkor becsempészte a kukába, vagy kísétált az udvarra, és áthajította a kerítésen. Egyszer a szomszéd visszahozta a zöldes-piros almát, ő tagadta, hogy oda dobta volna, biztos a fáról hullott át, hazudta szemrebbenés nélkül. Reggel vet-tük a piacon, húsvéti rozmaring, csak az áll el ilyen sokáig, mars a szobába, ott eszed meg, kiáltott rá nagyanyja. Ült a szobában, forgatta a kezében, blúza ujjával fényesítette a gyümölcsöt, de beleharapni nem volt képes. Piszkálgatta, hámozgatta körmével az alma héját, aztán a megcsonkított almát és a levájt darabjait a nagy komód alsó fiókjába rejtette. Alig bírta visszacsukni a nehéz, recsegő fiókot, mappákkal volt tele. Nagyanyja este gyanakodva nézett körül a szobában, alma sehol. Megettem szárazostól, magostól, hazudta. Elküldelek hét elején a piacra, vegyél két kiló húsvéti rozmaringot, apád más almát nem eszik, ezt is csak húsvétkor, remélem, nem változott meg a szokása, hadarta az öregasszony. Aztán mesélni kezdett. Te is húsvéti rozmaring vagy, apád adta a neved. Húsvét hétfőn születted, két napig vajúdt veled az anyád, mire világra jöttél. Legyen Körte a neve, mondta az apád. Mindig is egy örült volt. Miért körte, kérdeztük? Mert a melled árnyéka is az, súgta oda anyádnak a kórházban, de azt úgy, hogy mindenki hallja. Nagyanyja sántikálva ment ki a szobából, egy éve szélütés érte.

A kutya nem jelzett, amikor a férfi bejött az udvar-

ra. Nem így képzelte el az apját, mégis azonnal tudta, hogy ő az. Selyem János világos len öltönyben, fehér kalappal a fején lépett be a szobába. Köszönés nélkül állt meg a szoba közepén, kalapját hátratulolta a fején, nem sok haj látszott ki alóla, így Alma azt sem látta, barna, vagy szőke hajú, esetleg őszülő. Nem nézett a lányra, anyjára se, csak a falakat vizslatta, majd lerángatta a falról a hímzett falvédőt, és fojtott hangon kérdezte, hol van a képem. Nagymama sem nézett a szemébe, csak intett fejével a belső szoba felé.

A férfi berohant a szobába, letérdelt a komód elé, és nagy robajjal kihúzta a fiókot. Ujjaihoz rothadó almadarabok ragadtak, megpróbálta lerázni, utálattal nézett a kezére, majd óvatosan kivette nadrágjából a zsebkendőjét, és megtörölte az ujjait. A mappát kiemelve elkáromkodta magát. A legfelső képen ragacsos barna folt fedte el a figurákat, nem lehetett kivenni, hogy alma vagy körte. Amikor felemelte a tekintetét, az a lányáéval találkozott. Alma vagyok, szólalt meg a lány.

Séták a Birodalomban I.

LAIK ESZTER tárcája

Angliában sokszor eszembe jutott Hercule Poirot. „Áh, Kelet-Európából!” – üdvözlöl lelkesen az átlagos angol, ha bemutatnak neki, mint látogatóba érkezett barátnőt, és pontosíthatok ugyan udvarias gesztussal, honnan is érkeztem, de gyorsan megtanulom: a lengyeleket és románokat is magukba foglaló olvasztótégelyből jöttem, melyhez olykor még hozzászámítják szlovák, észt vagy szlovén barátainkat, vagyis az Angliát munkavállalási céllországgként szintén, bár ritkábban használó népeket. Elsőpró többségben lengyelek, magyarok és románok érkeznek ide. A többiek Európán kívülről jönnek. Az illúziókkal érdemes hamar leszámolni: az Angliában vállalt idősgondozás, bébiszitterkedés, raktárpakolás, gyári vagy szállodai kisegítőmunka a rabszolgaság egy modern kori, önként vállalt és valamivel humánusabb kilátásokkal kecsegtető formája, mint történelmi előzménye.

Az Európai Unió a maga törvényeivel együtt nemes himnusszá redukálódik az ember szívében, ha közelről pillanthat bele a bevándorló munkavállalók életébe, ahogy hangzatosságukat veszítik az olyan, divatos szólamok is, mint a „migrációvá” alakult emigráció, a „mobilitás”, a „dolgozz és tanulj nyelvet külföldön”, melyekből mintha az csengene ki, hogy ez az egész csupa fun itt annak, aki belevág. A középkorúvá lett kényszer-munkavállalónak biztos, hogy nem az; az elképzelhetőnél sokkal súlyosabb igát vesz a nyakába, aki belekezd az éveken át tartó ingázásba anyországa és Nagy-Britannia között. Angol pedig soha nem lesz.

De ne legyünk igazságtalanok, az angolok a mindennapi érintkezésben valóban kedvesek, és hírüknek megfelelően roppant udvariasak. A kalauz, az eladó, a rendőr a legtöbb helyen őszinte örömmel segít és szolgál. Ez a dolga, és szívesen teszi. A házmesterszellem, a vendéget, utast, vevőt rendreutasító, kioktató sofőr, eladó, portás még az abszurd humor szintjén sem jelenik meg: ez elképzelhetetlen. Fel kell hagyni a szokással, hogy féljünk kérdezni, segítséget kérni, hibázni, tévedni. A pultok mögött persze sok helyen bevándorlók állnak, akik elkínzott gépiességgel csomagolják a fish-and-chipset, adják a kávé, de az angol vasút például maga a kiművelt elegancia: a kalauzok fellépése, modora jobbra egyetemi közegre emlékeztet.

Aztán a kávéházban már zavaróan szemérmetlenül bámulnak ránk, amikor Fülöp-szigeteki barátnőnkkel jókat nevetünk sajátos angolsággal megosztott történeteinken, és míg ő kimegy a mosdóba, magyarul folytatjuk a disputát. Meg kell hagyni, kilógunk a Costa közegéből: a kávézás helyi McDonald's-a a faluban nagyon is angol maradt a globalizáció közepette. Egy másik helyen egy pincérlány szalad ki utcai asztalunkhoz, és kérdezi kíváncsian, honnan érkezünk. Amikor megmondjuk, fülig szalad a szája, összeszedi a gondolatait, „pílanat” – mondja egy l-lel, majd tört magyarsággal elmeséli: Románia egy határközeli falujából való, tud magyarul, csak nagyon rég nem használja a nyelvet. A kollégái szoltak be neki a pult mögé, hogy kint ül két nő, és annyira furcsa nyelvet beszélnek, hátha „rokonai” vagyunk. Ez Londonban persze nem történhetne meg, a kutya sem figyelne rá, de Braintree falu. (Habár a mi fogalmaink szerint inkább kisváros.) A pincérlány Olaszországban kezdte a külföldi munkát, aztán átjött Angliába, „de ez egész más – ingatja a fejét –, itt sosem fogadnak be igazán”. Értjük, mire gondol, én ugyan még csak sejtem: turistaként az ember csak az édes felszínt nyalogatja.

S ha már itt tartunk: az angolok ugyancsak szeretik megédesíteni az életük. A Costában a mazsolásbucira

emlékeztető süteményre kétféle tömény krémet kennek, és még folyékony gyümölcsízzel is nyakon öntik, de ez csak egy a borzongatóan „gejl” édességek közül. A nemzeti sportként űzött barbecue-zás végén elmaradhatatlan desszert a parázs fölött pálcikán forgatott marshmallow (pillecukor), ami a vattacukornak egy háziasított változata. A barbecue-zást célszerűen minden alkalommal meg kell előznie a másik nemzeti sportnak, a bevásárlásnak.

A negyvenezres lélekszámú Braintree-nek csak a központban öt szupermarketje van, helyi szokás szerint tíz fok körüli hőmérsékletre klimatizálva, de a helyieknek meg sem kottyan, élvezettel bolyonganak a dermesztően hideg Sainsburyben, amely itt a pályaudvarnyi alapterületével kicsinek számít. A dobozos készételek, mirelitek, előfűszerezett húsok, csomagolt sütemények tornyaiból válogathatja össze az ember a heti menüjét: az angol konyha nagyjából a mikrózás változatait jelenti. A csomagolástechnika annál sokoldalúbb: vákuumfólia, műanyag doboz, papír, habkarton. Azért az autentikus brownie-t és a sajttortát meg kell kóstolni, ez lesz majd útravalónk a tengerpartra is, ahol megint csak Hercule Poirot jut eszünkbe, amint letipeg a partra vezető, veszélyes meredélyeken, hogy közlőrl vegye szemügyre, hogyan nyaralnak az angolok.

Visszanyeri-e méltóságát a novella?

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

Sokan már lemondtak a novelláról Magyarországon. A kiadók a regényeket keresik, az online lapok követői a vitaindító tárcákat, a nyomtatott folyóiratok pedig a csökkenő olvasó- és példányszámmal mindössze egy kis vénasszonyok nyarát biztosítanak a méltatlanul kezelt kisprózai műfajnak.

„A novella halott, senki nem olvas novellát. Az olvasók valamiért a vastag könyveket veszik, azokat, amelyekre szép nagy betűkkel ráírják: REGÉNY” – fogalmazott Cserna-Szabó András 2013 elején. Ahogy a műfaj 20. századi atyjáról, Borges-ről megfélemedezett a 21. század, úgy szorult háttérbe a Bábeli könyvtár építőeleme is. Ma már Darvasi Lászlóra is akkor figyelünk oda, ha regényt ír, és az olvasók egy része is inkább kivár, amíg a novelláskötet után érkezik valami, ami Szilasi László szavaival élve „beszakítja az asztalt”.

A 2013-as irodalmi Nobel-díj egyik fontos következménye lehet, hogy a novella a magyar olvasóközönség szemében is újra visszanyeri méltóságát. A 82 éves Alice Munro kanadai író ugyanis hangsúlyozottan a kortárs novella mestereként kapta az elismerést, és ez a díj- és jubileumközpontú hazai irodalmi gondolkodásban nagy súllyal bírhat.

Alice Munrónak összesen hat kötete érhető el magyarul (amennyiben az Egy jóra való nő szerelmének két kiadását egy könyvként kezeljük, abban az eset-

ben öt). 2007-es novelláskötete Csend, vétkek, szenvedély címmel jelent meg, majd ezt egy évvel később a Szeret, nem szeret... kilenc története követte. Ezen kívül olyan könyvek kötődnek a nevéhez, mint az Egy jóra való nő szerelme vagy a Mennyi boldogság! Egyetlen, önéletrajzi ihletésű regényének magyar címe: Asszonyok, lányok élete.

„Munro történetei a tekintetben is kivételesek, hogy a novella szűk terében teljes sorsokat követnek végig” – olvashatjuk A. S. Byatt véleményét a Nobel-díjas szerző rövidprózájáról. A magyar címeket és borítókat végigzongorázva pedig az az érzésünk lehet, mintha könnyed lányregényeken siklana végig a szemünk. Pedig a magyar recepció is odafigyelt Munro könyveire. A Műút a regényről közölt alapos ismertetést, a Könyvesblogon az Egy jóra való nő szerelméről olvashatunk. Az íróőre egyébként már a 2009-es Booker-díj is felhívta a figyelmet.

Egy világesemény, egy nemzetközi presztízsű díj talán megfelelő alkalom lehet arra, hogy a Nádas Péter esélyeit latolgató fogadások mellett a novella helyére is rákérdezzünk. Feltehetően a Park Kiadó gondozásában megjelent Munro-könyveket ugyanúgy elkapkodják a boltokból, mint annak idején Kertész vagy L. Clezio munkáit. Sok magyar ember fog regény helyett novellával ágyba bújni. A fő kérdés az: alkalmi lesz-e a kapcsolat, és tovább folytatódik-e a regény presztízsének emelkedése, vagy egy Nobel-díj eleendőnek bizonyul egy hosszabb virágkorhoz?

SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER

A bánatos mobiltelefon

Engem úgy alkottak meg, hogy mindent tudjak. Nem dicsekvésképpen mondom, de én valóban csúcs vagyok. Ahogy egy francia király, XIV. Lajos mondta volna a helyemben: *A csúcs én vagyok.* Már egy leheletnyi érintéstől is beindulok, s egy szempillantás alatt teljesítem a parancsokat. S akkor még a dögös dizájnomról nem is beszéltem. Mert nemcsak, szuperintelligens vagyok, hanem észbontóan szép is.

Szóval mindenem megvan ahhoz, hogy elégedett lehessenek, s én mégis a világ legboldogtalanabb mobiltelefonjának érzem magam! A tulajdonosom egy nagy tahó! Elegem van már a hülye dumájából s a még idiótább sms-eiből. A fokhagymaszagú lehetetből és a rám fröcsögtetett nyálából. Abból, ahogy evés közben a maszatos ujjaival gátlástalanul végigtaperol, vagy amint a klotyón ülve is netezik rajtam. Ez az alak nemcsak ápolatlan és közönséges, hanem közveszélyes örült is. Hányszor tette már kockára az életemet, amikor a szuper kocsiján száguldva veszélyes kanyarok előtt hívta föl a barátnőjét, csak hogy cseverésszen a drágával! Különben a nője sem valami nagy szám. A rettegéstől lemerülök, ahányszor csak megérint a keselyűkarom hosszúságú, rikító színűre mázolt, hajmesztően hegyes műkörmeivel. Még ennél is rosszabb azonban, amikor kinyitja a száját. Az a mínuszos IQ-s kreatúra már csak rövidítve tud beszélni. Hogy *figyi, szívi, ne hari, de uncsi a dumcsid.*

Sokat gondolkodtam már sanyarú sorsomon. Talán mégiscsak bennem van a hiba. Lehet, hogy a programozásom az oka: valami hiányozhat belőlem, vagy

éppenséggel pluszban van, hogy ennyire érzékeny vagyok az efféle gusztustalan nyelvhasználatra. Néha, éjszakánként, amikor végre békén hagynak, a neten keresek vigasztalást a bánatomra. Megnyitom valamilyen elektronikus, irodalmi könyvtárat, és gyógyírként verseket olvasok. Mennyivel szebben hangzik például az, hogy *„Ha nem szerelmet, akkor hát mit érzek?/ És ha szerelem ez, minő, miféle?”*¹, annál, hogy *Ne hisztizz már annyit nekem, bébi, dönts el végre, akkor most dugunk, vagy nem dugunk?!*

Az is lehet azonban, hogy velem minden a legnagyobb rendben van, csak éppen rossz korba születtem. Istenem, milyen más volt a dédnagyapám idejében, száz esztendővel ezelőtt! A memóriámban egy régi fényképet őrzök róla. Feketén fénylő, klasszikus formatervezésű, vonalas telefon volt. A mai paraméterek szerint túlságosan is testes, de ezt jól ellensúlyozta a markáns alakjából áradó magabiztosság és arisztokratikus elegancia. Neki aztán tényleg nyugalom egy egzisztenciája volt: első csengetésétől a végső elnémulásáig egész életét a nappali kerek asztalkáján töltötte el, s hírből sem ismerte a trágárságot, a bonsai szavak borzalmát. Persze, abba a korba már nem lehet visszatérni, s ha valami csoda folytán mégis megtehetném, biztosan azt hinnék rólam, hogy az ördög találmanya vagyok, és menten összetörnének. Van azonban egy kivitelezhetőnek tűnő tervem. A következő apróhirdetést küldöm szét a címlistámra: Gyengédségre vágyó, szép és művelt mobiltelefon keresi hasonló tulajdonságokkal rendelkező férfi vagy nő társaságát kölcsönös bizalmon és megértésen alapuló, intim viszony kialakítása céljából. Jelige: *„Az vagy nekem, mi testnek a kenyér,/ S tavaszi zápor fűszere a földnek;”*²

Mondja, drága, nem érdekli ez magát?

¹ Petrarca: CXXXII. szonettjéből, Sárközi György ford.

² Shakespeare: 75. szonettjéből, Szabó Lőrinc ford.

Véres komolytalanságok

BÁRDOS JÓZSEF rovata

Thomas Mann:

József és testvérei

Mélységesen mély József múltjának kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek? Nem, nem Józsefre gondoltunk, csak a kútra; ő nyilván halhatatlan és csalhatatlan, de semmiképpen nem feneketlen; ne mondjuk-e feneketlennek tehát, még akkor is és talán éppen akkor, ha kizárólag és egyedül ez az egyetlen egy ember az, akinek múltjáról kérdés és szó esik.

Az ifjú József, ez a bájos fiú, az időben, amikor Joszif Visszarionovics, a kolosszeus, a keleti égtáj ura, Minden Szovjet-Oroszok és Kapcsolt Részeik Cárja Moszkva trónján ült, Sztálin elvtárs szívének igen jólesőn, ez az egyben szigorú és mulya uralkodó, kinek kitüntetései oly művészi elrendezésben sorakoztak fehér generallisszimuszi zubbonyán, mint egy szakasz jól elindított sztálinorgona; Washingtonban viszont, az USA-ban, melyet akkoriban „Amerika” vagy pedig „A Zimperialista világ ura” névvel szoktak illetni, Őbutasága, az atombombát Hiroshimára és Nagaszakira ledobató elnök, név szerint Harry S. Truman-szíve-megelégedett, elnöki ciklusa szerint második, a nép tulajdon fia sugárzott fehér háza ovális irodájából az Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság által perbefogottak meg-rázó keserűségére; mikor Ánglusföld meggyarapodott gyarmatainak ereje által, s a nemzetközi nagy úton, Párizstól föl az NSZK szorosaig repülőkaravánok vittek e baráti országok udvarai és Őbutasága udvara között ide-oda a drága dollárt és jelzett aranyat, a Mars-

hall-terv adóit; mikor a jugók városai, Belgrád, Zágráb, Szarajevó, Dubrovnik még Tito marsallnak, a láncos kutyának szolgáltak, Csehországban és Szlovákiában Klement Gottwald alatt a hétnapos siralom az igazi fiúért, Masarykért, a nagyért jajdult föl, és Bukarestben, a könnyek városában, Gheorghiu-Dejt imádták, aki nem szorult rá templomra és istentiszteletre: József tehát, ki Rákosi pajtás országának, melyet nyugati nyelveken Hungarynak, szovjetoroszul meg Véngríjának hívtak, Csongrád megyéjében lakott, atyja Junglaus regiákkal és amerikai szövölepkes eperfákkal árnyas családi tanyáján, Tápé mellett, József, e híresen kellemes ifjú, mert szép és kedves volt, mint a hold, ha teljében áll, és mint Istár csillaga, ha szelíden úszik a tiszta égen, ám ezenkívül atyai részről áldott szellemi javakkal is, – József egyszóval (ötödször és hatodszor nevezzük néven őt, és némi elégedettséggel, mert neve titokzatos jelentésű, és úgy érezzük, mintha említése mágusi erőt adna nekünk, amellyel felidézhetjük a fiú oly beszédesen-eleven személyét), József a maga részéről egy dél-magyarországi városban, Szegeden, melyet ő „Szögedön”, avagy „Szögedében” formában szokott emlegetni, pillantotta meg mindennek, azaz: tulajdon személyes dolgainak kezdetét. Onnan indult el ugyanis régebbi időben – József nem mindig volt vele tisztában, milyen rég – tűnődő és belsőleg nyugtalankodó asszonyával, akit gyöngédségből szívesen nevezett „feleség”-nek, holott az szépségesen teljes és egész volt, mint a holdhónapokból álló babilóni esztendő.

Nyilvánvaló, hogy az írás és olvasás művészete nem újabb, hanem, ha lehet, még feleségénél is sokkal régebb keletű szenvedélye. Azért beszélünk erről, mivelhogy József oly különös kedvvel vonzódott hozzá, egyenest gyöngéje és kedvence volt példának okáért az az isten vagy bálvány, akit keleten gyakran „Mann, a történetmesélő”, nyugaton inkább „Thomas, a gőzmozdony” néven emlegettek.

káva fölé hajolt, elég volt fölpillantania némely nagy emberekre, épp csak annyira, melyet az ő kedves és szép feje megengedett magának, és máris kortársnak és hozzájuk közel érezte magát, reájuk tekintve, kikbe ő, mint távoli lélek, belépillantott. Fantasztikus belegondolni, de ember ő is, mint azok, és úgy érezzük, hogy noha oly korán született, hogy kezdetei, hogy a mai politikai konstellációk és aberrációk kezdeteiről általánosságban ismét ne is szóljunk, matematikailag tőle alig voltak messzebb, mint tőlünk, mert ezek csakugyan a kút mélyének feneketlen sötétjébe vesznek, és kutatásainknál olyan feltételes látszatkezdetek szerint tájékozódhatunk csak, mint a fordulat éve, avagy Jozsif Visszarionovics hatvanegyedik születésnapja, amelyeket mi az igazi kezdettel gyakran éppúgy fölcserélünk, mint ahogy esetenként József cserélte föl néha önmagát egy-egy Nobel-díjas zsenivel, máskor azt saját magával, és így oda meg vissza, meg újra oda meg vissza a végtelenségig, és akkor testvéreiről, akik szintén szép számmal, tudniillik éppen ketten voltak, és a kettő tagadhatatlanul szép szám, még nem is beszéltünk.

A készülő épület takarófóliáján szolmizáló szél

Beszélgetés
KORPA TAMÁSSal

Nemrégiben megjelent első köteted Egy híd térfogatáról címmel. Miért éppen a híd érdekel?

Egy régen írt versnek volt ez a címe. Akkor a híd által összekötött két térfél különbségei érdekelték. Például az, hogy ha felmész a hídra az egyik oldalon, azt még Andersen Streetnek hívják, de amikor lejössz róla, már a Grimm Strassen vagy. Az is foglalkoztatott, hogy mi történik átkelés közben. Ha az átkelés egyidejű, akkor jelenléte számtalan „itt”-nek és „most”-nak.

Ahogy az évek során gyűltek a versek, megváltoztattam a kézirat címét Vademecumra, ami azt is jelenti: gyere velem. Ráadásul – nem elhanyagolható körülmény – egy fogkrémárka neve. Ez a közismertebb, de voltaképpen perifériajelentés azért tetszett, mert fogmosás közben valamennyire a nyelvedet is érinti a beavatkozás, de nem is marad tőle feltétlenül steril. Januárban még a vajdasági lapok és az Irodalmi Jelen is azt írta, hogy Vademecum címen hamarosan kötetem jelenik meg. Aztán érkeztek barátaim visszajelzései, hogy ez a megoldás talán túl kockázatkerülő, biztonsá-

gi; míg az Egy híd térfogatáról a maga nyersességével, karcosságával bevállalósabb – érdekesebben kelthet várakozást. Ez a változtatás tehát visszalépés volt részéről a korábbi címtervhez. Egy konvencionálisabbtól a frappánsabbhoz. Ha úgy tetszik, gyávaság.

Ez a befolyásolhatóság mennyiben érintette a versek születését? Figyelembe vetted-e a kortárs versnyelvet és témavilágot?

Olvasóként a verseknek az árnyas oldala érdekel, amikor széttörik, vagy amikor éppen még nem, de már a „levegőben van”, hogy széttörik a grammatika. A jelentésszintek elmés összezavarásán már túl vagyunk. Az a fajta líra érdekel, ami olyan, mintha felállványoztak volna egy készülő épületet, és a takarófóliát megszaggatná a szél, s hallanád, ahogyan szolmizál rajta. Persze, a klímaberendezés is szolmizál az irodabútorok között. Tehát inkább az épülés köti le a figyelmemet, mintsem az épület. Igaz, a „szolmizál” szó nem is pontos, eleitől fogva nem. A Rammstein együttes Mutter című száma olyan himnusz, ami magyar nyelvre nehezen fordítható hitelesen. Egy végletekig durva (és szép) zene, amit nemzedékek sírhatnak el együtt. Magyarul nehezen képzelhető el, hogy egy hardrock szám refrénje az „anya” szó legyen – amit ember-tízezrek hallatnak együtt a pillanat közösségében, miközben számtalan jelentést, feszültséget, traumát etc. vezetnek le. Ezért tudok azonosulni a Mutterrel. Bednánics Gábor éles szemmel viszont arra hívta fel a figyelmemet, hogy auditív tapasztalatként itt valami olyasmit hallunk, hogy „mutte, muzze, mutr”. Nem a jól artikulált „Mutter”-t. Tehát a takarófólián a szél valahogy úgy szolmizál, hogy hörög, krákog (is). Persze, a hörög és krákog nem pontosak ismét.

A fólia mögött milyen épület körvonalai látszanak?

Nem tudom, hogy mi van ott, mert nem az érdekel. Nem is látok a fólia mögé, csak hallok valamit a szél „játékából”.

Ha magát a kötetet kellene építményhez hasonlítani, akkor mi lenne az?

Nem épület lenne, hanem egy árvíz mosta part a híd lábánál. Passaunál például három különböző színű folyó ér össze, sajátos színfonatként tárgyasulva kilométereken át. Az Inn a gleccserek vizét hozza, a vadhegyi Ilz mélykék színű, a Duna pedig az általunk jól ismert harmadik árnyalat. Amikor árvíz volt, mint ebben az évben is, akkor a különböző színű folyók különböző színű hordalékokat szállítottak a műanyag székektől kezdve a redőnyökig. A meder medenceszerű részeinél pedig partra tették a folyók ezeket a tárgyakat. Idővel nem lehet tudni, mi honnan, melyikből származik pontosan. Így képzelem az árvíz mosta partot. Ezeknek az együttállásoknak van érzékük a drága részletek kialakításához.

Ha a kötetet valaki neoavantgárdnak nevezné, megharagudnál rá?

Egyáltalán nem. Delejezne, mert nagyon nagyra tartom a neoavantgárd bizonyos alkotásait. Az előbbi hasonlat is ezt mutatja, amikor arról beszéltem, hogy a készülő épületet takaró fólián játszik a szél, akár Domonkos Istvánra is ráillene ez a kép. Ő fontos kiindulási pont.

A németben van egy sajátos műfaj, az ún. vendégmunkás-költészet (Gastarbeiterlyrik), mely a (valós vagy szimulált) nyelvi inkompetencia lehetőségeivel is játszik. Furcsa fúziók, nyelvkeveredések, szóasszimilációk, eltérő grammatika és ismerős lexika találkozásai (vice versa). Ernst Jandl versnyelve, aki elsőként kapott Budapest Nagydíjat, összefüggésbe hozható az ilyen típusú versalkotással. De említhetném Thomas Klinglt (akit Lőrincz Csongor ajánlott nekem) vagy Durs Grünbeint (akit Németh Zoltán). Ők ketten a kortárs (igaz, Klingl már elhunyt pár éve) német költészet állócsillagai, ám nagyon különböző állócsillagok. Borbély Szilárd, Schein Gábor és Szijj Ferenc például Grünbein-fordítók. Képzeljük el,

hogy Domonkos István Klinglt olvas. Persze a hatás-történet más is lehetne, mert Domonkos már akkor megírta Kormányeltörésben című opus magnumát, amikor Klingl – kis túlzással – még csecsemő volt.

A kötetben szereplő Kolozsvár-verseid és a gyakori vajdasági jelenléted is azt mutatja, hogy anyaországi születésed ellenére vonzódsz a határon túli magyar közösségekhez és régiókhoz. Ez miből fakad?

Aggtelek környékén és Miskolcon éltem születésem után, Debrecenbe egyetemistaként (vendégmunkás-ként) kerültem – a határ jelenléte kézzel fogható tapasztalat volt mindig. A mintázatok (legyenek szellemiek, építészetiek etc.) érdekelték. A még sejthető, nyomokban olvasható saját és az erőteljes (megérteni vágyott) idegen érzékelhetőségének dinamikája. Például arra gondolok, hogy amint megismertem Kolozsvár magyar szellemi életét, elkezdett érdekelni az érem másik oldala, a román művészet, összességében pedig a multikulturalitás. A belsővé tett közeli tereket igyekeztem passzázsszerűen besétálni. Érdekel az idegenségtapasztalat és ennek feldolgozása, irodalmi profitálhatósága, önértelmezési nehézségeink. Ezért is örömdetes György Péter idei Könyvhétre megjelent kötete, az Állatkert Kolozsváron, ami jó vitaindító lehet ezen a téren.

Furcsa, ambivalens viszony fűz Kolozsvárhoz. Volt egy időszak, amikor többet jártam oda a kelle-ténél. Elkezdtem félni, hogy kimerül majd a megszerzett irodalom- és várostapasztalat, nem így történt – reménykedem. Kémrepülőként legyeskedem emlékeim fölött. Sun-strand, a lebontott sörgyár, kolozsmonostori séták, néhány itt nem részletezendő pillanat, melyek fogságban sem lesznek szelídíthetők. Két Kolozsvár-vers található a kötetben. Az egyikben Cluj-ként, románul szerepel a városnév, a másikkban egy Orbán János Dénes-versből kölcsönvéve. Így tudtam megtartani a távolságot.

Elég tájékozott vagy a kortárs magyar irodalomban. Ez ahhoz kell, hogy hiteles költő légy, vagy pedig a bölcsészettudományi doktori cím megszerzéséhez szükséges?

A doktorimat írom Szilágyi Domokos és részben Kovács András Ferenc költészetéből. Megismerkedésem Sz. D.-vel egy fenyegetésnek köszönhetem. Nálunk, északon, Miskolcon, az internátusban sok fenyegetés elhangzott. Úgy látszik, vannak életre szólók. Ebből az energikus időszakból sok a lappangás bennem. Az élet értékelhető része villanyoltás után kezdődött, a földszinti vagy első emeleti tanári szobában, ahol különleges tanáraimmal – Kékfogú Haraldtól a szendrői jesiváig – beszélgettünk. Négy éven át egy teakonyhában tanultam, egyedül, távol a szilenciumszobától – ez volt akkoriban a kiküzdhető szabadság maximuma. Az ominózus fenyegetés kollégiumi nevelőtanáromtól a következő volt: úgy fogsz járni, mint Szilágyi Domokos, aki nagy tehetség volt, de elpazarolta az életét. A megelőző közlés: szükségem volna egy kőkemény hátvédre a kollégiumok közti bajnoksághoz, rád gondoltam. Akkor kb. 52 kiló voltam és szemmel láthatóan törekeny. Kíváncsivá tett, kivel állított párhuzamba. Innentől kezdődik az Sz. D.-olvasás.

Szilágyi Domokoson kívül ki az, aki jelentős hordalékokat hagyott az árvíz mosta parton? Mi a jelentős hordalék egyáltalán? Egy hajóroncs, ami önkéntelenül megfeneklett valahol, vagy inkább egy gigantikus méretű PET-palackhegy a maga nehezen lebomló múlandóságával?

Ó, én azt nem tudhatom. Mind a két, kérdésfelvezető kép, amit említesz, inspiratív, türelmes szeretettel terelhető, terhelhető. Bolhapiac az ártérben? Abból még jó is kisülhet. Ráadásul – mint a kisgyerekek – sok mindent szájába vesz (s szájába vész) az ember: a vizeket is. A vizek megkülönböztető árnyalataihoz

csak annyit még: igyekszem leszokni az üdítőkről (kivételesen lehet egy-egy csupor Kofola), alibi gyümölcs-levelekről – víz-mindenivóvá válni, eljutni egy olyan szintre, hogy a különféle kristály-, ásvány- és patak-vizek közötti íz- és karakterbeli finom eltéréseket is érezzem. Minap Bártfán és Eperjesen jártam, régi fürdővárosok vonzaskörzetében, s ittam, sőt vedeltem a helyi híres „vodá”-kat, hazafelé pedig a karsztgyöngyszem Szádelői-völgy patakjához leereszkedve, összekucorodva, mint a vadak, kószoltgattam. Mondom ezt úgy, hogy napjaim nagy részét Debrecenben töltöm, ahol se folyó, se híd.

Fontos-e, hogy megtaláld a helyed a kortárs irodalomban, olyan találkozások révén is, mint amilyen egy-egy író táborban lehetséges?

Számos olyan barátom van, akiket olvasok, de nem találkoztam velük soha. Ez így van rendjén. Azonban az életnek vannak olyan véletlenjei, hogy kénytelen vagy megismerkedni velük. Ez általában nem az elhidegülést hozza (benne van a pakliban, hogy hozhatja azt is), hanem valahogyan megtaláljátok (első látásra) a közös pontokat, és élményközösséggé válik a megismerkedés. Például Kovács András Ferencsel életemben először 2012 decemberében találkoztam személyesen (sokévnnyi olvasás után), és volt bennem egy érthető félelem, ami András első gesztusától pillanatok alatt szertefoszlott. Sok olyan alkalom adódott, például a Könyvfesztiválon, amikor megszólíthattam volna, de nem tettem. Mert nem mertem. Mindig a helyzet hozta úgy, hogy meg kell szólítani valakit, s valaki nem elkerülhető.

Sokat kell még dolgozni egy kötettel a megjelenés után?

Ha a rendszerváltás előtt megjelent egy köteted, azt (rendszerint) állami kiadó közölte, viszonylag jelentős honoráriumot (alkotói hónapokat) kaptál érte, és ha egy-egy irodalmi tekintély felfigyelt rád, köny-

nyen bekerülhettél egy jó csapatba. A fenti mondat elég naiv, az árnyoldalak sokaságát nem említem. Ma a kiadóknak nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a versenyhelyzetre, marketingre, népszerűsítésre, a nyilvánosságahelyezésre. A Fiatalk Írók Szövetség sok helyre utaztatja a kötetet, a kiadó-részlegben gondos, véreskezű és jó ízlésű team dolgozik, ezért is volt fontos nekem, hogy az írószervezetnél jelenjen meg az Egy híd térfogatáról, ne pedig egy hagyományos értelemben vett kiadónál, ahol esetleg a pillanatnyi léttel való küzdelem miatt a könyv elő- és utóéleti gondozására már nem (biztos, hogy) jut energia.

A FISZ-tábor kritikustusájában megemlíteték, hogy a képeid időnként túlsúfoltak. Hogyan fogadtad a kritikát?

Nagyon örültem neki, mert a képekben és a részletekben hiszek, nem pedig kötetekben és ciklusokban. Vannak olyan helyek, ahol nagy a kép- és névsűrűség. Az első darabok, amiket beválogattunk, még 2007 környékén keletkeztek – a poétikai súlypontok évek alatt áthelyeződtek máshová, így egy lírai periódusos rendszer is ez a könyv. Néhol ifjúkori hæv hajtja a túláradást – árvizek kalkulálhatók.

BOLDOG ZOLTÁN

Molnár Illés *Hüllők és izzók* című kötete tulajdonképpen egyetlen hosszú vers, amellyel a szerző ügyesen belehelyezkedik a kortárs irodalmi véráramba, de generációjával ellentétben nem fél a szójátékoktól. Vajon jól teszi ezt? **Új Krisztina** recenziója.

Hüllőn világosság

*Csak hangok kopnak
el lassú egymásutánban.*
(Vaktérkép 20.)

2013-ban, mikorra már könyvek jelentek meg arról, hogy a szöviccekre épülő líra tulajdonképpen posztmodern-történelem, mégiscsak érheti meglepetés az olvasót, és ez így van jól. Molnár Illés első kötete, a *Hüllők és izzók* ugyanis cáfolni látszik ezt a megállapítást.

Az utóbbi pár évben debütáló elsőkötetesek versei egy adott témát jártak körül, és ebben Molnár igazodik kortársaihoz, ám a többiekénél meglévő epikus szál, a cselekményesség nála alig van jelen. Pontosabban egészen más formában. A *Hüllők és izzók*ban ugyanis tényleges szereplők nincsenek, és amikor a lírai én megszólít valakit, akkor is magához beszél, magában, magába. A megismerés, az emlékezés és az

elbeszélhetőség problematikájával foglalkozik. Teszi ezt elég didaktikusan, mivel az összes vers ugyanazokkal a kulcsszavakkal dolgozik. Ilyen a *szem*, mint az ismeretek gyűjtésének szerve, az *agy*, amely elvileg feldolgozza ezeket, valamint a *nyelv* is rengetegszer megjelenik, egyrészt szervként, másrészt – természetesen – a kommunikáció eszközeként.

A kötet ugyan három ciklusból áll, de a versek anynyira egyneműek, hogy még a második rész bontása sem képes megtörni a homogenitást. Az első és a harmadik részben a tartalom sem jegyzi különálló versekként a kisebb egységeket. Persze azért van eltérés: míg a *Vaktérkép* számozással határol el, addig az *Izzók* az első mondatot vagy mondatrészt emeli ki félkövéren. Minimális különbség tematikájukban is fellelhető, mivel az első ciklus inkább a térkép és a hozzá kapcsolódó (város, határ, folyó, árok) motívumokat használja, az utolsó pedig túlnyomórészt a szemet és a testet, de mindkettőben jelen vannak ezek a hívószavak. A könyv ezen részei néhol kifejezetten túlírtak, és mivel a motívumrendszer sem változatos, olyan, mintha egyetlen verset olvasnánk végig.

Pedig Molnár Illés tulajdonképpen izgalmas utazásra hívja az olvasót: az én felfedezésére, az ismeretlen terület feltérképezésére. Bár az első versben megjelenő táj vészjósló:

*A várost, ahol felnőttél, téglánként hordták el.
A kórház, ahol felsírtál, a földdel lett egyenlővé.
Megárvult, csonka kövek között hullók napoznak*
(Vaktérkép 1.)

Ahogy haladunk, kiderül, hogy a rombolás szükséges valami új létrejöttéhez, és végül identitásunk megismeréséhez vezethet:

*A kéreg mindenestül önmaga, s mint ilyen: térkép,
amely nem egy önmagán kívüli várost,
hanem saját magát ábrázolja: megfejthetetlen.*

*Nem gondolsz a gyökerekre, nem látsz el a lombokig,
a kéreg érdekel, a törzsanyag, utak csatornázata,
védelmi rendszerek és rejtett üregek.*

(Vaktérkép 10.)

Ám ezek a filozofáló versek járatlan utakon botorkálnak, és leírásukra nem is igazán találhatnak szavakat. Mintha a meglátás folyamatának lejegyzésével próbálnák magyarázni a kimondhatatlant. Ezért a sok ismétlődő metafora, melyekbe belecsimpaszkodik a kötet – és ez a ragaszkodás végül fárasztóvá válik. Ráadásul a megcélzott egyetemességgel elvesz az egyén, és ami mindenkire illik, az voltaképp senkire sem, nem elég meggyőző. Az emlékekben való vájkálást, ami közelebb vinne önmagunkhoz, Molnár a testhez kapcsolódó fogalmakon vezeti le: sebek, ráncok, ujjlenyomatok segítségével. Ezzel szépen belehelyezkedik a kortárs irodalmi véráramba. Nyelvezetében a Telep Csoport tagjainak munkásságához illeszkedik, és még inkább az egyik előd, Marno szárnyai alá terelgeti őt a rengeteg szójáték. Amelyeknek oldaniuk kellene a súlyos mondanivalót, de akárcsak az ismétlődő motívumok, visszajára fordítják a kívánt hatást. A nyelvi lelemények tobzódása elvonja a figyelmet az üzenet mélységéről. Csak két példa, először a legtöményebb:

Távolság, szemgolyó, messze gurultál. Szemben állsz, koponyádban csontig hatoló velős agyaglécscsők.

Hová vezet mindez. Gerendás vagy, errefelé úgy mondják: gerinces.

Bensőd épületes, egyenes beszéd. Csak ami a fogaid közt betűz, az lesz dőlt.

(Távolság, szemgolyó)

Itt minden szó többjelentésű, ami figyelemre méltó, de rettenetesen sok, és József Attila idézése sem nyújt semmiféle pluszt. A hátsó borítón is szereplő részlet:

*akárhogy is csapkodsz a nyelveddel, a jelentést
végül a botlások szegmensei adják, a barázdák egy
agyonthallgatott lemezen, egy agyongyötört arcon.*

(Vaktérkép 1.)

Ez a versbeszéd, amely folyóiratközlésekkor szimpatikus volt, kötet formájában néha már zavaróvá válik.

Van olyan meglátás, amely szerint „*Molnár Illés versei a kortárs magyar irodalomnak abba a vonulatába tartoznak, amelyet én antropológiai posztmodernnek nevezek, s amelyben szinte nyomokban sem maradt semmi a kilencvenes évek nyelvjátékos-parodisztikus-ironikus hangvételéből. Helyette az alárendeltség, a trauma, a kiszolgáltatottság zsi-geri élményével szembesülhetünk*”. (Forrás: <http://nemethzoltan.wordpress.com/2013/01/31/2013-január-31-csutortok-hullok-budapesten/>) Ez az eddig még nem tárgyalt, viszont a kötet legerősebb részének mondható Hüllők ciklusra igaz. Ebben az egységben hangsúlyosan különálló versekről beszélhetünk, hiszen van címük, a tartalomjegyzékben is ott sorakoznak. A Hüllők nyolc versében fellelhető a történetmesélés, amelynek hiánya a másik két ciklust monotonná tette. Itt már kevesebb vagy talán inkább sikerültebb a szójáték, és bár ugyanúgy a nyelvről, fényről, sötétségről, városokról van szó, mégis sikerül kitágítani a vers terét. Az én feltérképezésének vágya továbbra is fennáll, ám ezek a versek sokkal fenyegetőbbek, mint a kötet más darabjai:

*a falusiak sokáig nem beszélnek majd, és biztos
ami biztos, minden tükröt összetörnek otthon,
és a halászhajók egyesével a víz színe alá merülnek,
hogy a meder kövei alá rejtsek, ami bennük
oly sötét, és lesz olyan is, aki görcsös ujjakkal
szorítja majd az ásót, ha néha eltöpreng,
mások pedig esténként úgy markolnak asszonyaikkal
combjába, hogy valami fehérhez jussanak, mintha
mindörökre a felejtés egyetlen pillanatában
kívánnának időzni ezentúl.*

(Ugyanaz a hely)

*Térképpel sincs kiút a megalkotott városokból:
Hallgatsz: az egyetlen út ide vezetett,
erre nyílt kilátás arról a kiszáradt földnyelvről.*

*Ennyi marad belőled átpréselve egy logikus
rácsszerkezeten, ez leszel, ha szöveg nélkül
fakad föl a felgyülemlett ének.*

(Farkasszem)

Ez az erő hiányzik a kötet egyéb részeiből, a nyolc vers nem feledteti a másik két ciklust. Már csak azért sem, mert valószínűleg nem is kívánja, hiszen a motívumok itt is ugyanazok. Ha pedig az egész kötet kapcsán néha úgy érzi az ember, hogy ezt korábban már olvasta valahol, a *Hüllők*ben ez az érzés bizonyosságot nyer:

*A test végessége és a hegy állhatatlansága,
ahogy elporlad az időben. Az idő végessége,
ahogy leleplezi önmagát, és csupasz, sercegő
hang marad egy agyonhallgatott lemezen,
finom, fehér púder egy agyongyötört arcon.*

(Kollízió v.ö.: Vaktérkép 1.)

A sok ismétlés és a néha erőltetett szófacsarás, a minél több jelentést kicsikaró kísérletezés miatt a kötet túl sűrűre sikeredett. Kétségtelen viszont, hogy tehetséges elsőkötetes költővel áll szemben az olvasó, mikor kezébe veszi a *Hüllők és izzók*at, de ha jól akar magának, ne egy ültő helyében olvassa el, hanem kis részletekben, mert Molnár Illés nem viccel.

50 éves a Szép versek antológia. A 2013-as válogatást a fél évszázados hagyomány tükrében értékeltük.

A Szép versek titkos jubileuma

A *Szép versek* idén ötven éves. Ez önmagában is súlyos tény, és még inkább az annak fényében, hogy fél évszázad alatt hány költőt és milyen kiváló műveket gyűjtött évről évre programszerűen csokorba – vagy kiket hagyott ki. A maga nemében páratlan könyvfolyam jelentőségéről és szükségességéről bűvpatakként folyik a vita, születésétől kezdve.

Az idei kötet, azaz a *Szép versek 2013* azt a tényt, hogy az antológia milyen páratlan évfordulóhoz érkezett, és milyen elképesztő hagyományokkal rendelkezik, egyáltalán nem kommunikálja olvasói felé.

1964-ben jelent meg a *Szép versek 1963*, így életkora talán vitatható, de az semmiképpen, hogy ez az 50. kötet. Így akár egy rövidke utószóval és névmutatóval (mint 2003-ban) megemlékezhetett volna erről a félszázados jubileumról a Magvető Kiadó – akármennyire közhely, hogy az évfordulók rabjai vagyunk mi, magyar irodalmárok.

A kötet külső megjelenése nem változott feltűnően 2013-ban, az előző évek gyakorlatának megfelelően igényes és szép borítóval, keménykötetésben jelent meg, újra és egyre inkább hangsúlyozva az egyes darabok kellemes könyvtárgy-jellegét az 1990-es évek mélyrepülése után, nem szólva az eltűnése óta vizsgasírt költőportrékról, melyek a 2000-es évek elején

rövid időre visszatértek ugyan, de azután érthetetlen módon újra száműzték őket az antológiákból.

Ami viszont a tartalmat illeti, a váltás szembetűnő – ahogyan arra a megjelenéskor már Boldog Zoltán is felhívta a figyelmet jegyzetében, amelyre jelen sorok írója válaszolt. Péczely Dóra helyett Szegő János, a Magvető Kiadó szerkesztője az ideai antológia válogatója, s elmondható, hogy sokkal szélesebb merítésből dolgozik, mint elődje.

Kiderül ez számos „újrafelfedezéséből”, ami az antológia közelmúltját illeti (a teljesség igénye nélkül: Aczél Géza, Ágh István, Gergely Ágnes, Imre Flóra, Markó Béla, Oravecz Imre, Zalán Tibor), ugyanakkor nem mondhatni, hogy sok olyan fiatal is lehetőséget kapott volna a könyvben való szereplésre, aki korábban nem (Balogh Ádám, Borsik Miklós, Tóth Kinga stb.). Ellenben rengetegen megmaradtak az előző évekből, s már csak ebből a két tényezőtől is látszik, hogy bővült a paletta, Péczely Dóra válogatásaihoz képest legalábbis jelentősen.

Szegő szimpatikus szerkesztői elvet követ: „kevesebb szöveg minél több szerzőtől”. Persze ez nem érvényesül maradéktalanul, hiszen a „magvetősség” kulcsfontosságúnak tűnik, ugyanis a köztudottan a kiadó égisze alá tartozó költők – mint Erdős Virág, Kántor Péter, Kemény István, Krusovszky Dénes, Takács Zsuzsa vagy Varga Mátyás – átlagosan 3-5 verssel szerepelnek, míg a többi szerző kilencven százaléka körülbelül 1-2 darabbal. De vannak ellenpéldák is, így Bognár Péter, Nádasy Ádám vagy Szócs Petra visszafogott jelenléte. A „magvetősség” sokkal inkább ott ütközik ki, amikor már nagyon régen nem költőként számon tartott szerzők kerülnek be szövegekkel – erősen gyaníthatóan kiadójuk okán. Gondolhatunk itt például Grecsó Krisztiánra, aki, bár egykor költőként indult, már saját bevallása szerint sem az. De említhetjük Garaczi Lászlót is, ő az utóbbi években publikál ugyan verseket, de nem elsősorban költőként van jelen az irodalomban. Ezen a ponton pedig felmerül a kínzó kérdés, hogy

amennyiben – mondjuk – Esterházy Péternek vagy Spiró Györgynek kedve szottyan elpötytyenteni egy verset valamikor az év során egy tetszőleges folyóiratban, ott áll-e majd a nevük a *Szép versek 2014*-ben.

Mindezt leszámítva Szegő vitathatatlanul avatott kézzel nyúl az éves (bár kérdés, mennyire átlátható és mennyire átlátott) anyaghoz, és szimpatikus elvet követ, a nem a Magvető felé nyúló nagyobb merítései is jó ízlésről tanúskodnak (Nemes Z. Márió, Térey János). Még egy említendő név e helyütt: a recensens régóta sejti, hogy Szijj Ferenc *Fényleírás* cím alatt futó hosszúvers-ciklusában nagy verseket publikál, folyamatosan, csendben – a kötetben szereplő darabokat olvasva csak megerősödött ebben.

Ugyanakkor kérdés, mennyire a hagyomány kívánalmára a *Szép versek* évről évre való kiadása, és mennyiben elégít ki valós igényt. Az antológia igazi divatja valamikor az 1970-80-as években volt kilencvenezres példányszámokkal, recenziók tömkelegével; a szocializmus kultúremberének polcáról nem hiányozhattak az évről évre 4-500 oldalas terjedelemben megjelenő, már akkoriban sokak által anakronisztikusnak érzett kötetek. Ki tudja, mennyire olvasták, mennyire csak a szigorúan vett „szakma” belügye volt, és mennyire várták a fiatal költők szívdobogva ezt a beavatási szertartást. Ezek a kérdések ma ugyanúgy érvényesek.

Könyvszakmai tény, hogy a legkelendőbb irodalmi termék napjainkban a próza. Leginkább a regény. A dráma nyomtatott formában eladhatatlan, és jobbára ez a helyzet a verssel is. Érdekes következtetésekre juthatnánk, ha az eladási és egyéb mutatók nyilvánosak lennének, s kiderülne, hányan igyekeznek a *Szép versek* alapján tájékozódni „*líránk jelenlegi helyzetéről*” (1964), illetve hányan vesznek belőle azért, hogy teljes legyen a sorozatuk 1963-tól kezdődően (jelen sorok írója is közéjük tartozik).

Ha egészében tekintünk az anyagra, fontos leszögezni, hogy nem értéktelen. Cserébe viszont feldolgozatlan. Ötven év meghatározó lírai kor- és kórképe vár arra, aki

veszi a bátorságot, hogy átlapozzon több ezer oldalt. Ez a könyvespolci gyűjtemény magában rejti jó pár száz hajdan volt és jelenlegi költő kultúrpolitikai elismerését és tiltását, a világpolitikai változások szelét, a néha a kocsmaasztali együttlétben fogant, sokszor pedig a szerkesztő kiváló vagy hályogos szeme által hozott döntések lenyomatát. Az egyetlen állandó pont: a Magvető.

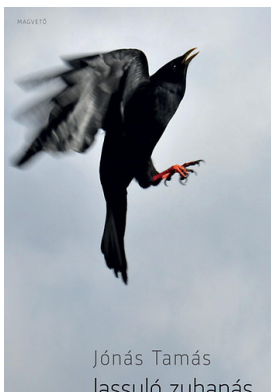
Az antológiák recepciótörténetében két recenziófajta figyelhető meg. Az egyik a gyakoribb és a gyakorlatiasabb, amikor a kritikus nekilát szemezgetni, hogy kik a figyelemreméltó költők az adott kötetben, egy-két verset is megemlít, majd tételelesen felsorolja a hiányokat: kiket vél még „érdemesnek” a szereplésre, s jobbára számon kéri, miért nincsenek ott. A másik, a ritkább és szerencsétlenebb, amikor a recenzens a *Szép versek* kapcsán a jelenlegi (akkori) magyar költészet helyzetén mereng, érdemeket és aggályokat fogalmaz meg teoretikusan. Nem állítom, hogy ez a recenzió egy gyökeresen harmadik utat követ, mindenesetre próbálja másfelől megközelíteni a kérdést. S ha arra kellene választ találni, hogyan és miért érdemes *Szép verseket* olvasni, akkor 2013-ban is Vas Istvánnak az 1987-es darabhoz írott előszavát hívnám segítségül:

„És egy ajánlás is a Szép versek könyve használati utasításához: ha igazán megtetszett az olvasónak egy vagy több vers, igyekezzék megszerezni a költőnek vagy a költőknek legalább egy verseskötetét, mert egy költőt igazán egy egész kötetéből lehet megismerni. Hát még megbarátkozni vele! Márpedig a költészetet leginkább ez az eszményi és egyenrangú barátság élteti, a költő és olvasója között.”

A Szegő János által szerkesztett *Szép versek 2013* tehát étlapnak kiváló, sokkalta jobb, mint az előző évek antológiái, de továbbra is sok szempontból vitatható. Úgy tűnik, a szerkesztő nincs tudatában a kiadvány életkorának és jelentőségének, pedig az ötven szép, kerek évforduló, számvetésre ösztönöz.

Szegő János (szerk.): *Szép versek 2013. Magvető, 2013*

A *Lassuló zuhanás* zavarbaejtő jellegzetességei közé tartozik, hogy egy »túlságosan profi« költő ömleszt ránk kétszázötven oldal lírát, és első olvasásra nehezen vesszük észre a sokatmondás mögött a remekműveket.”

Sugdoso angyalaival együtt

Jónás Tamás több mint kétszáz oldalas új könyve első pillantásra gyűjteményes kötetnek tűnik, majd kiderül, a *Lassuló zuhanás* öt év csönd után az életmű folytatását jelenti olyan pazar bőséggel, amelybe akár két-három kiadvány anyaga is beleférne. A vaskosnak mondható terjedelem, a ciklusok nélküli, látszólag véletlenül egymás mellé került költemények a rendezőelv tudatos hiányát is jelenthetnék, azonban éppen a költő világosít fel minket egy közelmúltban megjelent interjúban (*Könyvhét Folyóirat*), hogy létezik egyfajta szándékolt, hatáskeltő elemeket is felvonultató terv, amely a kötet struktúráját meghatározza. Azt is megtudhatjuk, hogy a könyv csak körülbelül fele az elmúlt esztendőik termésének, már kész a másik, titokzatos rész is. Jónás Tamás mostanában termékeny korszakát éli, talán a pálya zenitjén csatangol, teremti és begyűjti, költészetet lélegzik, létezteti a világot – nyugodtan mondhatjuk – minden verskedvelő ember örömére:

„Csodát izzadtam, bárányok harangját
csengettem, folyattam égről azúr.
S te leszúrtad a csendes trubadúrt,

*mint ifjú Szent György szúrja le a sárkányt.
A jelen idő az egyetlen kincsem.
Még ott vagyok, s már nem vagyok a nincsbén.”*
(Keresztények alkonya)

Egy valóban hatalmas és fontos műből, a kötetzáró szonettkoszorúból idéztünk, ahol Jónás tehetsége a maga teljességében mutatkozik meg. A negyvenes éveibe lépett költő immár „sorsának királya”, rajongó alattvalókkal, és – szükségszerűen talán – gáncsoskodókkal is körülvéve, egy igencsak mini, talán nem is valószínű univerzumban, a kortárs magyar irodalomban. Aki költőkirály is és „egy rock-sztár érzelmességével, lendületével éli az életet”, az már megjárta a poklokat, egeket, tegeződhet a fákkal és az istenekkel. Az olvasóval azonban nem – bár szinte a kegyeit keresi.

A költő legőszintébb és legeltávolítóbb gesztusai-ban is a végletekig jut el, megszólalásainak mintázatát mindig valami veleszületett szertelenség szövi át, ami izgalmasan zaklatottá teszi a megszólalásokat.

*„Szolgává tesz, királynak felken.
Parancs, parancsnok: egy az egyben.
Csaltam felnőtten, csalódtam gyereken.*

*Születtem 73 ózdi márciusán.
Anyám helyett nővérem volt anyám.
Fordítva. Vagy mégse. Vagy talán.”*
(Együgyű, alanyi vers)

A *Lassuló zuhanás* darabjai között és olykor egyetlen versen belül is határozott minőségi különbségeket vehetünk észre. Akár irodalomtörténeti jelentőségű alkotásoknak is nevezhetünk néhány olyan költeményt, melyek a fent említett kortárs univerzum kihagyhatatlan részei lehetnek. Alattuk helyezkednek el a – mondhatni – hátsó fiókból, kabátzsebekből előkerült versek és verssorok, kissé elnagyolt rutindarabok. Ezek mutatják, hogy a költő negyedgőzzel is képes elfogadható ciklusok létrehozására, sőt, hangulatos, jól rímelő, ügyesen

csomagolt ujjgyakorlataiban sincs semmi kivetnivaló. Ám ha olykor összekeverednek a fogalmi-képi szálak, szinteket zuhan a vers, és ez megzavarhatja az olvasást. Ilyen érzésünk támadhat például a *Végső szerelmi valóság* soraiban: „*Mióta készülök hogy elmondjam neked / szerelmem rejtett bozonrendszerét...*”

A már idézett *Keresztények alkonyában* vagy a *Kék szél* huszonnégy verset tartalmazó ciklusában, valamint néhány további darabban viszont egyedülállóan tisztává párolt verseket, sorokat fedezhetünk fel:

„*Elfelejttem arcát, sorsát, nevét, álmom se adja ki.
Világok pusztulásán néma tanú: készülök rejteni őt.
Vihart teremtek, hadd tévedjenek el
bennem az őt keresők*”

(Jegyzik az álmokat)

„*A vér: siker. A végtelenen éget
fehéren izzó almafákat át,
a bűneidből kicsomagol téged...*”

(Kék szél – Az apa első dala)

„*Mélyen vagyok, mint a bolygók odafönt...*”

„*Kényes sirály sikolt, nem segít a jó.
Megőriz, meggyilkol a gravitáció.*”

(A teknős éneke)

Az eddigi életmű súlya és helye a mai magyar irodalomban kiméretett, már kanonizált szerzőről van szó, akinek megszólalásait publicitás övezi. Költői, emberi személyisége nemes illúziókeltésekre is képes, egyike azon kevés szerzőnek, aki miatt néhány megmaradt olvasó elhiszi, hogy van értelme a költészetnek. Hírneves udvari poéta lehetett volna pár évszázaddal ezelőtt, kapcsos könyvek őrizték volna meg összeseit, filológusok az ujjgyakorlatokat, és legalább bizonyos lehetne benne az utókor, hogy melyik jónási műfajnak hol a helye.

A *Lassuló zuhanás* zavarbaejtő jellegzetességei közé tartozik, hogy egy „túlságosan profi” költő ömleszt ránk

kétszázötz oldal lírát, és első olvasásra nehezen vesszük észre a sokatmondás mögött a remekműveket. Néha nem derül ki, mikor beszél igazán komolyan, vagy mikor ír csak a közönségének. Néha kilóg a tükröből az arc. Pedig a költői elemek helyes desztillációja alapvető fontosságú ennek a versvilágnak megértéséhez. Nem a befogadáshoz, az ugyanis viszonylag egyszerű, hiszen esztétikus a tálalás, nagyszerűen kidolgozott a formakultúra, a költő minden szívet megmozgat, mer ósdi, alanyi, múlt századi lenni, miközben provokációs elemektől az istenkeresésig tudatosan alkalmazza hatáskeltő manővereit. Verseit méltányolják alternatív klubok közönségei, kritikusok és irodalomkedvelő nagymamák. Jónás páratlanul hányatott sorsa, életsebei, kibeszélt-kiírt vagy kiíratlan komplexusai, önimádattal vegyes elemző figyelme, csapongásai, díjai – kulturális közügyek.

A *Lassuló zuhanás* nem mehet a feledésbe, mert Jónás Tamás és sugdosó angyalai együtt írták, és nyilvánvalóan az utóbbi esztendőik egyik legjobb verseskönyve. Jelentőségét tekintve ott van Hegyi Botos Attila *rögnyi Ég* vagy például Szegedi Szabó Béla *Azúrpajzsa* mellett. Őket azonban nagyjából senki sem ismeri, nem készülnek velük riportok, a „szélesebb olvasóközönség” valószínűleg nem is fog tudni róluk soha. Ez azonban csak kitérő. Jónás Tamás természetesen megérdemel minden figyelmet és malasztot, mert – ahogy a régiek mondták – ihletett ember, olyan, aki (Csontváryval szólva): „soron van”.

*„Még ott vagyok, s már nem vagyok a nincsenben,
a szádon, épp most mondom ki nevem.
Emberen túli ez a szerelem.
Már nem maradt kívüled miben hinnem.
Hitetlen hirdetek tehát tovább.
Nem ígérek helyetted én csodát.
Bár rügyeit az emberekben látom.
Haragvó csönd maradok lila szádon.”*

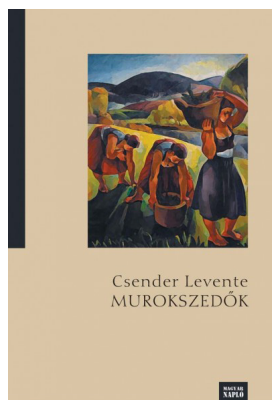
(Keresztények alkonya)

BOLDOGH DEZSŐ

Jónás Tamás: *Lassuló zuhanás*. Magvető, 2013

Csender Levente *Murokszedők* című prózakötete a jelen problémáival foglalkozik: talajvesztett fiatalokkal, széteső családokkal, mélyszegénységgel, panelléttel és önpusztítással.

Akik mellett naponta elmegyünk az utcán

Csender Levente *Murokszedők* című prózakötetében korábbi munkáihoz képest távolodik az Erdély-tematikától, de szereplői nem változtak sokat: az elfogadható életszínvonal alatt tengődő férfiak és nők, akik eleve a tönk széléről jönnek, és alkalmasint külföldön vesznek el végleg. Az előző kötetekben – *Zsírnak való*, *Szűnőföldem*, *Fordított zuhanás* – főleg a Magyarországra át- és visszatelepültek, ingázók sorsából, Erdély közelebbi-távolabbi múltjából és jelenéből ragad ki egy-egy részletet a székelyudvarhelyi születésű szerző, aki több mint húsz éve Magyarországon él.

A 2013-as Ünnepi Könyvhéten bemutatott *Murokszedők* – ahogy a szerző eddigi összes kötete – a Magyar Napló Kiadó gondozásában jelent meg. Vékony könyv, Nagy Imre *Répaszedők* című festményével a borítón. A képen három nő görnyedve mered a földre, így haladnak egymás mögött a sorban. Mindez kiválóan jellemzi Csander alakjait is. A változatos élethelyzetben ábrázolt, kizsigerelt fiatal és öreg test, elgyötört, megroppant psziché tipikus és kirívó cse-

lekmények origója. Végérvényesen meghatározó, önhibájukon kívüli szerencsétlenségük a szerző alapanyaga: gyilkosság (*Prána*), öngyilkosság (*Egyszer majd el kell mondani...*), rabszolgamunka külföldön (*Murokszedők*), panellét Kőbányán (*Deák Bill Gyula után szabadon; Kőbánya blúúúúú*) és az öregkori számvetés az élettel (*Tenisz, A folt*).

Ahogy mondani szokták, azokról beszél, akik mellett naponta elmegyünk az utcán. A szerzőnek főként arra irányul a figyelme, mi minden gátolja a hősöket életük rendezésében: „*Nem akartunk mi örökké Kőbányán lakni, csak az a húsz év teljen el, amíg visszafizetjük a bankhitelt.*” (*Kőbánya blúúúúú*) „*Úgy gondoltam, hogy amikor hatévesek lesznek a gyerekek, akkor válok, aztán úgy, hogy mikor tizenkettő, aztán amikor tizennyolc, és még mindig itt vagyok.*” (*Tenisz*) Jobbára egyes szám első személyben mesél magáról a sok kárvallott. Csender váltogatja a női és férfi elbeszélőket, ahogy a köznyelvet, a tájszólást és a szlenget is a jellemzően szociografikus, tömény szövegekben.

A kötetnyitó novella (*Egyszer majd el kell mondani...*) indulatmentesen tárja elénk az örökletes nyomort, a kiszámítható, ismétlődő tragédiákat. Az alaptónus a későbbiekben sem igen változik, a bejelentetlen munkavállaló, a napjainkban diákként tengődő Kohlhaas Mihály történetét (*Előzetes*) személyes veszteségek építik fel rövid, szenvtelen mondatokban.

Csendert láthatóan vonzza tragikum és komikum háttérterülete. Például a *Dekresszió* címűt írást az vezeti föl (és le), hogy egy falusi öregasszony nem tudja megjegyezni a betegség nevét, amelyben a férje szenved. Az elbeszélés módjában, ahogy a történetek jellegében is rendre ott bujkál a könnyed (ön)íronia, a keserédes humor (Hendrix, Kőbánya blúúúúú). Mindez épp elegendő ahhoz, hogy a kötet ne legyen egysíkú(an) lehangoló: „*És ezt elmondta ötször. Aztán, hogy gyönyörű barackot hoztam, egy kiló százötven forint, kettő kiló kétszáz (...)* És akkor én belegondoltam abba, hogy

ha sok évig itt ragadunk, márpedig húsz év sok, és egyszer iskolás lesz a fiunk, és szöveges feladatokat oldanak meg és a gyerektől a tanító néni megkérdezi, hogy ha egy kiló barack százötven forintba kerül, mennyibe kerül két kiló barack, ő azt fogja mondani: kétszáz, és neki lesz igaza.” (Kőbánya blüüüüü).

Azok az igazán emlékezetes írások – *Kőbánya blüüüüü, Murokszedők, Űlni hiába, Egyszer majd el kell mondani...* –, amelyekben az egyszeri jelenségek általános törvényszerűségekké szilárdulnak. Az *Űlni hiába* elsősorban ebből a szempontból figyelemreméltó, hiszen az unoka-nagypa kapcsolaton keresztül több nemzedéket érintő problémát bont ki a szerző. A nagypa idézett emlékirataival érzékelteti a beléjük rögzült, a hétköznapiakba kövesedett félelmet. Az elmond(hat)atlan, töredékes emlékeket az unoka monológja keretezi, hiszen a megőrzés fontosságát felismerő felnőtt akkor döbben rá, hogy kérdezni kellene a diktatúra börtönéveiről, amikor már nincs kitől: „Az biztos, hogy az én Nagypám, ha berúgott, mindig előjött a börtön, gyerekként már nagyon untam. De annyszor elmesélte, hogy belém égett, és most, mintha én lennék ő. Most már, hogy nem mesélheti el többször, elmesélem én helyette. Egyszer. Legyen ennyi elég”.

Csender nem szívesen hagy nyitott kérdéseket. A novellák (a történetekkel ellentétben) lekerekítettek és folytathatatlanok, a megfelelően felvillantott és ábrázolt pillanatokból egyenesen következik az öszszes félbehagyott sors: „Senki se fogja tudni hol vagyok. Megérkezik a faluba a mikrobusz és én nem leszek benne. Azt hiszik Németben maradtam. Férfihez is mentem. Hadd irigykedjenek. A soromat meg majd befejezi valaki”.

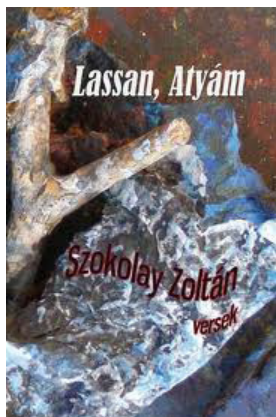
Ennek ellenére egyik-másik novella némi hiányérzetet hagy maga után. A Pránában az igazán kirívó témaválasztás után a kivitelezés felületesnek, elsie-tettnek hat, mivel a távolságtartó-tényközlő attitűd

inkább visszaveti a jellemek, motivációk kibontását és a cselekményvezetést. Írói technikájának legnagyobb erénye, hogy mértékletesen adagol, kevésbé láttat, inkább gondolkodtat. Egymással köszönő viszonyban sem lévő karaktereket tud megjeleníteni úgy, hogy minden alak egy-egy világszemléletet is képvisel.

A *Murokszedők* többnyire napjaink széteső családjaival, talajvesztett fiataljaival foglalkozik valahol a világ mélyszegény, kilátástalan, (ön)pusztítással és adóssággal teli peremterületén. Ezek a halmozódó szenvedéstörténetek empátiát igényelnek az olvasó részéről. Útbaigazíthatnak, hogyan szemléljük a világot és egymást.

TÓTH TÜNDE

Az öt ciklus egyetlen kőmonstrum, magán-obeliszk, minikápolna, egyszemélyes cella. Az akusztika rendkívül letisztult, a hangnem és a megszólalásmód a végletekig kiérlelt. – **Szokolay Zoltán** *Lassan, Atyám!* című verseskötetét **Hétfvári Andrea** mutatja be.

Húsz év hallgatás után

A hetedik te magad légy!” – javasolja ismert verse summázataként József Attila, nyomatékításképpen minden strófa végén megismétli, de ez esetben inkább a nyolcadikról van szó. Húsz év kényszerű belső emigrációjából és hallgatásából bukkant elő Szokolay Zoltán *Lassan, Atyám!* című kötete, mely könyvei közül éppen a nyolcadik. S ha már az ember a világ ellenében és szembeszélben felvette hétfedeles, mitikus álarcát, egy nyolcadik kötetben igazán betekintést engedhet a kulisszák mögé.

Szokolay Zoltán könyve ebből a szempontból is igazi meglepetés. A verseken sorjázva egyértelmű ceruzarajzként bontakozik ki a megszólaló képmása. Egyszólamra hangolt, vallomásos líra ez. A líra szót a legjobb volna itt csupa nagybetűvel írni, mert az öt ciklusra tagolt kötet egyetlen kőmonstrum, magán-obeliszk, minikápolna, egyszemélyes cella látképét adja. Az akusztika rendkívül letisztult, a hangnem és a megszólalásmód a végletekig kiérlelt.

*„Hajnalban keltem, sorra vettem,
kinek mit kell ma megbocsátanom,
s ahogy rajzolta árnyékát a rom,
ég volt alattam, föld felettem,*

*Fiam, nálad lesz jobb kezemben:
e fölfordult világot átadom,
keresztjét is cipeld a válladon.
A Sátánról, hogy rá ne szedjen,*

*ne kérjél információkat,
elég ha sejted, érd be ennyivel,
memóriádba égetned se kell,*

*hiszen oda is behatolhat.
Tudni fogom, hogy ellenére élsz.
Egy kőben fekszem. Itt mindig elérsz.”*

Igazi mestermunkák a kötet drámai tömörségű szonettjei. Maga az első ciklus is mindjárt egy szonettkoszorú. Markó Béla mondja, amikor a kötött forma műhelyitkairól beszél, hogy *„a költő, akinek a tizenharmadik sorban elfogy a mondandója, az nem tud szonettet írni, ahogyan az sem, aki a tizennegyedik sort is megírta, és még mindig kellene írni utána”*. Talán kevesen tudják még a gyakorlott versolvasók között is, hogy mennyire kötött műfaj a szonett. Adott a terjedelem (14 sor), adott a sorhosszúság (klasszikus szonettnél 9-11 szótag között váltakozik), a kétféle klasszikus rímszerkezet, s akkor a jambikus löktetésről még nem is beszéltünk. Ezután ember legyen a talpán, aki ilyen szigorúan meghatározott keretek között, a megadott koordináták épülő falai közé valami érvényeset is bele tud csempészni. Még a nagy költő-elődök esetében sem egyformán sikerült mindegyik próbálkozás. A szonettekből készült koszorú pedig különösen bonyolult struktúra. A tizennégy szonett első soraiból megmunkált mesterszonett az utolsó, mely végül felrakja az egész versfüzérre a koronát. Keveseknek adatik meg, hogy teljes technikai és poétikai vértetben ilyen alkotást mutassanak fel.

Ha a *Lassan, Atyám!* című kötet a szonettkoszorú után véget érne, az olvasónak akkor sem volna hiányérzete. Benne van minden, amitől igazán jó, élvezhető és testes lesz egy költészet, mert nekünk, olvasóknak is a lehető legnagyobb látószöveget biztosítja „*az emlékezet halszemoptikája*”, melynek jegyében a kötet született.

Gránitkeménységű szabadversek magasodnak utánuk, kíméletlen önvizsgálattal, egy modern istenhez megfogalmazott fohászként, folyékonyan és könnyedén, mégis valódi súllyal. Az ember pedig kíváncsi lesz az arcra. Nem szívesen teszi le a néhol apokaliptikus, mégis modern hangzatokkal vegyített, igényesen megkomponált kötetet, melynek írója egy internetes íróklub portálján így mutatkozik be: „*Valaha író voltam – valaha jó volt írónak lenni. Öröm volt szavakat keresni az érzésekhez, gondolatokhoz; látni, ahogy a megszületés pillanatában felkel a papírról és útnak indul – mert segíteni akar a világon – a vers, a novella; hallani, ahogyan elhangzik (mert igen: verset mondani is jó volt valaha!); figyelni, amint megértik, s ahogyan odaszáll ahhoz a lélekhöz is, akinek a szerző szánta. 13 éves koromtól 31 éves koromig publikáltam, aztán jött 20 év hallgatás. Írtam, de csak a hagyatéknak szánva, ám végül mégsem tudtam beletörődni az életfogytiglani száműzetésbe. A 2010. évi Ünnepi Könyvhétre megjelentek válogatott verseim, 290 oldalon. Ez a hetedik könyvem. S a nyolcadik: Lassan, Atyám (2012)*”.

Hogy a hallgatás jót tesz egy költészetnek – mert belső érlelésre, érlelődésre szükség van – nem kétséges, mint ahogy az sem, hogy Szokolay Zoltán nemcsak valaha volt író, hanem most is az, még hozzá ízíg-vérig. Bárki bármit mond, akárhová is válogatják, vagy éppen nem válogatják be verseit, költősége nem póz, nem címke, nem mondvacsinált titulus, hanem élettény és megmásíthatatlan valóság. Bizonyítja ezt a *Helyszíni tudósítás*, amely zseniális időmontázs, valódi én-történelem.

„most 1-2-3 – mondom, mikrofonpróba 1-2-3, áfo-
nya, málna,
kökény, a hallgatásod nem távollét, ebből a tér-
időből nem tudsz
kiszökni, nem tagadhatod le, hogy élsz és látsz,
ugye tudod,
hogy jót akartam, csodákra lettünk volna képesek,
ugye én nem voltam gonosz?”

A kötet verseiből azok a darabok a legsikerültebbek, ahol ezt az eredendő keserűséget és belső feszültséget sikerül költőileg is hitelesen átlényegíteni. Éppen ezért a címadó *Lassan, Atyám!* az egyik legdirektebb hangú, poétikailag kevésbé átlényegített, szándékosan ultimátumszerű, ironikus hangvételű alkotás. A Toldi-áthallásos Arany-sorokat idéző poéma könnyed, játékos felező tizenkettese nyilvánvaló ellentétben állnak az elkese-redettségből felszakadó mondanivalóval, és valahogy szembehelyeződnek a kötet egészével is. A keserűség és a feloldhatatlan feszültség az első versektől jelen vannak a kötetben. „Kudarcaimnak magyarázatát / mindig kerestem, soha nem találtam / ennek keresztje görbítette hátam, / hol „pusztulj innen”-t éppen az kiált, / ki komprádorként kapja baksisát, / mert ez a divat nálunk mostanában, / Szülőházamban így lettem hazátlan, / s gyötört a honvágy harminc éven át” – szól a *Színről színre* című szonettkoszorú negyedik darabja. A tökéletes formába öntött, magával ragadó versfüzér egyetlen hatalmas kérdő- és felkiáltójel a kötet verseinek betűtengerében.

A recenzió írójának nem tisztje az alkotások kiindulópontjául szolgáló életmű erkölcsi megítélése, nem lévén történész vagy politológus, határozottan megállapítható azonban: a lélek sajátos kanosszajárása adja a költői-poétikai alapanyagot, melytől egyetlen ponton sem tér el az e tekintetben teljesen egynemű, rendkívül színvonalas kötet. Valamiféle belső ellentmondásosság és sorsszerűség sodorta a költeményekkel együtt a szerzőt is arra a kietlen vidékre, amelynek fogságában ezek a versek megszülettek. „A hajdan halni vágyó kisgye-

rek, / s a bölcs, ki most int fityiszt a halálnak, / nem engedik, hogy elveszítselek, / kit valójában már nem is talállak. / A számvetések éjszakája van, / a végső parton állok egymagam.”

A versforráshoz, a kötet origójához érkezünk, s a figyelmes szemlélőnek az az érzése, hogy néhol madárkönnyűségűek, néhol ólomsúlyúak a verssorok, melyek megbéklyózva tartják magukat s szerzőjüket is. A bűn és bűnhődés kikerülhetetlen útjelző táblái sorakoznak, amerre csak a szem ellát. Hol önostorozás, hol fohászkodás a végkimenetel. A Szokolay-líra egyértelmű magaslati pontjai azok a helyek, ahol ez a kétféle minőség pozitív vagy negatív irányban eléri a szövegtér amplitúdóját, a megfogalmazhatóság határait: *„azonképpen itt a földön / jegyzetfüzet mintabörtön / sorok drótjában az áram / őrtorony a miatyánkban”* (Apokrif énekek) – kifejező négy sor, mely tömörségében, póznélküliségével, önnön valójában ilyen egyértelmű és félreérthetetlen módon beszél. A kötet ciklusait lépten-nyomon bibliai áthallások tarkítják, *„csak álmodta mielőtt elindult / hogy a nevét mondták háromszor is az ő nevét”* (Egyensúly), de sokatmondó a második ciklus címe is: *Jelentések könyve*, melynek egyik címadó versében mindjárt egy remekbe sikerült strófa:

*„Morálisan mily abszurd tandem ez,
csak egyirányú adatforgalom,
az árulót eláruló is árul,
s a főbb árulók minden átka ráhull,
mert az a hű, kié a hatalom,
s forog tovább a régi-új lemez.”*

(Jelentés – Presszórajban)

Semmilyen költőiskolában nem tanítják, mitől lesz egy vers ennyire tömör, honnan kell hozzá a gránitot, a márványt vagy a valamivel puhább mészkövet beszerezni, mert erre egyetlen és biztos recept nincs. Milyen vastagságú vésőt, mekkora kalapácsot és erő-kifejtést igényel, hogy a művész keze alatt időtálló, értékes alkotás jöjjön létre minél kevesebb hézaggal,

kötőanyaggal. A líra (a valódi nagybetűs líra) kiapadhatatlan forrása az a kút, amelyet úgy hívnak: önmagunk, s mindaz, ami ezzel az „önmagunk”-kal történik. A jobb- és balszélső ütések hol eltalálnak minket, hol nem, de az állandó kilengés dialektikája kedvező közeget teremt a megvalósuláshoz. Ez az, amiért fel kell menni a márványért, a gránitért a hegyre, s ez az, amiért végül is kezünkbe vesszük a vésőt és a kalapácsot. Mert nem szabad elfelejteni, hogy az alapanyag minden esetben mi magunk vagyunk – „Üss rám, ha tudsz még vén bűnöst szeretni, / Istenszobrász! A márvány én vagyok” – írja bizonyáságul Faludy György egy másik téridőből, vitatkozni pedig nem érdemes vele.

*„Az óceánon nem juthattam át.
Az emlékezet halszemoptikája
feléd fordítja, hogy végleg lezárja
kudarcaimnak magyarázatát.*

*Most indulnom kell. Bárhová. Tovább.
Utolsó szó, számból utolsó pára.
Ments fel, ne hagyj itt, nézz rám utoljára!
Egy életem át nem tarthat a vád.*

*Egy életem... de hol van már az élet,
a végső parton állok egymagam,
az őrtoronyból régen szerteszéledt*

*kövekre hull alá minden szavam.
Hadd lássalak még egyszer, fönn az égen,
és olvadjak fényedbe észrevétlen!”*

(Színről színre 15. szonett)

Szokolay Zoltán kötetével igazán érett, ínycsecknek való, klasszikus-modern líra bontakozik ki az olvasó előtt. Semmiképp sem könnyű desszertként, inkább érett, testes borként fogyasszuk esténként főételek mellé.

Szokolay Zoltán: Lassan, Atyám! Budapest, Írmaq Könyvkuckó, 2012

Turczi István *Minden kezdet* című regényének főhőse Azrael, a halálhozó arkangyal, akit folyton a szexualitással ostromolnak. Beavatás-történetét **Bódi Betti** tekintette át.

Fejlődik-e a fejlődésregény?

Turczi István *Minden kezdet* című regényével egy olyan műfajt kísérel meg újjáéleszteni, mely jó ideje háttérbe szorult a kortárs magyar irodalomban. A *Bildungsromán*ként vagy fejlődésregényként emlegetett zsáner parkolópályán töltötte az elmúlt évtizedeket, bár Nagypál István nemrég debütált, *A fiúkról* című kötete megpróbál párbeszédbe kerülni Hesse, Lenz és Musil említett műfajba sorolható alkotásaival. Turczi István új könyvével, amely *A beavatás regénye* alcímet viseli, már a műfajiság miatt is érdemes alaposabban foglalkoznunk.

A regény rutinosan megírt, sötét mese stilizált hősökkel, tipikus cselekménnyel és festői helyszínnel, mely a kezdetektől megjeleníti az ábrázolt világ baljós oldalát, miközben az olvasó figyelmét folyton eltereli a főszereplő jellemének fejlődéséről. A középpontban a már nevében is mitologikus Azrael áll, az iszlám és a zsidó-keresztény hagyomány halálhozó arkangyala, akit Isten segít. Azrael Turczinál tejföllösszájú ifjú, női szívek szándékolatlan összetörője, az ártatlanság és naivság maga, akit folyton kerülg

a Változás veszélye. Nyári munkáját végzi recepciós-ként egy eldugott kis helyen, a Kővár Kastélyszállóban, amely egyszerre mesebeli kastély és egy karkai hős küzdelmének helyszíne.

De nemcsak Azrael karaktere mitológiai, találkozhatunk többek közt őrző-védő Cerberusszal a két kutyával járőröző Vince személyében, Maxival, az úszómesterrel, kinek eposzi jelzője a „válási olimpiakon”, az elhunyt nagymama szerepét betöltő, beszélő nevű Muterral, vagy a Századossal és udvartartásával, és mindenekfelett a kastély urával, Valterrel, a Vezérrel, az ellenszenves üzletemberrel. Egyoldalú karakterek ők, egy-két főbb jellemvonás köré építve, részletes és beszédes egyéni eredettörténetekkel, akiknek egyetlen funkciójuk (a megfestett világ illusztrációjának kellék- és díszletszerű gazdagításán túl), hogy előidézzenek bizonyos változásokat Azrael személyiségében.

A „görögös arcél” mögött megbújó, Seneca-idézeteket noteszébe skiccelő jellemet szállodai hónapjai alatt két oldalról ostromolják: a szexualitás és a hatalom. A szálloda nődolgozói valamilyen formában mind veszélyt jelentenek ártatlanságára: a letisztult, már-már primitív szexualitást képviselő harem – benne a Doktornő s egyben szexshop-tulajdonos, Chloé, a megközelíthetetlen művésznő – és különösen Rudy, a problémás múltú vadóc egyaránt kivetik rá hálójukat, ám a végül Gréta, a titokzatos *femme fatale* vezényli le a beavatási ceremóniát.

A szexuális értelemben vett ártatlanság elvesztésén túl más veszély is leselkedik Azraelre: a hatalom látogatásának csábítása. Amikor a szálloda kiscélnőjének szerepében tetszeleghet, a szabadság elvesztésével kell fizetnie, ugyanis minden lépését Valter irányítja. Azrael alapos megfigyelőképességének köszönhetően betekinthez a „másik világ” ügyleteibe, bár meglehetősen felületesen. A hatalomról szóló történetből kidolgozatlan, hiába a háttérben meghúzódó, nagy

titokra tett utalások és baljós elhallgatások, hiába Valter és csatlósainak ügyesen kidolgozott, számító és simlis karaktere. A kulcsfontosságúnak szánt jelenet, amikor Azrael magányos sétája során egy elhagyatott épületet talál, ahol egy szabadkőműves beavatási ceremónia szemtanúja lesz, hatását tekintve elmarad a várthoz képest.

A regény összetettsége ellenére könnyen olvasható, köszönhetően Turczi gördülékeny és szórakoztató stílusának, bár a központosítás szabályainak újraértelmezése, ami különösen a párbeszédnek beágyazásában jelenik meg, néha összezavarhatja a klasszikus szerkesztéshez szokott olvasót:

„Ne már, lóg a nyelvem, ki sem látszunk a melóból, ha nincs Elza, már bedobtam volna a törülközőt.

Szegény fiú, nehéz lehet neked, rabszolgasorsban tartanak, éjt nappallá téve kell robotolnod, még arra sincs idő, hogy körülnézz kicsit a bikinis cicababák közt [...].

Veled nem lehet normálisan beszélni.

Fordítva öcsikém, veled nem lehet, én csak annyit kérdeztem, mi a helyzet nőci fronton.”

Mindez közel sem ölt olyan méreteket, mint a *Menyei egyetemben*, Turczi 2012-ben újra kiadott könyvében. Szintén jellemzőek a gazdag jelzős szerkezetek és hosszasan egymásba fűzött, összetett mondatok, helyenként azonban előfordulnak a túlzás határáig vitt és néha azon is túllendülő konstrukciók: *„Mint fingot a segg, hunyorgó gombszemében úgy szórta szét utolsó sugarait a szemközti dombok hajlataiban a lemenő nap”*. Vagy például: *„Durcásan felcsücsörített felsőajkát szexisnek szánt nyelvmozdulatokkal gekkószerűen nyalogatva ellenőrizte a beérkező számlákat, szállítóleveleket, rendeléseket ...”*

Gyakran találkozhatunk általános életigazságokkal és füveskönyvbe illő bölcseletekkel is, ám megjegyzendő, hogy a szerző inkább karakterei szájába adja

ezeket: „Az ember mindig másra készül, mint ami bekövetkezik”.

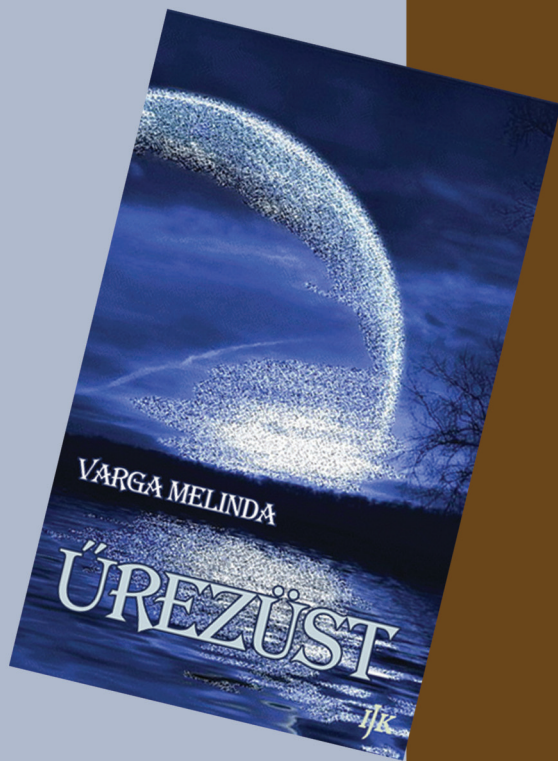
Amikor azonban a narrátor is hasonló szentenciákkal él (például fejezetek első mondataként), nehéz eldönteni, hogy komolyan vegyük-e, vagy ez is az írónia része: „A férfiak általában úgy érzik, hogy gondolkodnak, és úgy gondolják, hogy éreznek is.” De említhetjük a következő részt is: „Minden titok annyit ér, amennyit azok jelentenek számunkra, akik elől rejtegetjük őket”.

Bár az alcímben fellelhető konkrét megnevezésen túl számos elem közelíti a műfajt a beavatásregényhez, felmerül a kérdés: tényleg így néz ki a beavatás? Ki lehet mindennek a célközönsége? Turczi regénye egy avított történet nosztalgikus elmesélése, vagy egy műfaji hagyomány, esetleg egy társadalmi jelenség vargabetűvel felvázolt, önironikus bemutatása?

Turczi István: Minden kezdet. A beavatás regénye. Palatinus, 2013

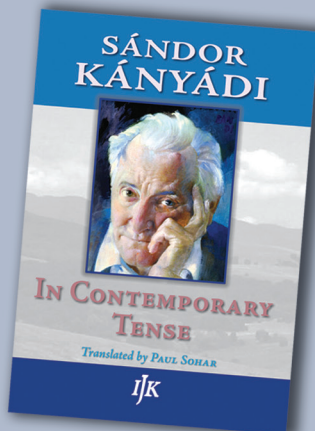
- 3 Bösörményi Zoltán versei
8 Keszthelyi Rezső: Cuocere (novella)
11 Vörös István: Keresztelő János evangéliuma (vers)
19 Barna Róbert: Apus (novella)
26 Végh Attila versei
30 Szőke Imre: Nem tudom, bánom-e? (novella)
37 Sajó László: (rom) – (vers)
38 Payer Imre versei
40 Ritter Lenke – egy készülő regény részletei
53 Kabai Csaba: Hazatérés (vers)
54 Nyolc égtáj: Nézőpontok – ikernovellák
54 Balázs István: Az alma
58 Kertész Jenő: Almák és fáik
65 Gerle Kiss Éva: Lassú méreg
71 Kálmán Dóra: Alma nyáron
75 Deák Csillag: Alma fájától
81 Laik Eszter: Séták a Birodalomban I. (tárca)
84 Boldog Zoltán: Visszanyeri-e méltóságát a novella? (tárca)
86 Szakács István Péter: A bánatos mobiltelefon (tárcanovella)
88 Véres komolytalanságok – Bárdos József rovata: Thomas Mann – József és testvérei
91 Boldog Zoltán: A készülő épület takarófóliáján szolmizáló szél – beszélgetés Korpa Tamással
98 Új Krisztina: Hüllőn világosság (Molnár Illés: Hüllők és izzók)
103 Pál Sándor Attila: A Szép versek titkos jubileuma (Szép versek 2013)
107 Boldogh Dezső: Sugdosó angyalaival együtt (Jónás Tamás: Lassuló zuhanás)
111 Tóth Tünde: Akik mellett naponta elmegyünk az utcán (Csenger Levente: Murokszedők)
115 Hétvári Andrea: Húsz év hallgatás után (Szokolay Zoltán: Lassan, Atyám!)
121 Bódi Betti: Fejlődik-e a fejlődésregény? (Turczy István: Minden kezdet)

Irodalmi Jelen Könyvek 2013

<http://shop.irodalmijelen.hu>

www.irodalmijelen.hu

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

